T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM
ANA BİLİM DALI

IRAK PARLAMENTER YÖNETİMİNDEKİ SİYASİ KRİZİN TÜRK MEDYASINA YANSIMALARI (2003-2010 *HÜRRİYET* VE *ZAMAN* GAZETELERİ)

Yüksek Lisans Tezi

Ayturk ALİ

ANKARA-2016

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM
ANA BİLİM DALI

IRAK PARLAMENTER YÖNETİMİNDEKİ SİYASİ KRİZİN TÜRK MEDYASINA YANSIMALARI (2003-2010 *HÜRRİYET* VE *ZAMAN* GAZETELERİ)

Yüksek Lisans Tezi

Ayturk ALİ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Çağla KUBİLAY

ANKARA-2016

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM
ANA BİLİM DALI

IRAK PARLAMENTER YÖNETİMİNDEKİ SİYASİ KRİZİN TÜRK MEDYASINA YANSIMALARI (2003-2010 *HÜRRİYET* VE *ZAMAN* GAZETELERİ)

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Çağla KUBİLAY

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
....	....
....	....
....	....

Tez Sınavı Tarihi ....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(……/……/200…)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

……………………………….

İmzası

……………………………….

ÖNSÖZ

Tez çalışmasında 2003 sonrası Irak'ta siyasal hayatın etnik, din ve mezhepsel ayrımlar üzerine inşa edilmesi, yeni yönetimin parlamentoyu ele geçirmesi ve dış ülkelerin yönetime müdahale etmesi ile birlikte parlamento içerisinde anlaşmazlıklara neden olmasının yanı sıra ülkeyi kaosa sürükleyen bu anlaşmazlıkların oluşturduğu siyasi krizlerin; Türk medyasında nasıl yer aldığını analiz etmek amaçlanmıştır.

Bu tezin yazılması aşamasında, çalışmamı sahiplenerek titizlikle takip eden danışman hocam Doç. Dr. Çağla KUBİLAY'a değerli katkı ve emekleri için içten şükranlarımı ve saygılarımı sunarım. Bu vesileyle tüm hocalarıma ve tezimin son aşamasına kadar katkıda bulunan ve yardımlarını esirgemeyen değerli arkadaşlarıma teşekkürlerimi borç bilirim. Tezi bu aşamaya getirmemde ve tüm eğitim hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen ve her zaman yanımda olan sevgili babam ve rahmetli anneme armağan ediyorum, sonsuz emekleri için teşekkürlerimi sunarım.

AYTURK ALİ

27/06/2016

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR

ABD : Amerika Birleşik Devleti

AK : Adalet ve Kalkınma Partisi

BM : Birleşmiş Milletler

BMGK : Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

CENTO : Central Treaty Organization

CHP : Cumhuriyet Halk Partisi

DYP : Doğru Yol Partisi

IBKY : Irak Bölgesel Kürt Yönetimi

IİDYK : Irak İslam Devrimi Yüksek Konseyi

IKDP : Irak Kürdistan Demokratik Parti

ITC : Irak Türkmen Cephesi

KDP : Kürdistan Demokratik Partisi

KYB : Kürdistan Yurtsevenler Birliği

OPEC : Organization of Petroleum Exporting Countries

PKK : Kürdistan İşçi Partisi

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

yy : Yüzyıl

TABLOLAR

GİRİŞ

Tarihin her döneminde Irak'ın coğrafi konumu, jeostratejik önemi ve doğal kaynaklarının yanı sıra ülkenin karmaşık toplumsal yapısı ve yarı sömürge konumu çatışma ya da rekabete konu olmasına ya da ülkeye müdahale edilmesine gerekçe olmuştur. Bu anlamda Ortadoğu'nun en kilit ülkelerinden birisi olan Irak'ın siyasi tarihi büyük dalgalanmalarla doludur (Erkmen, 2010:107). Sınırlarının çizilmesinden itibaren Irak devletinin iç politikasına sürekli olarak bölgesel ve küresel güçler tarafından müdahale edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından bölgedeki etkisi giderek artan ABD, demokratik olmayan Irak rejiminin hem kendileri için hem de uluslararası barış ve güvenlik için bir tehdit olduğunu ve asimetrik savaş yoluyla teröre destek verdiğini iddia ederek "Irak Halkına Özgürlük" adını verdiği İkinci Körfez Savaşı'nı başlatmış ve Saddam Hüseyin rejimini devirmiştir.

Irak, 2003 yılında ABD yönetiminin, ülkeyi işgal etmesinin ardından vaat ettiği demokrasiyi getireceğini Iraklılara ve dünyaya göstermek için 2003 yılından itibaren üç seçim ve referandum trafiğine maruz bırakılmıştır. Irak'ın siyasi hayatı sürekli bir demokratikleşme yarışında olma iddiasında olmakla birlikte, anayasanın sıklıkla çiğnenmesi, anayasada boşlukta olan kısımları doldurması gereken yasaların bir türlü çıkmaması, iç savaş boyutuna varan siyasi şiddet olaylarının etkileri, seçimlerde sıklıkla yolsuzlukların yapılması gibi faktörler nedeniyle demokrasinin seçimlere indirgendiği bir duruma sürüklenmiştir. ABD yönetimi, yaşanan tüm bu zorluklara rağmen seçimlerin yapılmasında ısrarcı olmuştur ancak üç seçimde de yaşanan yolsuzlukların önüne geçilememiştir. Irak'ta yapılan seçimlerin sonucunda ne Irak'taki terör olaylarına ne de bölgedeki Kürt yönetimi ve Bağdat Merkezi

Hükümeti olmak üzere siyasi taraflar arasındaki sorun ve krizlere bir çözüm getirilememiş aksine etnik, dini ve mezhepsel çatışmalar daha da artmıştır. 2003'ten bugüne kadar süren anlaşmazlıklar siyasi krizin kapısını açmış ve hükümetin teşkilini engellemiştir. Ülkede bir türlü yaratılamayan etnik ve dini denge ortamı, siyasal başarısızlıkların arkasındaki en önemli sebep olarak görülse de, zaten kurmaca bir yapıya sahip olan ve sınırları oldukça karmaşık çizilmiş bir ülkede siyasal dengenin ve iç barışın nasıl sağlanabileceği de büyük bir soru işareti oluşturmaktadır.

Hemen yanı başında gerçekleşen bu siyasi kriz Türkiye'yi hem doğrudan hem de dolaylı bir şekilde etkilemiştir. Irak'ta devam eden hükümet krizi halen belirsizliğini korurken Kuzey Irak'taki yönetim statüsü, kendi kaderini tayin etme, Türkmenlerin varlığına kastetme, Osmanlı topraklarından kalan Kerkük-Musul vilayetlerini kendi bölgelerine dâhil etme ve Birleşik Kürdistan düşüncesinin Türkiye'ye olan etkileri bu süreçte dikkat çeken önemli konulardır. Söz konusu düşünce siyasetçiler başta almak üzere gazetecilerin ve köşe yazarlarının sık sık dile getirdiği bir husustur. Türkiye'nin ulusal çıkarları gereği ve "bölgenin gerçek gücü olması" sebebiyle yönetimin yeniden şekillenmesinde mutlak söz sahibi olması gerektiği de Türk basınında köşe yazarlarınca açıkça ifade edilmektedir. Bu gerekçeyle basının Irak'taki yeniden yapılanma sürecinde yaşadığı siyasi krizi, demokrasi, bağımsızlık ve özgürlük sorunu olarak değil de Türkiye'nin ulusal çıkarları etrafında sorunsallaştırması bu çalışmanın temel problematiğini oluşturmaktadır.

Gerek akademik dünyada gerekse kamuoyunda, kitlelerin yönlendirilmesi bakımından hayli etkin olan yazılı ve görsel basın İkinci Körfez Savaşı sırasında oldukça hareketli bir dönem geçirmiş, gazete ve televizyonların savaş hakkındaki

tutumları, Irak'taki yeniden yapılanma sürecinde karşılaşılan sorunlara karşı tutumlarının da habercisi olmuştur. Ancak topluma bilgi sunmakla görevli basın organları bu süreci yaşarken, Irak sorunu ve seçim tartışmalarını kendi algılayış biçimleriyle yansıtmaktadırlar. Dolayısıyla basının tavır ve tutumları, kullandığı söylem, olayı nasıl ele aldığı ve okuyucuya ne şekilde aktardığı seçim haberlerinde de farklılaşmaktadır. Bu çalışmada, Irak parlamenter yönetiminde yaşanan siyasi krizin yazılı basın aracılığıyla kamuoyuna yansıtılan farklı bakış açılarının, Türkiye boyutunda incelenmesi gerektiği fikriyle yola çıkılmıştır. Araştırmadaki amaç hangi görüşün ne kadar doğru ve geçerli olduğunu bulmak değil, Türk yazılı basınında Irak parlamenter yönetimi ile ilgili haberleri çözümleyerek, farklılıkları incelemektir. Çalışmada, Irak parlamenter yönetiminde yaşanan siyasi kriz belirli tarihsel uğraklar çerçevesinde değerlendirilmektedir. Irak'ta Geçici Konsey'in oluşturulduğu Temmuz 2003, parlamento seçimlerinin yapıldığı Ocak ve Aralık 2005, Temmuz 2009 ve uzun bir süre yeni bir hükümet kurulamaması nedeniyle siyasi krizin zirvesi olarak görülen Mart 2010 ile Aralık 2010 arasındaki süreç ele alınmaktadır. Her bir olayın bir ay öncesi ve sonrasının incelenmesi yayımlanan haberler değerlendirilmektedir. Zaman diliminin uzunluğundan dolayı, Türkiye'de yayınlanan tüm yazılı basını incelemek mümkün değildir. Bu nedenle araştırmaya dâhil edilen gazeteler arasında farklı ticari gruplara sahip olma, tiraj ve ideolojik tutum bakımından bir sınıflandırma yapılmış, *Hürriyet*[1] ve *Zaman*[2] gazeteleri tercih edilmiştir. Çalışma

---

[1] *Hürriyet* gazetesi, 1948'de Sedat Simavi tarafından kurulmuş ve 1 Mayıs 1948'de "Ürdün ve Irak orduları Filistin'e girdi" manşetiyle ilk sayısını yayınlamıştır. Sedat Simavi'nin 1953'te vefat etmesinin ardından yönetimi ortaklaşa üstlenen oğulları Erol Simavi ve Haldun Simavi döneminde de, gazete çizgisinden sapmamıştır. Haldun Simavi'nin Veb Ofset grubunu oluşturarak 1971'de ayrılmasının ardından gazete Erol Simavi'nin yönetimine geçmiştir. 1971 sonrasında sırasıyla İzmir, Ankara, Adana ve Erzurum'da bürolar açan gazete, 1973'te ofset baskı sistemine geçerek özellikle renkli fotoğraf kullanımıyla büyük avantaj sağlamıştır(Topuz, 2003). 7 Mart 1990'da, gazetenin Yönetim Kurulu üyesi, yazarı ve eski Genel Yayın Yönetmeni Çetin Emeç, arabasına binerken uğradığı silahlı saldırıda hayatını kaybetmiştir. Gazetenin 1 Mayıs 1988 logosu değiştirilmiş, 1992

farklı özelliklere sahip iki gazetenin Irak seçimleri ile ilgili yaptığı haberlerin inşasının ideolojik yapısını belirlemek ve böylece iki gazetenin haber yapma politikalarına ilişkin çıkarımlarda bulunmak için tasarlanmıştır. Tasarımın temel kuramsal varsayımına göre, haberin gazetede kodlanma biçimiyle gazetenin ideolojik yönelimi arasında bir bağ vardır. Bu kuramsal varsayımdan tezin temel araştırma soruları çıkarılmıştır:

- Farklı ideolojik yönelimlere sahip iki gazetenin Irak seçimleri ile ilgili haberleri arasında nasıl bir farklılık vardır?

- "Gazeteler, Irak'a ilişkin haberleri hangi temalar ekseninde ele almaktadırlar?"

---

yılında Dinç Bilgin, Erol Aksoy, ve Haldun Simavi'nin ortak girişimi haline gelmiştir. 1994'de Doğan Yayın Holding'in yüzde 70 hissesini satın aldığı gazete, halen dahi Doğan Yayın Holding'e bağlı olarak yayım yapmaktadır. Günlük bir gazete olan *Hürriyet*, 20 yıldır gazetenin Genel Yayın Yönetmenliğini yapan Ertuğrul Özkök'ün, 29 Aralık 2009'dan itibaren görevi Enis Berberoğlu'na bırakmasından bu yana genel yayın yönetmenini değiştirmemiştir(Topuz, 2003). 1997'den itibaren yayın yapan *Hürriyet* gazetesinin internet haber sitesi Türkiye genelinde Şubat 2011 istatistiklerine göre en çok ziyaret edilen siteler sıralamasında 7. ve dünya genelinde ise 474. sıradadır. Gazetenin internet sitesi hurriyet.com.tr, Haziran 2011'de 9,5 milyon ziyaretçisiyle Avrupa'da en çok ziyaret edilen dördüncü haber sitesi olmuştur. Durna ve Kubilay (2010) *Hürriyet* gazetesinin, ana akım medyanın en önemli temsilcilerinden biri olarak egemen devlet söylemini yeniden üreten tavrıyla karakterize olduğuna işaret ederken Özkır(2013) ise; *"Hürriyet Gazetesi'ni; ideolojik ve siyasi tercihler noktasında laik, yaşam tarzı hedefi ve kültürel eğilimler bakımından Batılılaşmacı ve genel yayın politikası noktasında paradoksal şekilde (duruma göre) bazen ulusalcı bazen de küreselleşmeci veya aynı anda ikisi birden olabilen bir gazete olarak tanımlamaktadır."* (Topuz, 2003).

[2] *Zaman* gazetesi, 3 Kasım 1986 yılında Fehmi Koru'nun yönetiminde, Ali Bulaç, A. Turan Alkan, Mehmet Şevket Eygi, Hüseyin Hatemi gibi isimlerin oluşturduğu bir yazar kadrosu ile yayın hayatına giren günlük bir gazetedir. Gazete yayın hayatına başladığında imtiyaz sahibi Feza Gazetecilik adına Alâeddin Kaya, Genel Müdür Uğur Öztaş, Yazı İşleri Müdürü Sabri Yılmaz ve Genel Koordinatör Halit Esendir'dir. 1997'de Genel Yayın Yönetmenliği'ne Abdullah Aymaz gelirken, 1999'da ise bu göreve Hüseyin Gülerce gelmiştir. İmtiyaz sahibi de Feza Gazetecilik adına Ali Akbulut olarak değişmiştir. 2000 yılına gelindiğinde gazetenin başına Mahmut Çebi geçerken, bir yıl sonra da Genel Yayın Yönetmenliği'ne halen bu görevi sürdüren Ekrem Dumanlı gelmiştir(Topuz, 2003). Gazetenin Avrupa, Amerika, Bulgaristan, Azerbaycan, Kırgızistan, Kazakistan ve Romanya baskıları bulunmaktadır. Aynı zamanda Türkiye'nin ilk internet sitesine sahip gazetesidir. Görselliği ile çeşitli konularda defalarca SND (Societyfor News Design) en güvenilir gazetesi olduğu ifade edilmiştir (Topuz, 2003). *Zaman* gazetesi, tezin konu aldığı dönem itibariyle Nurcu hareketin bir devamı olan neo-Nurcu ideolojiyi benimseyen Gülen hareketinin ürünü olan medya kuruluşlarından belki de en etkin olanıydı. Söz konusu dönemdeki *Zaman'ı* anlamak için modern muhafazakârlığı iyi okumak gerekmektedir. Günümüzde ise *Zaman'*ın politikasında kırılmaların yaşandığı görülmektedir. İstanbul 6. Sulh Ceza Hakimliği'nce, İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'nın talebi üzerine *Zaman* gazetesine kayyum atandığı bilinmektedir. Bu bağlamda tezde ele alınan haberlerin o dönemin konjonktürüne göre değerlendirilmesi gerekmektedir.

- "Ulusal çıkarlar" söz konusu olduğunda farklı ideolojik perspektiflere sahip gazeteler arasında ne tür kesişmeler bulunmaktadır?

Türkiye'deki gazeteler geçmişte, Irak'ın girdiği savaşları sıklıkla haber yapmış olmalarına rağmen Irak işgali sonrasında ülkenin siyasal yaşamındaki değişiklikleri haberleştirme bakımından aynı ilgiyi göstermemişlerdir. Bu çalışmanın temel amacı, söz konusu iki gazetenin Irak'ın içinde bulunduğu siyasi krize dair yaklaşımlarını incelemektir. Seçim dönemleri ve yaşanan siyasal krizin Türk medyası üzerinden incelenerek yapıldığı akademik çalışmanın yetersizliği bu çalışmanın yapılmasındaki temel saik olmuştur. Diğer taraftan Irak'ın mevcut durumunun basın organlarının yaptıkları haberler bağlamında çözümlendiği bazı örnek çalışmalar ise şu şekildedir:

Mustafa Yılmaz'ın (2008) "*Bir Eşitsizlik Biçimi Olarak Uluslararası Haber Dengesizliği ve Türk Dış Politika Basınında Irak Savaşı"* adlı çalışmasında içerik analizi yöntemine başvurulmuştur. Yapılan çalışma uluslararası haber dengesizliği konusundaki mevcut yaklaşımları derinlemesine irdelemekte ve analitik bir yaklaşımla konuyu ele almasının yanında haberleri kavramsal ve kuramsal açıdan ele almaktadır. Çalışmayı önemli kılan bir diğer husus ise ABD'nin Irak'ı işgal ederken gösterdiği gerekçenin - Irak'ta kitle imha silahlarının varlığı iddiaları- Türk basınında hangi kaynaklardan yararlanılarak ve ne ölçüde yer aldığını nicel verilerle sunulmasıdır.

Gökçe Aytulu'nun (2005) *"1 Mart Tezkeresi Öncesinde Türk Basınında Irak Sorunu Algılaması"* adlı çalışmasında 1 Mart 2003'te Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde reddedilen tezkerenin hazırlanma ve tartışılması süreci ele alınmıştır. Bu süreçte Türk basınındaki Irak sorunu algılamasını tespit edebilmek için; seçilen üç

gazete üzerinde, eleştirel haber söylem analizi yapılmıştır. Aynı zamanda çalışmada kullanılan haberler çerçevesinde "haber metninde bazı bilgilerin okuyucu tarafından bilindiği varsayılarak, ideolojik önermelerin okuyucuya sunulabildiği" savı da doğrulanmıştır.

Serhan Koyun'un (2006) savaş karşıtlarının haber fotoğraflarında sunumunun irdelendiği *"Savaş Karşıtlarının Haber Fotoğraflarında Sunumu (Irak Savaşı Örnek Olayı)"* çalışmasında Türk yazılı basınını temsilen seçilen Cumhuriyet, *Hürriyet, Zaman* birer aylık dönemlerle ele alınmıştır. Çalışmada göstergebilimsel çözümleme yöntemi benimsenmiştir. Göstergebilimsel çözümleme ile haber fotoğraflarının nasıl anlamlandırıldığının, nasıl inşa edildiğinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın metodolojisinin temelini, Amerikan göstergebilimini kurucusu Peirce'ün ve Kıta Avrupası göstergebiliminin kurucusu Saussure'ün ve göstergebilimde Paris Okulunun önemli temsilcilerinden Greimas'ın göstergebilim kuramları ve anlam modelleri oluşturmaktadır.

Bu çalışmada ise *Hürriyet* ve *Zaman* gazetelerinin konuya ilişkin yaklaşımlarının çözümlenmesinde eleştirel söylem çözümlemesinden yararlanılmıştır. Eleştirel söylem çözümlemesi medya söyleminin gerisindeki toplumsal yapının (güç ilişkileri, değerler, ideolojiler ve kimlikler) nasıl dilsel kurgulara dönüştüğünü ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Çalışmada eleştirel söylem çözümlemesinin tercih edilmesinin nedeni, özünde, açık ya da gizli bir şekilde "biz"e yapılan olumlu vurguyu ve "onlar"'a yapılan olumsuz vurguyu ortaya çıkarmaya yönelik bir yöntem olmasıdır. Söylemin dünyayı temsil eden bir sosyal uygulama olması; zaman yer, sosyal, kültürel ve ideolojik bağlam içinde anlam kazanması, dilbilgisel özellikler ve yapıların bilinçli seçilip seçilmemesine bağlı olmaksızın

yanlılık, güç, direnme gibi sosyal uygulamaların temsil edilmesinin yanı sıra bunların oluşumunu sağlaması, güç ilişkilerinin üretimi, uygulanması ve söylem yoluyla yeniden üretilmesi nedeniyle yorumlama düzeyinin ötesine geçilip, sözü edilen faktörler, değerlendirilmeye alınarak açıklanmaktadır (Ülkü, 2004: 385). Bu nedenle, medyanın egemen gücü ve iktidarı elinde bulunduran seçkinlerin, söylemlerini nasıl yeniden ürettiğini ve bu çerçevede haberlerin oluşturulmasında neleri öne çıkardığı, neleri, göz ardı ettiği, hedef kitlede hangi önyargıları yeniden ürettiği, hangi konularda kamuoyu oluşturmak istediğinin saptanması için eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımı en uygun araştırma yöntemi olarak görülmektedir.

Eleştirel söylem çözümlemesi, temelinde birden çok yöntemi içerisinde barındırmaktadır. Çalışmada haber çözümlemesi yapıldığından dolayı Hollandalı dilbilimci van Dijk'ın söylem analizi tercih edilmiştir. van Dijk'ı diğer araştırmacılardan farklı kılan, eleştirel söylem çözümlemesini yazılı basında, özelikle haber metinlerinde uygulaması ve haberi bir tür olarak değil bir söylem olarak ele almasıdır. van Dijk'a (2005: 319) göre söylem yoluyla toplumsal denetim uygulanmasının önemli bir koşulu söylemin denetimi ve bizzat üretimidir. Bu nedenle van Dijk'ın oluşturduğu söylem çözümlemesi, söylemin üretilme pratikleri üzerine daha fazla yoğunlaşmaktadır.

van Dijk'a göre; söylem çözümlemesinin ilkeleri haber söz dizimi (sentaks), açılış ve kapanış söylemi, hikâyenin kurulması, haber başlıkları, haberin bütünsel anlatımı, söylemin konusu, haberin retoriği yani haberin formüle ediliş biçimi ve bağlamıyla oluşturulan ikna edici soyutlamaların toplumsal bağlama yerleştirilmesi ve kapanışla gerçekleştirilir (Bulut vd., 2004: 126). van Dijk'ın bu yöntemi mikro ve makro yapılar olmak üzere iki temel çözümleme üzerine kurmuştur. Makro yapı

haber başlıkları, giriş, sonuç genel fikir verme işlevine sahiptir. Ana metinde esas olay, arka plan bilgileri bağlam ve yorumlar yer alır. En önemli bilgiler öncelikle verilerek okuyucuya neyin daha önemli olduğu bildirilmektedir (Bulut vd.,2004:126). Makro yapı tematik ve şematik analiz olmak üzere iki boyuta sahiptir. Tematik analiz üst başlık, başlık, alt başlık, spot ve haber girişlerinden oluşur. Başlık, spot ve haber girişinden meydana gelen standart bir metnin incelenmesi, haberde genelden özele, en önemli bilginin önce verilmesinden, önemsiz ayrıntılara doğru bir hiyerarşi olduğunu göstermektedir. Öte yandan durum ve yorum bölümlerinden oluşan şematik çözümleme, van Dijk'ın önem verdiği diğer makro çözümleme kategorisidir. Durum bölümünde hikâye örgüsü ve ana olayın işleniş biçimi incelenir. Bağlam ve arka plan bilgilerini içerebilir. Önceki olayların belirtilmesi olayın anlaşılmasını kolaylaştırırken, arka plan bilgisinin olmaması olayın tipleştirilmesini sağlar. Sonuç, ana olayın sonuçlarının değerlendirilmesini içerirken, haber kaynakları ve olayın taraflarının sözlü tepkilerine yer verilen yorum bölümleri makro çözümlemenin son kısmını oluşturmaktadır" (Keskin, 2004: 392-393, van Dijk, 2003: 354).

Bugün yayınlanan gazetelerin neredeyse hepsinin ilk sayfalarında görsel öğelerin öne çıktığını ve yazılı dilin kaybolduğunu söyleyen van Dijk, mikro yapılarda haberi destekleyen unsurların önemine işaret etmektedir (van Dijk, 1997: 268). Bu unsurlar: sözcük seçimleri, cümle yapıları, cümleler arasında kurulan nedensellik ilişkileri ile haberin retoriğidir. Sözcük seçimleri haberi hazırlayan kişinin adına çalıştığı yayın kuruluşunun ideolojisini ve editörün/muhabirin aktarılan olayı destekleyip desteklemediğini açığa vurur. Örneğin bir terörist eylemi aktarırken faillerin "terörist" veya "şehit" olarak aktarılması bulunan ideolojik konumu

belirtirken, “belirtti”, “açıkladı”, “ifade etti” vb. kelimeler kişiyi/kurumu desteklediğini; “iddia etti”, “ileri sürdü” ifadeleri ise desteklemediğini dolaylı olarak ortaya koyar. Cümle yapılarında, cümlelerin kısa-uzun, pasif-aktif ve basit-karmaşık gibi dilbilgisi özellikleri incelenir. Retorik çözümlemesinde ise, haberin inandırıcılığını artırmaya yönelik kullanılan kafiye ve çağrışım gibi sesli işlemler, anlatım koşutluğu gibi söz dizim işlemleri ile kıyas ve mecaz gibi anlambilimsel işlemlere bakılır. Haber anlatımlarında abartma veya küçültme işlevi gören kelimeler kullanılması, zıtlıklarla olayın gücünün artırılması izleyicinin veya okuyucunun olayı daha iyi özümsemesine yönelik ortaya konan işlemlerdir. Haberlere canlılık katmak için kullanılan kelimeler, örneğin bir askeri müdahaleyi aktarırken kullanılan “hücum”, “saldırı” vb. sözcükler, doğruluğu araştırılmadan kullanılan rakamlar, istatistikler ve olayın tanıklarından tırnak içinde aktarılan ifadeler, muhabirin olayı yorumlamadan aktarmasına hizmet eder (Şeker: 2003:104). Bu çalışmada söylem analizi yönteminin makro yapısına ilişkin olarak haber başlıkları, haber girişleri, ana olayın ele alınış biçimi, ardalan/bağlam bilgisi, olay taraflarının değerlendirmeleri aşamaları, mikro yapıda ise sözcük seçimleri, cümle yapıları ve retorik aşamaları kullanılmıştır.

Çalışma dört bölüm şeklinde tasarlanmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde Irak coğrafyasının günümüze kadar geçen süreçteki tarihsel gelişimine ve ülkenin kültürel zenginliği durumunda olan mezhepsel ve etnik grupların aralarındaki iktidar mücadelesine değinilmektedir.

Çalışmanın son üç bölümünde ise, yüksek tirajlı ve farklı ideolojilere sahip olan *Hürriyet* ve *Zaman* gazeteleri incelenerek seçimlerle ilgili toplanan haberler

nitel ve nicel analize tabi tutularak sonrasında ise van Dijk’in eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi kullanılarak çözümlenmektedir.

Tezde önemli olan; birinci bölümde sunulan ve sonraki aşamalarda irdelenecek olan konu ve soruları bir bütün olarak ele akademik bir çalışma yapma isteğidir. Bununla beraber bu çalışmanın basının bilgileri yönlendirme, temsil etme ve anlamlandırmada nasıl bir yol izlediği ve izlenen yollardaki farklılıklara değinmesi, süregelen ve yapılacak olan yeni tartışmalara örnek teşkil etmesi ve birikmiş bilgiye katkıda bulunması ümit edilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

IRAK'IN SİYASAL YAPISI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1. Bağımsız Irak'ın Kuruluşu

1936 yılında trafik kazası olduğu söylenen, fakat İngilizlerin kışkırttığı olay sırasında meydana geldiğine inanılan bir kazada Kral Gazi hayatını kaybetmiştir. Kral Gazinin ölümü ardından yönetimi ele geçiren İngiltere Nuri Said'i iktidara getirmiştir. Monarşinin sona erdiği tarihe (1930-1958) kadar altı defa başbakanlık koltuğuna oturmuş olan Nuri Said, Irak halkının çıkarlarından ziyade İngiltere'nin çıkarları doğrultusunda faaliyetlerde bulunmuştur.

Said iktidar olduğu dönemde kendisini endişelendiren ve uğraştıran iki önemli problemle karşılaşmıştır. Bahsedilen bu iki problemden ilki, etkinliğini gün geçtikçe artıran Sovyet Birliği ve Sovyetlerin uyguladığı komünizme karşı duyulan sempatidir. İkinci önemli gelişme ise, kurulan ve güçlenmeye başlayan İsrail devletine karşı milliyetçilerin duyduğu rahatsızlıktır. Bu problemlerin üstesinden gelmeyi başaran Said, komünizmi ülkeye sıçramadan durdurmuş ve ülke içindeki hoşnutsuzluğu gidermiş; İsrail'e karşı duyulan milliyetçilik duygusunu ise, kendi geçmişindeki İsrail karşıtı hareketlere katılarak ve hareketlere destek vererek gidermiştir. Said, 1948-1949 yılları arasındaki bağımsızlık mücadelesinde İsrail'e karşı yapılan savaşa askeri birlik göndererek İsrail karşıtı milliyetçilerin sakinleşmesini sağlamıştır.

Komünizmin yayılmaya başlaması ve Sovyetler birliğinin Ortadoğu'daki etkinliğini azaltmak amacıyla Türkiye, İran, Irak, Pakistan ve İngiltere arasında 1955 yılında Bağdat Paktı (CENTO – Merkezi Antlaşma Teşkilatı) oluşturulmuştur

(Uçarol, 2008: 678). İmzalan bu paktın Said döneminin siyasi başarılarından biri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Zira Bağdat Paktı komünizmin Irak topraklarına kadar uzanmasını engellemiştir. Ayrıca Bağdat paktı 1937 yılında Irak, Türkiye, İran ve Afganistan arasında imzalanan Sadabat Paktı'nın da geçerliliğini yitirmesine sebebiyet vermiştir. Bahsedilen Sadabat paktı, üye ülkeler arasında yardımlaşmayı öngören bir yapıdadır. 1958 yılında Irakta hükümet darbesi yaşanmış, 1979 yılında ise, İran devrimi sırasında şah devrilerek yerini Humeyni'ye bırakmıştır. Başa geçen Humeyni CENTO'yu tanımadığını beyan etmiştir. İran devriminin yaşandığı dönemde komünizm Afganistan'a sıçramış, 1980 yılında Irak-İran savaşının başlamasıyla pakt kendiliğinden bozulmuştur.

Said'in uyguladığı baskıcı rejim, Suriye'de doğan Baas rejiminin Irak'a girmesine zemin hazırlamıştır. Bağdat, Musul, Şii Necef'te Sünni gösterilerinin ve sivil gösterilerin başlaması hükümeti huzursuz etmiştir. Bunun sonucunda kolluk kuvvetleri kullanılmış ve bu da Baas (yeniden diriliş) rejiminin benimsenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Baas rejimini yayan kişilerden; Rum Ortodoks Mişel Eflak (1921-1989) ve Sünni Müslüman bir aileden gelen Salah Bitar (1911-1980):, bu düşüncenin altında yatan sebepleri; milliyetçiliğin ön plana çıkarılması ve sömürgeciliğin yok edilmesi olarak belirtmektedirler (Kamel, 1970: 28).

Baas rejiminin Irak'taki yapılanması, mühendis Fuad el-Rikabi tarafından, Iraklı öğrencilerin de desteğiyle 1951 yılında oluşturulmuştur. Rikabi ve arkadaşları subay ve askerlerden ziyade, eğitimli serbest meslek sahiplerini de yanlarına çekmeyi başarmışlardır. Sivil cepheden az sayıda katılım olsa da askeri kanattan "Hür Subaylar" adlı grubu etkilemeyi başarmışlardır. Bu grup askeri birlikleri komuta etmeleri bakımından etkin bir güce sahiptir. Hür Subayların General Abdülkerim

Kasım'ı liderleri olarak davet etmeleri üzerine, yapılanmanın etkisi güçlenmeye başlamıştır. General Abdülkerim Kasım'ın Arap milliyetçiliğine bağlı olan, Albay Abdüsselam Arif ve idaresindeki arkadaşlarını davet etmesi, hareketin gücüne güç katmıştır (Şentürk,2003: 66).

Ürdün'e doğru hareket etmekte olan ordu, yönünü Bağdat'a çevirerek darbeyi başlatmıştır. İlk hedefleri krallık sarayı olan askerler Kral II. Faysal'ı ve Kraliyet mensuplarını etkisiz hale getirmiş ve Nuri Said'i de bularak onu da etkisiz hale getirmişlerdir. Askeri devrimin sonrasında, Irak'ta Cumhuriyet ilan edilmiş, Abdülkerim Kasım, başbakan ve Genelkurmay başkanı olmuş ve Irak siyaseti askeri vesayetin etkisi altında devam etmiştir (Şentürk,2003: 66).

2. Saddam Döneminde Irak

Saddam Hüseyin Irak'ın kırsal yerleşim bölgesi olan Tikrit'e 28 Nisan 1937 yılında dünyaya gelmiştir. Siyasi hayatı 1957 yılında Arap milliyetçisi olan Irak Baas partisine katılmasıyla başlamıştır. Saddam'ın ilk faaliyeti ise, İngiltere'nin monarşi rejimini yıkan ve Irak'ı bağımsızlığına kavuşturan Abdülkerim Kasım'a 1958 yılında gerçekleştirilen ve başarısız olunan suikast girişimidir. Yaşanan bu başarısızlık sonucunda ülkeyi terk etmek zorunda kalan Saddam Mısır'a kaçmıştır. Baas partisinin 1963 yılında gerçekleştirdiği darbeyle başa geçmesi ile ülkeye geri dönme fırsatı bulan Saddam, General Abdülkerim Kasım'ın dava arkadaşı olan Abdülselam Muhammed Arif'in ülkenin idaresini tekrardan Baasçıların elinden alması ile cezaevine atılmıştır (Henderson, 1991: 52).

Saddam Hüseyin'in 1968 yılında hapisten kaçması, Baas partisinin yapılanması ve akabinde gerçekleştirilen darbe ile partinin genel sekreterliğine

getirilmesi bir dönüm noktası olmuştur. Saddam'ın, akrabası olan General Hasan el-Bekir ile beraber uzun yıllar çalışması ve aralarındaki yakınlık ve iş birliği partideki hakimiyetlerini güçlendirmelerine olanak tanımıştır. Saddam, hakimiyetini daha da güçlendirerek General Hasan el-Bekir'i geri bırakarak partideki etkinliğini artırmış ve başa geçmiş; bu durum sonucunda ülkenin de yönetimini eline almıştır. 16 Temmuz 1979 yılı itibariyle Iraktaki bütün dengeleri kendi lehine çevirmiştir (Henderson, 1991: 55).

1979-2003 yılları arasında ülkeyi kendi düşünceleri doğrultusunda yöneten Saddam, her makamı kendi düşüncesi etrafında birleştirmek üzere her yolu kullanmıştır. Onlara rüşvet vermiş ya da onları etkisiz hale getirmiştir. İktidarına karşı oluşabilecek olan muhalefete karşı önlem alan Saddam, Ulusal Güvenlik Kurulu, Özel Güvenlik Örgütü, Genel Güvenlik Örgütü, Genel İstihbarat Teşkilatı, Askeri İstihbarat Teşkilatı, Düzenli Ordu Birlikleri ve Cumhuriyet Muhafızlarını kurarak iktidarını güçlendirmeye çalışmıştır. Saddam döneminde, Baas partisinin üç temel ilkesi olan, "Özgürlük, Sosyalizm ve Birlik" dönemin düşüncesini oluşturmaktadır. Baas fikrinin yayılması için Saddam döneminde okuryazar oranını arttırmaya yönelik faaliyetlerde bulunulmuştur.

Saddam, Irak'taki idari yapıyı Osmanlı dönemindeki yapıya benzer bir şekilde devam ettirmiş, Avrupalı devletlerin idari yapısından etkilenmemesini sağlamıştır. Yerel yönetim hiyerarşisinde valinin karşılığı olan mutasarrıflık ve arkasından kaymakamlık gelmektedir. Köylerde ise idareci konumunda muhtarlar yer almaktadır. 1970 yılında yürürlüğe giren "Geçici Anayasa" ile ülke, 18 ile ayrılmıştır. Bunlar; Bağdat, Diyala, Selahattin, Vasıt, Maysan, Basra, Zi Kar,

Mutanna, Kadisiye, Babil, Kerbela, Necef, Anbar, Nineva, Dahok, Erbil, Kerkük ve Süleymaniye'dir.

Saddam Hüseyin ülkenin ekonomik açıdan gelir kaynağı olan petrolü kullanarak yapılacak olan sağlık, eğitim vb. alanların geliştirilmesinde finansal kaynağını bulmuştu. Petrolün değer kazanması ülkeyi zenginleştirmiş ve kısa zamanda Ortadoğu'nun en zengin ülkesi konumuna getirmiştir.

3. Birinci Körfez Savaşı

İran ile 8 yıl süren (1980-1988) savaş sonucunda, hem askeri hem de ekonomik yönden zayıflayan Irak, savaş giderlerini karşılayabilmek için büyük bir dış borcun altına girmiştir. Saddam Hüseyin, Irak'ı içinde bulunduğu zor durumdan kurtarabilmek adına 1991 yılında Ortadoğu'da huzursuzluk yaratacak bazı iddialar ortaya atarak ülkeye yarar sağlamayı amaçlamıştır. Söz konusu iddialar Körfez Krizinin yaşanmasına da zemin hazırlamıştır. Hüseyin'in savunduğu bazı fikirler şunlardır:

- ✓ Körfez Ülkeleri petrol fiyatlarını aşağıya çekerek Irak ekonomisine zarar vermektedir.
- ✓ Kuveyt'in Rumeyla bölgesinde Irak kontrolündeki petrollerden yararlanılmıştır ve Irak'ın Kuveyt toprakları üzerinde hakkı bulunmaktadır. Bu sebeple Kuveyt'in, İran-Irak savaşı sırasında aldığı yardımın karşılığını istememesi gerekmektedir.
- ✓ Kuveyt'in hakimiyet altına alınarak daha çok petrole sahip olmak ve İsrail'e karşı güç kazanmak gerekmektedir.

Saddam Hüseyin, diğer taraftan Kuveyt'in sahip olduğu petrol yataklarını da ele geçirerek OPEC içinde daha saygın ve güçlü bir konum kazanmak istemiştir (Arı, 2003: 570–577).

Kuveyt ile alakalı iddiaların Kuveyt tarafından kabul edilmemesi üzerine, Hüseyin, 1990 yılında Kuveyt'i işgal ve ilhak etme amacıyla harekete geçerek Körfez Krizinin çıkmasına neden olmuştur (Doğanay ve Atun, 1994: 45–46). Hüseyin'in bu tutumu karşısında BMGK (Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi), Irak'ın Kuveyt'ten şartsız olarak ve derhal çekilmesi gerektiği belirten bir karar almıştır. Buna karşılık Hüseyin, bölgedeki işgallere son verilmesi, İsrail'in işgal ettiği Arap topraklarından çekilmesi ve Filistin Devletinin kurulması koşulu ile isteklerini yerine getireceğini bildirmiştir. Hüseyin'in isteklerini kabul etmeyen BMGK, 1990 yılının Eylül ayında Irak'a harekât kararı almış ve Irak'ın ülkeyi terk etmesini şart koşmuştur. BM, ABD ve müttefik ülkeler Kuveyt'i terk etmemekte kararlı olan Irak'a Çöl Fırtınası adlı harekâtı başlatmıştır. Harekât sonunda Körfez savaşına katılan Koalisyon Kuvvetleri ve Irak askeri heyetleri arasında anlaşma (3 Mart 1991) imzalanarak, Irak Kuveyt'ten çekilmiş ve tazminat ödemeye mahkum edilmiştir (Doğanay, Atun,1994: 305-307) ve savaş fiilen sona ermiştir.

Körfez Savaşı sonunda bölgede askeri bir başarı elde edilmiş olmasına rağmen istikrarsızlık problemine kesin çözüm getirilememiştir. Diğer taraftan, Körfez Savaşı sonucunda ABD Ortadoğu'da çok sayıda müttefik kazanmıştır. ABD'nin kurmayı hedeflediği tek kutuplu dünya düzeninde bir hedefin de Ortadoğu'daki hâkimiyetini artırma çabası olduğu görülmüştür. Ayrıca harekâta olabildiğince çok müttefik dâhil etmeye çalışarak ABD değerlerinin dünya tarafından kabul gördüğü mesajını verilmeye çalışılmaktadır. ABD, iki kutuplu dünya düzenin

sona erdiği bu dönemde terörizmi bahane ederek bölgeye müdahalelerini meşru hale getirecektir. Nitekim ilerleyen dönemlerde söz konusu bahane terörizmin bölgeden beslendiği kanısını ortaya çıkarak Ortadoğu'nun sık sık işgallere ve müdahalelere maruz kalmasına neden olacaktır.

4. İkinci Körfez Savaşı

I. Körfez Savaşı'nın sona erdirilmesinin ardından, Irak'ta yönetimde bulunan Saddam Hüseyin idaresi değişmeden devam etmiştir. Irak tarafından Kuveyt'in işgal edilmesinin ardından yürürlüğe giren Irak'a yönelik ambargo, savaştan sonraki dönemde de devam etmiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından alınan 3 Nisan 1991 tarihli 687 sayılı karar Irak'la varılacak ateşkesin koşullarını içermektedir. Bu karar, Irak topraklarına Birleşmiş Milletler gözlemcilerinin gönderilmesini ve bu gözlemcilerin, Irak'ın gıda ve insani ihtiyaçlarının belirlenmesini öngörmektedir. Bu bağlamda olmak üzere 15 Ağustos 1991 tarihli 706 sayılı karar gıda karşılığı petrol programının kurallarını içermektedir. Bu programla hedeflenen, Irak'ın gıda ihtiyaçlarını karşılamak için gelir sağlanmasıdır. Fakat bu karar Irak tarafından reddedilmiştir (Bölükbaşı, 2008).

Bu dönem içerisinde Irak ile ilgili olarak gündemi en fazla meşgul eden husus, ülkenin elinde bulunduğu söylenen "Kitle İmha Silahları" dır. Kimyasal ve nükleer içeriğe sahip olduğu söylenen bu silahların imha edilmesi ve bu hususun gözlemlenmesi amacı ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararı 6 Nisan1991'de Irak kabul ettiğini açıklamıştır. Irak'ın bu hususta yaptığı en küçük itirazlar dahi kabul edilmemiş, böylesi bir durum ortaya çıktığında veya

Irak'ın kendi ülkesi dâhilinde yapacağı herhangi bir faaliyet karşısında, karşılık olarak hava bombardımanları gündeme gelmiştir. Ocak 1993, Ocak 1996, Haziran 1996 ve Aralık 1998'de periyodik olarak düzenlenen hava saldırıları sırasında Irak'a ait askeri ve sivil tesisler bombalanarak sivil altyapı da dâhil olmak üzere bu ülkenin altyapısının çökertilmesi yoluna gidilmiştir (Akbaş, 2011).

Irak'a karşı uygulanan bu ambargo sırasında Amerikan ve İngiliz idareleri, bu ülkede bulunan petrol kaynaklarının mümkün olduğu kadar az miktarda çıkarılması ve dış pazarlara aktarılamaması politikasını izlemişlerdir. Geleceğe yönelik olarak uygulanan bu politika çerçevesinde, Irak petrolünün sonraki süreçte kendi kontrolleri altında işletilmesi amaçlanmıştır. Bu politikadaki temel amaç, Saddam rejimi yıkılarak Amerika'yla dost bir rejim kurulana ve Irak petrollerine Amerikan şirketlerinin erişimi sağlanana kadar, Irak petrollerinden hiç kimsenin yararlanmamasını sağlamaya çalışmaktır (Atiker, 2006).

Bu yönde büyük bir propaganda faaliyetine girişen Bush yönetimi, Irak'a yönelik olarak yapmak istediği askeri harekât için destek bulmakta zorlanmıştır. Bu nedenden ötürü dönemin ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice, Başkan'a diplomasi yolunu tercih etmesini tavsiye etmiştir. Yürütülen propaganda ve diplomasi faaliyetleri sonucunda İngiltere başta olmak üzere bazı ülkeleri yanına almayı başaran Bush yönetimi, savaşa karşı çıkan Avrupa ülkelerinin yönetimlerini "eski Avrupa" nitelemesiyle küçük düşürmeye, demokratik ilkelere karşı çıkıp halklarının çoğunluğunun isteğine karşın koalisyona katılma kararı alan ülkeleri ise "vizyon sahibi" olarak övmeye başlamıştır (Arı, 2007).

Irak'la ilgili olarak yürüttüğü politikayı 2002 yılının sonlarında gittikçe sertleştiren Bush yönetimi, Irak'a yönelik olarak oluşturduğu uluslararası güç ile

birlikte Saddam Hüseyin'in Irak'ı terk ederek sürgüne gitmesi çağrısında bulunmuştur. Bu çağrıya olumsuz yanıt veren Saddam Hüseyin ise Irak'ta kalmayı tercih etmiştir (Caniklioğlu, 2007).

Savaş başlamadan önceki süre içerisinde ise, Bush yönetiminin Irak'a yapmayı planladığı askeri harekât karşıtı gösteriler yapılmaya başlanmıştır. Bu amaçla 15 Şubat 2003'te dünyanın bütün büyük kentlerinde milyonlarca kişinin katıldığı savaş karşıtı gösteriler düzenlenmiştir. Bu gösterilerin en mühim özelliği, tarihte ilk kez savaş başlamadan bu kapsama ulaşılmış olması ve global bir boyut kazanmış olmasıdır. Tüm bunlara karşın Amerika yine de bir "Gönüllüler Koalisyonu" ile savaşa gideceğini ilan etmiştir. 20 Mart 2003'te savaş başlamıştır (BÜSAM, 2009).

Bu savaş sırasında Amerikalılar yeni ürettikleri silahları deneme fırsatı da bulmuşlardır. Adeta bir tatbikat alanı olarak görülen Irak üzerinde yürütülen askeri harekât sırasında en ağır silahların kullanılmasından çekinilmemiş ve bu silahların tahrip güçleri ve kullanılabilme başarısı test edilmiştir (Arı, 2007).

Savaş sırasında medyadan yararlanmayı bilen Bush yönetimi CNN aracılığı ile savaşın canlı olarak yayınlanmasını sağlamış ve kendi propagandasını etkin bir şekilde yürütmüştür. Irak'ın ABD güçleri tarafından kontrol altına alınmasının ardından 21 Mayıs 2003 tarihinde BM kararı ile Irak'a 13 yıldır uygulanan ambargo kaldırılmıştır. Irak'ın ABD kontrolü altında olması, kısa bir süre sonra yerel tepkilere neden olmaya başlamıştır. Durumu kabul etmeyen gruplar, işgalci ABD askerlerine ve bunlar ile işbirliği içerisinde bulunan kişilere karşı saldırılara girişmişler ve ülkenin işgalden kurtarılması ve tam bağımsız olması için mücadeleye başlamışlardır.

Bu dönem içinde savaşın nedenlerinden birisi olarak gösterilen petrol ile ilgili olarak da Amerikan ve İngiliz petrol şirketlerine ayrıcalıklar tanınmış ve bu şirketler büyük ayrıcalıklar elde etmişlerdir. 2003 yılının sonlarına doğru Irak büyük karışıklıklar ile karşılaşmıştır. Kuzeyde bulunan Kürtler, işgalci ABD güçlerine de güvenerek yerel hükümet kurduklarını açıklayarak, yerel seçimler sonucunda parlamento adı altında bir oluşum yoluna gitmişlerdir. Kerkük'ü kendi idareleri altına almak isteyen Kürtler, bu şehir ve çevresinde ezici bir çoğunluğu oluşturan Türkmenlere karşı baskı ve şiddet politikası uygulamaya ve bölgeye dışarıdan Kürt göçmenler getirerek bölgenin demografik unsurunu değiştirmeye yönelik faaliyetler göstermeye başlamışlardır. Güneyde yasayan Şiiler arasında da büyük karışıklıklar çıkmıştır. Sünni Araplar arasında ise ABD işgaline karşı tepki hareketleri gittikçe artmıştır (Bölükbaşı, 2008).

2.1. ABD İşgali Döneminde Irak ve Yapılan Seçimler

ABD'nin Irak'a müdahale etmesinden önceki süreçte Iraklı muhalif gruplar dört toplantı gerçekleştirmiştir. Bu toplantılar dört farklı yerde yapılmıştır: Ağustos 2002'de Washington'da, 14–16 Aralık 2002'de Londra'da, 26 Şubat–1 Mart 2003'te Irak'ın Selahhadin şehrinde ve 19 Mart 2003'te Ankara'da Iraklı muhalifler, *"Irak'ın kurtarılması ve demokrasinin kurulması"* fikrini bildiri olarak 14–16 Aralık 2002'de Londra'da yapılan toplantı sırasında kabul etmişlerdir (Şimşir, 2004: 248-249).

Londra Konferansı'nın ardından gerçekleştirilen Selahhadin Konferansı, 1 Mart tezkeresinin görüşmeleri sürerken yani kuzey cephesi açılma sürecinde

gerçekleştirilmiştir. Toplantıda Saddam Hüseyin'in iktidarının son bulmasından sonraki süreçte yeniden yapılandırılacak olan Irak'ın şekillendirilmesinin esasları ele alınmıştır. Buna göre, federalizm düşüncesiyle hareket eden Kürtler ve diğer muhalifler altı kişiden oluşacak olan Başkanlık konseyinin kurulmasını kararlaştırmış lakin konseye Türkmen temsilcisi alınmamıştır. Altı kişiden oluşturulması kararlaştırılan konsey, Irak Ulusal Kongresi Başkanı Ahmet Çelebi, KYB (Kürdistan Yurtseverler Birliği) lideri Celal Talabani, IKDP (Irak Kürdistan Demokrat Partisi) lideri Mesut Barzani, Şiilerin temsilcisi olarak İyad Allavi, Sünnilerin temsilcisi olarak Adnan Paçacı ile Irak İslam Yüksek Devrim Komitesi Yardımcısı Abdülaziz El Hakimi'den oluşturulması kararlaştırılmış ancak Türkmen ve Asurilerin temsilcilerinin konseye dâhil edilmemesi sonuç bildirgesinin oluşturulamamasına sebebiyet vermiştir. Diğer taraftan Türkmenler ve Asuriler'in konseyde yer alabilmek için gösterdikleri çabalara rağmen konseye dâhil edilmemişlerdir ve sadece Türkmenlere haklarının korunacağına dair güvence verilmiştir. Sonuç bildirgesinin yayınlanması ile Türkmenler konseyden soyutlanmıştır.

Savaştan önceki son toplantı, 19 Mart 2003'te Ankara'da gerçekleştirmiştir. Saddam Hüseyin karşıtı görüşü benimseyen Iraklı muhalif gruplar Türkiye ve ABD'nin de bulunduğu konferansta deklarasyon ve ortak bildiri yayınlayarak *" Irak'ın toprak bütünlüğü, ulusal birliği, bağımsızlığı ve egemenliğinin korunacağı"* garantisi verilmiştir. Diğer taraftan konferansta Irak kurucu unsurlarının Araplar, Kürtler, Türkmenler, Asuriler ve Keldaniler olduğu dile getirilerek, bu halklarının özgürlük ve haklarının korunacağı güvencesi verilmiştir. Ortak bir fikir birliğine varılmasına ve bildirinin yayınlanmasına rağmen Türkmen ve Asurilerin başkanlık

konseyine dâhil edilme problemi çözüme kavuşturulamamıştır (Şimşir, 2004: 259-276).

ABD 20 Mart 2003 yılında Irak'a yönelik işgalini başlatmış ve 9 Nisan 2003'te Bağdat ele geçirilmiştir. ABD askeri güçlerinin öncülüğünde IKDP peşmergeleri Erbil'den Musul'a, IKYB peşmergeleri ise, Süleymaniye'den Kerkük'e hareket etmiştir. Türkmen nüfusunun çoğunlukta olduğu Kerkük ve Musul talan edilmiştir. 12 Nisan'da Kerkük'ün Türkmen, Arap ve Kürt olmak üzere yedişer temsilci ile yönetilmesi kararlaştırılmıştır. Mecliste Türkmenlere de temsil hakkı tanınmasına rağmen yapılan itirazlar ve sözde Türkmen partilerinin çabaları ile Türkmenlerin mecliste tek kişi ile temsil edilmesi kararlaştırılmıştır (Hasan, Şükür, 2004: 20). Diğer taraftan Türkmen bölgelerinin saldırıya uğraması, şehir isimlerinin değiştirilmesi ve meclis veya konseylere Türkmenlerin dâhil edilmemesi asimilasyon politikasının bir parçası ve Türkmen varlığının ve siyasi hakları konusunda Türkiye'nin duyduğu endişenin gerçekliğini ortaya koymaktadır.

13 Temmuz 2003 tarihinde kurulan ve 25 kişilik Irak Geçici Konseyinde kimliğin ön planda tutulduğu görülmektedir. Konsey, 14'ü Şii, 5'i Kürt, 4'ü Sünni, 1'i Asuri ve 1'i Türkmen temsilcisinden oluşmaktadır (Şimşir, 2004, s.293-327). Bu durum Irak'ın yeniden yapılandırma aşamasında üstünlüğün Şiilerde olduğunun bir göstergesidir. Türkiye'yi rahatsız eden ise Irak'ın üç büyük etnik grubunda yer alan Türkmenlerin siyasi olarak haklarının verilmediği ve haklarının korunmadığı noktasıdır. 8 Mart 2004 yılında hazırlanan geçiş dönemi yönetim yasasında Türkmenlerin kültürel ve siyasi haklarının Türkiye'nin de desteği ile garanti altına alınacağı belirtilmesine rağmen bu yönde maddelere yasada çok fazla yer verilmemiştir. Kültürel alanda anadilde eğitim hakkı tanınmış, siyasi alanda diğer

azınlıklar kadar mecliste temsil hakkı konusuna değinilmiş fakat temsil oranı açıkça ifade edilmemiştir. Ayrıca hazırlanan yasada Şii, Sünni ve Kürtlere verilen özel bölge kurulması hakkı; Türkmen, Asuri ve diğer azınlıklara tanınmamıştır (Hasan, Erkmen, 2003: 47).

Irak Geçiş Dönemi Yasası gereği Irak'ta 30 Ocak 2005'te genel seçimler yapılmıştır. Çeşitli gruplar kurmuş oldukları ve halihazırda mevcut olan partileri ile seçime dâhil olmuştur: Türkmen İslam Birliği ile Vefa Hareketi Şii ittifakını kurarak seçime dâhil olmuş; sözde Türkmen partileri de Kürt İttifakının yanında seçime katılmıştır (Hasan ve Şükür 2004: 38). Seçimlere Türkmenlerin katılımının az olmasının temel nedeni olarak can güvenliği tehlikesi ve yapılan usulsüzlükler gösterilmektedir. Diğer taraftan peşmergeler Türkmenlerin seçime katılımının kısıtlaması adına Türkmen bölgelerinde şiddete başvurmuş, oy pusulalarında Türkmen partilerinin amblemleri basılmamıştır. Yapılan genel seçimlere katılım %59 civarında olmuştur. Bu durumun en büyük nedenlerinden biri Türkmenlerin seçime katılımının engellenmesidir (Taşkıran, 2005: 65-66). Türkmenlerin seçime katılımının engellenmesiyle, Kürtlerin Türkmen bölgelerindeki petroller üzerinde hâkimiyet kurarak elde edecekleri gelir ile Irak'tan ayrılıp Kürt devleti kurmalarının önünü açmıştır. 30 Ağustos 2005 tarihinde yapılan genel seçimlerin sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 1.1: 30 Ağustos 2005'te yapılan genel seçim sonuçları

Parti/Liste	Oy Sayısı	Oy Oranı	Mv. Sayısı	Etnik-Sekter Kimlik	Lider
Birleşik Irak İttifakı	4.075.292	%48.19	140	Şii	Abdülaziz el-Hekim İbrahim Caferi Ahmed Çelebi
Kürt İttifakı	2.175.551	%25.73	75	Kürt	Celal Talabani Mesud Barzani Selahaddin Muhammed Bahaddin
Ulusal Irak Listesi	1.168.943	%13.82	40		IyadAllavi
Iraklılar	150.680	%1.78	5		Gazi el-Yaver
Irak Türkmen Cephesi	93.480	%1.11	3	Türkmen	Faruk Abdullah Abdurrahman
Ulusal Bağımsız Kadro ve Elitler	69.938	%0.83	3	Şii	Fatah eş-Şeyh (Sadr Grubu)
Halkın Birliği	69.920	%0.83	2		Hamid Mecid Musa
Kürdistan İslami Grubu	60.592	%0.72	2	Kürt	Ali Abdulaziz
Irak İslami Eylem Organizasyonu	43.205	%0.51	2	Şii	'Ala' Hamud Salih el-Tu'ma
Ulusal Demokratik İttifak	36.795	%0.44	1		Nasir Kamil el-Çadırcı
Mezopotamya-Rafideyn Listesi	36.255	%0.43	1	Asuri	Yonadem Kana
Uzlaşma ve Özgürlük Bloğu	30.796	%0.36	1	Sünni	Mişan el-Ceburi

2005 seçimlerinin ardından 2010 yılında yapılan seçimlerin Irak açısından demokratikleşme yolunda önemli bir adım olduğunu söylemek mümkündür. Diğer taraftan anayasa konusunun yarattığı gerginlik ve ABD müdahalesinin beraberinde getirdiği ağır problemlere rağmen genel seçimlerin yapılması, Irak'ın yeniden yapılandırılması sürecinde demokrasi adına atılan önemli bir adım olarak öne

çıkmaktadır. Anayasada da etnik ve mezhepsel farklılıkların ortaya konması bölgedeki çatışmalarından önünü açmaktadır. Oluşan bu ortam bölgeyi dış güçlerin müdahalesine açık bir hale getirmekte ve bu müdahaleleri kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda Irak'a yapılan ABD işgalinin de yasal zemini mezhep ve etnik çatışmalardan oluşmaktadır.

7 Mart 2010 tarihinde yapılan Irak genel seçimlerinde 6 bin 200 aday, 167 partiden oluşan 12 koalisyon ve 74 parti Irak parlamentosundaki 325 sandalye için yarışmıştır. Seçim sonuçlarına göre eski Başbakan İyad Allavi'nin önderliğindeki Irakiye İttifakı 91 milletvekili ile seçimlerden galip ayrılmıştır. Geri kalan sonuçlar ise Tablo 1.2'de gösterilmektedir.

Tablo 1.2: 7 Mart 2010'da yapılan genel seçimlerin sonuçları

Partiler	**Oy Oranları (%)**	**Toplam**
Irakiye	24,48	2851823
Hukuk Devleti İttifakı	24,02	2797624
Irak Milli İttifakı	17,98	2094814
Kürdistan İttifakı Listesi	14,48	1686344
Goran (Değişim Hareketi)	4,18	487181
Irak'ın Birliği İttifakı	2,70	314823
Irak Uzlaşısı	2,61	303477
Diğer	9,76	11649185

Tablo 1.3: 2010 Genel seçimlerin milletvekili dağılımı

Parti adı	**Milletvekili sayısı**	**Mezhep**
Irakiye İttifakı,	91	Sünni
Hukuk Devleti İttifakı	89	Şii
Milli İttifakı	70	Şii
Kürdistan İttifakı Listesi	42	Sünni
Kürt Değişim Hareketi (Goran)	8	
Irak Uzlaşısı	6	
Irak'ın Birliği İttifakı	4	
Kürt İslam Birliği	4	
Kürdistan İslami Cemaati	2	

2.2. ABD'nin Irak'ı İşgalinin Türkiye'ye Etkisi

2003 Irak'a yapılan müdahale esnasında, Türkiye ve ABD'nin Irak'a yönelik dış politikalarının birbiriyle farklılık gösterdiği ve iki ülkenin çıkarlarının çatıştığı ortaya çıkmıştır. ABD'nin Irak'a müdahalesi öncesinde Türkiye, Irak ile ilişkilerini güçlendirme yoluna gitmekte ve ekonomik işbirliği üzerinde durmaktaydı. Bu noktada Türkiye bölgenin güçlü bir Irak'a ihtiyacı olduğunu belirtmekte, buna karşılık ABD Irak'ın bölge için birincil derecede tehdit oluşturduğunu savunmaktadır (Bilgin, 2007). ABD'nin Afganistan'a yönelik müdahalesinin ardından Batı yanlısı bir rejim kurulmasıyla beraber Irak'ın bölge adına oluşturduğu "tehdit" gündemi meşgul etmiştir. Bu süreçte ABD yönetimi, Irak'ın elinde kitle imha silahlarının olduğunu dile getirerek ülkenin terörizmin destekçisi olduğu bahanesi ile Irak'a

müdahale etme kararı almıştır. Alınan kararın meşrulaştırılması için BM'nin desteğine ve kararnamesine ihtiyaç duyulmasına ve üstelik BMGK daimi üyesi olan Rusya, Çin ve Fransa'nın ABD'yi desteklememesine rağmen İngiltere başta olmak üzere bazı devletlerin desteği ile harekâta başlanmıştır.

Irak'a müdahale edilmesini desteklemeyen Türkiye, ABD'nin kuzey cephesi açma isteğini ağırdan alarak buna taraftar olmadığı imajını yaratmak istemiştir. Buna karşılık ABD, kamuoyunu kullanarak Türkiye aleyhine birçok haber yapmış ve ekonomik ve siyasi konulardaki işbirliği ile Türkiye'yi baskı altına almaya çalışmıştır. Bu noktada Türkiye'nin savaşın çıkmasını istememesindeki en önemli nedenlerden biri Birinci Körfez Savaşında yaşadığı ekonomik kayıpların tekrarlanma olasılığıdır. Diğer taraftan Türkiye ABD'den ekonomik garanti talep etmiştir. Ayrıca Türkiye, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması ve Türkmenlerin siyasi hakları konularında da talep ettiği garantörlüğü ABD'den alamamıştır (Torun, 2005: 251). ABD Kürtlerin Kerkük ve Musul'a girmemesini garanti ederken, geriye kalan konularda aynı tavrı sergilememiştir. Yapılan görüşmeler ve müzakereler sonucunda Türk Silahlı Kuvvetlerinin Irak'a girmemesi ve hava sahasının müttefikler tarafından kullanılmasını içeren tezkere mecliste kabul edilmesine rağmen onaydan geçmemiştir. Zira bu durum Türkiye – ABD ilişkilerini de olumsuz etkilemiştir.

ABD'nin Irak'a müdahalesinin yaşandığı süreçte Türkiye, Irak politikasında üç temel hedef üzerine yoğunlaşmaktadır:

- Irak'ın mevcut toprak bütünlüğünün korunması,
- Irak'ta yaşayan Türkmenlerin haklarının korunması, yeniden yapılanma sürecine girecek olan bölgede, Türkmenlerin baskı altında kalmaması,

- Türkiye sınırının güvenliği (Kuzey sınırında bulunan PKK unsurunun olası tehdidi)dir.

Türkiye'nin Kuzey Irak'a yönelik politikasını şekillendiren stratejik hedef, söz konusu bölgede bir Kürt devletinin kurulmasına mani olmaktır. Çünkü milli bir Kürt devleti kurulmasının Türkiye'de yaşayan Kürtler nezdinde örnek oluşturacağı ve Irak'ta kurulacak olan devletin PKK'ya destek sağlayacağı düşünülmekte ve bunun uzun vadede Türkiye'ye zarar vereceği ihtimali üzerinde durulmaktadır (Aras, 2004: 164). Ayrıca kurulacak Kürt devletinin İran ve Suriye gibi Kürt nüfusunun yoğun olduğu ülkelere de olumsuz etki edeceği, bölgenin barış ve istikrarını olumsuz etkileyeceği ve karışıklıklara neden olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda kurulacak olan milli bir Kürt devletinin söz konusu üç ülkedeki Kürt nüfusunu bünyesine dâhil edeceği ve "Pan-Kürdizm" düşüncesine neden olabileceğinden endişe duyulmaktadır (Özkan, 2003: 9–11).

Türkiye'nin Irak'a yönelik yürüttüğü ikinci stratejik hedef ise bölgede Türkmenlerin varlığının ve siyasi haklarının korunmasıdır. Zira Türkiye özellikle Birinci Körfez Savaşı'ndan sonraki süreçte Türkmenler üzerine eğilmiş, Türkmenlerin hakları ve sorunları ile ilgilenmiştir. Türkmenlerin Irak bölgesindeki asimilasyon sürecinde sürekli olarak sayıları gizili tutularak siyasi hakları kısıtlanmıştır (Kazancı, 2007: 18). Diğer taraftan Türkiye Türkmenlerin Araplar ve Kürtler gibi bölgenin asli bir unsuru olarak kabul görmesini sürekli olarak dillendirmektedir. Türkiye, Irak'ın 1932 yılında Milletler Cemiyeti'ne üye olabilmek adına vermiş olduğu memorandumda Türkmenlerin de Arap ve Kürtler gibi asli unsur olarak kabul görülmesini bir hukuki dayanak olarak göstermektedir (Hasan ve Şükür, 2004: 39). Bu noktada Türkiye, Kuzey Irak'a yönelik politikasının sadece

Kürt problemi ile alakalı olmadığını, Irak'ın geleceğinin şekillendirilmesi aşamasında Türkmenler de dâhil olmak üzere etnik unsurların görüşlerinin değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir (Aras, 2004: 172). Ayrıca Türkiye söz konusu uygulamanın gerçekleştirilemememesinin Irak'ta adil bir çözüm getirmeyeceğini ve bu uygulamanın bölgede barış ve istikrarın sağlanmasına da olumsuz etki edeceğini savunmaktadır. Bu noktada bölgede güçlü bir Türkmen varlığının sağlanması ile kurulması muhtemel Kürt devletinin de etkisi kırılacaktı. Ayrıca Türkiye'nin Türkmenler konusuna bu denli önem vermeye başlamasının sebebi bölgede artan Kürt gücünün oluşturduğu tedirginliktir.

Türkiye'nin Irak politikasını şekillendiren üçüncü ve son unsur ise güvenlik konusudur. Türkiye'nin güvenlik kaygısının temelinde uzun süredir uğraştığı PKK unsuru yer almaktadır. Çünkü Birinci Körfez Savaşı sonrasında bölgede yaşanan istikrarsız durum sonucunda bölgede kurulan PKK kampları ve Irak ordusunun bıraktığı silahlar ile güçlenen örgüt, 90'lı yıllarda Türkiye'ye sorunlar yaşatmıştır. Söz konusu istikrarsızlığın tekrar gündeme gelmesi olası tehlikenin tekrar doğmasına neden olmuştur. Bu durum Türkiye'yi endişelenmektedir. Bu noktada Irak'taki PKK oluşumuna son vermek ve meydana gelecek olan otorite boşluğunun olumsuzluklarını engellemek Türkiyen'in Irak'a yönelik yürüttüğü politikanın temelini oluşturmaktadır (Aras, 2004: 166). Ayrıca 1988 yılında yaşanan Enfal Operasyonu ve 1991 Körfez Krizi sırasında kuzey sınırında oluşan yığılmalar Türkiye'nin birinci güvenlik endişesidir. Lakin kısa sürede müdahalenin sonlanması, göç tehlikesinin yaşanmamasını sağlamıştır. Söz konusu politikalar ve güvenlik endişesi Türkiye'nin müdahaleye karşı tarafsız kalmamasının en büyük nedenleri olmuştur.

3. Irak'taki Etnik ve Mezhepsel Çatışmalar

3.1. Irak'ın Etnik Yapısı

Irak geçmişten günümüze kadar farklı devletler tarafından işgal edilmiştir. Bu işgaller, Irak'ın farklı etnik grupların himayesi altında kalmasına neden olduğundan, hâkimiyetini yitirseler dahi arkalarında bir parça kalıntı bırakmalarına neden olmuştur. Kimi devletler mimari yapı bırakırken, kimileri kültür kimileri ise halkından bir parçayı miras olarak Irak topraklarına bırakmıştır. Bu bağlamda Irak toprakları üzerinde farklı etnik grupların bir arada barış içinde yaşadığı görülmektedir. Etnik grupların bir kısmı siyasi meşruluk kazanma gayesi içinde iken, kimi gruplar ise etnik olarak tanınmak amacı içinde faaliyet göstermektedirler.

Irak'ta öne çıkan dört etnik yapı bulunmaktadır. Irak topraklarında yaşayan halkın büyük çoğunluğu Araplardan oluşmaktadır. Irak topraklarında yaşayan her üç kişiden birinin Arap olduğu bir başka deyişle Irak halkının dörtte üçünün Araplardan oluştuğu söylenebilir. Lakin Araplar arasında Osmanlı'dan günümüze kadar etnik bir beraberliğin veya ulusal kimliğin varlığından söz etmek yine de mümkün değildir. Çünkü yaşanan mezhepsel çatışmalar bunu engellemektedir (Kaymaz, 2005: 10).

Irak'ın orta ve güney bölgeleri Arap hâkimiyetinde olsa da Kuzey Irak bölgesinde bir Arap hâkimiyetinden söz etmek oldukça güçtür. Kuzey Irak'ta Arap nüfusu oranın artmasında 1950'lerden beri yapılagelen toprak reformlarının etkisi bulunmaktadır (Barut, 2013: 23).

Irak'ın kuzeyinde çoğunlukta olan Kürtler, Kürt milliyetçiliğine göre, çok uzun zamandan bu yana varlıklarını sürdürmektedirler (Kreyenbroek; Allison, 2003:

25). Kürtler yukarı Mezopotamya'nın eski halklarından olup, Toros dağlarından Zagros dağlarına kadar uzanan coğrafyada yaşamaktadırlar. Kürtlerin homojen olduğu kanısına varmak yanlış olacaktır. Zira geçen zaman içinde Kürt, Türk ve Arap etnik grupları arasındaki etkileşim bu yargıyı çürütmektedir. Bazı Kürt aşiretlerinin Türkleştiği, Türk aşiretlerinin de Kürtleştiği bir gerçektir (Bruinessen, 2011: 199).

Kürtlerin yaşadığı yer olan Musul, Erbil ve Kerkük hattının kuzeyi, kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Birinci kısım, Behdinan bölgesidir. Türkiye sınırına yakın olan KDP'nin bölgesidir. İkinci kısım ise Soran bölgesidir. Burası da İran sınırına yakın olan KYB'nin bölgesidir. KYB bölgesinde yaşayan Kürtlerin büyük çoğunluğu Sünni Müslüman'dır. Lakin KYB sınırları dışında yaşayan Kürtler'in içinde Şii müslüman olanlar da bulunmaktadır (Allison ve Kreyenbroek, 2003: 143). 1992 yılı, Kürtler için tam bir kazanç yılı olmuştur. Çekiç Güç'ün güvencesi altında güvenli bölgelerinde ilk özgür seçimlerini yapmışlar, parlamentolarını açmışlardır. Yine aynı yıl Kürt Federe Devletini kurduklarını ilan etmişler ve Erbil'de bölgesel Kürt yönetimi kurmuşlardır.

Türkmenler, 11.yy itibari ile İslam ülkeleriyle ticari ilişkiler neticesinde, Müslümanlardan etkilenen ve İslamiyet'i kabul eden Oğuz boyları için kullanılan bir isimdir. Zamanla Türkmen ismi Oğuz teriminin yerini alarak yayılmaya başlamıştır. Öztuna da; İslamiyet'i kabul eden Oğuz boylarına verilen bir isim olarak lanse etmektedir. Fakat Türkmen isminin 11. yy da dahi Oğuz ismi ile aynı anlamda kullanıldığını ve Türkmen adının göçebe Oğuz boylarına verildiğini de eklemektedir (Şeker, 2011: 198).

Birinci Dünya Savaşı sonrası yeniden çizilen sınırlar neticesinde Türkiye'nin dışında kalan ve Irak vatandaşı statüsünde varlıklarını devam eden Türkmenlerden, bu tarihten sonrasına kadar uzunca bir süre Türk olarak bahsedilmiştir. Irak hükümeti, Irak'taki Türkleri asimile etme ve Türkiye Türkleri ile olan ilişkilerini yok etmek için; Irak Türklerine Türkmen isminin resmi olarak kullanılmasını gerekli kılmışlardır. Bu gelişmenin yaşandığı 1959 yılından itibaren Bağdat Hükümeti tarafından Türkmen olarak adlandırılan halktan, Lozan Konferansında İngilizler tarafından da aynı adla bahsedilmiştir
(http://www.itkad.com/Icerik.aspx?l=1&id=179) .

3.2. Etnik Çatışmalar

Modern Irak devletinin kurulmasının ardından etkili olan temel ideoloji, Arap milliyetçiliğini esas olan Baas ideolojisidir. Ülkede etkin olan Baas ideolojisi ülke topraklarında yaşayan bazı etnik grupları kendinden saymayarak ötekileştirmiştir. Baas ideolojisi Şiiler tarafından da mezhepsel uyumsuzluktan dolayı benimsenmemiştir. Bu ideolojiyle Sünni Araplar dışındaki diğer etnik grupları- Şii Araplar, Türkmenler, Kürtler- ötekileştirilmiştir. Bu noktada yönetimi elinde bulunduran Sünni Araplar, Şii Araplar ile Kürtlerle sürekli olarak anlaşmazlıklara düşmüş, bu anlaşmazlıklar etnik çatışmaları beraberinde getirmiştir. Ayaklanan etnik grupları, yönetimdeki Sünniler şiddete başvurarak bastırmıştır. Ayaklanan gruplara çoğu zaman- dış politika gereği- dış ülkelerden destek gelmişse de, bu destek başarılı olunmasına yeterli olmamıştır. Bu bağlamda Irak'ın iç güvenliği sürekli olarak tehdit altında kalmıştır. Nitekim, ABD'nin Irak'a müdahalesi iktidardaki Sünnileri

iktidarlarını korumak için direnişe geçirmiş, lakin diğer etnik grupları daha fazla söz sahibi olabileceklerini düşündükleri bu fırsatı değerlendirmek için Sünnilere destek vermemeyi seçmişlerdir (Aydın; Özcan; Kaptanoğlu, 2007: 60) Aslında bu durum etniksel çatışmaların tarihi süreç içinde devam ettiği ve günümüzde de varlığını sürdüğünün en kesin kanıtıdır. Bu kargaşa ve çekişmeler sadece Araplar-Kürtler, Şiiler-Sünniler ekseninde yaşanmamaktadır. Türkmenlerin çoğunlukta yaşadığı bölgenin bazı özellikleri istemeden de olsa Türkmenleri bu kargaşanın içine çekmektedir. Türkmenlerin yaşadıkları bölgeleri çekici kılan bazı özellikler ise şöyle özetlenebilir (Kayar, 2003: 98-100).

- Türkmenlerin yaşadığı bölgede Irak da dâhil olmak üzere dünyanın en kaliteli petrolünün bulunması. Aynı zamanda en verimli bölgenin burası olması (Kerkük petrolleri)
- Bölgenin kuzeyindeki dağların etkisiyle bölgede Akdeniz iklimi yaşanması ve bu iklimin tarıma elverişli olması
- Arap ve Kürt yerleşim bölgelerinin arasında bulunması,
- Petrol ve bazı tarihi etkenler vasıtasıyla ülkenin en gelişmiş kısmı olması.

Bahsedilen bu sebepler bağlamında ülkedeki iki etnik grup olan Kürtlerin ve Arapların bölgeyi ele geçirme isteği ve Türkmenlerin de direniş göstermesi çatışmaya yol açmaktadır.

Iraklı Türkmenlerin konumu, Irak'ın yeniden yapılandırılmasındaki en önemli aksaklıklardan birini göstermesi açısından önemlidir. Etnik grupların siyasal temsiliyet haklarının sağlanamaması, Saddam rejimi altındaki Şiîlerin ve Kürtlerin yaşadığı baskı ve dışarıda bırakılmışlık Türkmenler ve diğer etnik gruplar tarafından

da yaşanabilmektedir. Bu gruplar eskiden yaşadıkları Araplaştırma politikaları gibi etnik temizlik uygulamalarıyla karşı karşıya kalabilmektedirler.

3.3. Irak'ın Mezhepsel Yapısı

Irak'ta Şii'ler ve Sünni'ler olmak üzere iki mezhep öne çıkmaktadır. Şia ş-y-a kelimesinden türeyen ve cephe olmak, taraf olmak, ayrılmak, yardımcısı olmak vb. anlamlara gelen Arapça bir kelimedir. Aynı kelime Kuran'da da benzer şekilde, "bölük", "taraftar" anlamlarında kullanılmıştır (Öz, 2011: 61). Kelime anlamı bu doğrultuda olan Şiilerin kavram olarak Şiiliği nasıl tanımladığı da önemli bir husustur. Çünkü bir milleti, etnik grubu veya mezhebi tam anlamıyla bilmek için sadece kelime anlamı olarak bilmek yetersiz olacaktır. Araştırılan gruba mensup kişilerin tanımları asıl yol gösterici olan unsurdur. Zira içinde bulunduğu grubu en iyi tanımlayabilecek kişi şüphesiz grubun normlarına göre hareket eden bireydir. Şiiliğin tarihi incelendiğinde, Şiiliğe inanlar Hz. Muhammed'in hayatı boyunca Şiat-u Ali olarak adlandırılan, Hz. Muhammed'in vefatının ardından ise, Hz. Ali'nin halife, imam olduğunu öne süren kişilerce ortaya çıkmış bir mezhepsel gruptur. Bu anlamda ilk İslam döneminden günümüze kadar devam eden bir süreç, yol olarak ifade edilmektedir (Öz, 2011: 64). Modern Şii düşünürlerin ve araştırmacılarının da fikirleri incelendiğinde, bu düşüncenin pek de değişmediği anlaşılacaktır. Örneğin; Tabatabai, *"Hz. Peygamber'in halefi olmanın Hz. Peygamber'in ailesinin özel hakkı olduğunu düşünen ve İslami ilimler alanında ve kültürde Ehl-i Beyt okulunu takip eden kimseleri"* Şia denildiğini belirtmektedir (Onat, 1997). İmam Eş'ari, *"onlara, Ali'ye tabi olduklarından ve onu Resulullah'ın diğer ashabına takdim ettiklerinden*

Şia denmiştir" ifadeleri ile Şiayi tanımlamıştır. Şehristani, *"onlar Ali'nin hilafetinin, gizli veya açık nassa ve vasiyete dayandığını ileri sürerler. Onlara göre imamet, Ali'nin oğullarından başkasında olmaz; şayet olursa, ya zulümle, ya da takiyye ile olur ..."* şeklindeki sözleri ile konuyu açıklamıştır (Onat, 1997).

İbn Hazrn'ın *"Şia ile aşağıdaki hususlarda görüş birliğine varan herkes Müslümanların ihtilaf ettikleri başka konularda bunlara uymasa bile Şii'dir: Hz. Ali, Resulullah'tan sonra insanların en üstünüdür; kendisi ve sonra da çocukları halifeliğe en layık kişilerdir. Zikrettiğimiz bu iki hususta başka türlü inanca sahip olanlar Şii değillerdir."* Şeklindeki tanımı diğer taraftarlara göre daha açıklayıcı ve erken dönem tariflerine daha yakındır (Onat, 1997).

İncelenen tanımlamalar ışığında; Şia'nın terim anlamı, Hz. Peygamber sonrasında halife tayin edilen Hz. Ali'nin yolunu takip eden, dünyanın sonuna kadar insanların Hz. Ali'nin soyundan türeyeceğine öne süren mezhebin kabul edilmiş ismidir.

Bu bağlamda, Şialığın Hz. Muhammed'in yaşadığı dönemlerde ve sonrasında ortaya çıktığına dair görüşleri mevcuttur. Fakat Sünni kaynaklarında bu durum tam tersi olarak lanse edilmektedir. Kaynaklarda Şialığın Hz. Muhammed'in vefatının ardından baş gösteren siyasal, politik ve sosyal gelişmeler doğrultusunda ortaya çıktığı savunulmaktadır. Bu noktada mezhepsel çatışmalar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bilhassa İslamiyet'i yama amacı taşıyan fetihlerin hızlanması, Hz. Ali ve Muaviye tarafları arasındaki siyasal çekişmeler, bölünmeyi beraberinde getirmiştir. Bu noktada Sünni kaynaklarına göre Şiilik, Hz. Muhammed'in yaşadığı dönemlerde olmayan, siyasi çekişmelerin yaşandığı sonraki dönemlerde ortaya çıkan cepheleşme

ile ortaya çıkan mezheptir (Zehra, 2003: 43). Bu karşıt görüşlülük Şii-Sünni çatışmasınıa da zemin hazırlayan en önemli nedenlerden biri olarak görülmektedir.

Diğer bir mezhep olan Sünniler için kullanılan Ehl-i sünnet vel'Cemaat kavramlarının ne anlama geldiğini açıklayalım. Ehl-i sünnet vel'Cemaat kavramı en temel anlamı ile, Hz. Peygamber ve kendisine inanan ashabının izlediği yolu kabullenmiş ve benimseyen kişiler anlamında gelmektedir (Sarıkaya, 2011: 67).

Sünnet kelimesinden yola çıkılacak olursa, kelime esasında, "izlenen yol, tarz, davranış, tutum, üslup vb." anlamlarda kullanılmışken (Sarıkaya, 2011: 67), Kuran-ı Kerim'de "önceki kavimlerin izledikleri yol, uygulanan davranışlar" anlamında, yani "eski kavimlerin izledikleri yol anlamında" kullanılmaktadır. Sünnet olgusu, Sünnetullah şeklinde Allah'a atfedildiğinde, Allah'ın buyrukları, emirleri, ve yasakları, esasen Allah'ın istekleri ve değiştirilmez olan kanunları anlaşılmaktadır. Ayrıca Peygambere atfedildiğinde ise, onun davranışları anlaşılmaktadır (Karaman; Dönmez; Kafi; Gümüş, 2007). Cemaat sözcüğü kelime anlamı olarak topluluk anlamına gelmektedir. Yine müçtehit âlimler de bu çerçevede değerlendirilmektedir. Ayrıca birlik ve beraberlik anlamında kullanılmıştır. Bu anlamı ile cemaat, eski zamanlardan bu yana siyasi içerik ile bütünleştirilmiştir. Bu anlamıyla ilk asırlardan bu yana kavram, siyasi içeriğe sahiptir. Kelime İslami olarak ise, çokluk anlamında kullanılmaktadır. Bundan hareketle, Ehl-i sünnet vel'Cemaat demek peygamberin gittiği yolu ve onun dini, anlama ve uygulayış şeklini takip edenler anlamına geldiği anlaşılmaktadır (Sarıkaya, 2011: 68).

Üçüncü bir diğer mezhebi ise Hristiyanlar, Irak topraklarının geneline yayılmış şeklide yaşamaktadırlar. Çoğunlukla, Musul, Bağdat, Kerkük, Dohuk ve Erbil'de yaşayan Hristiyanlar ABD'nin müdahalesinin ardından sayıca azalmışlardır.

Hristiyanlar ülkede birbiri ile etkileşimde bulunan üç halk şeklinde bulunmaktadırlar. Bahsedilen üç halk; Süryani, Keldaniler, Aturiler'dir.

Süryani ve Keldanilerin nüfusunun büyük bir kısmı, Kuzey Irakta, Aturilerin büyük bir kısmı ise, Musul ve Bağdat'ta yaşamaktadırlar. Bölgede öteden beri yaşayan Hristiyanların siyasi partileri de bulunmaktadır. Bunlar arasında; Aşari Demokratik Partisi, Aşuri Ulusal Partisi, Aturi-Keldani-Süryani Meclisi, Keldani Demokratik Partisi güçlü partiler olarak bilinmektedir.

Sonuç olarak Ortadoğu toplumunda dinin temelinde farklı yapılanmaların oluştuğu, aynı zamanda bu yapılanmanın temelinde mezhepsel farklılaşmanın yattığı görülmektedir. Ayrıca bölünmenin ve bir araya gelinememenin sebebi olarak da yine din kavramının karşımıza çıktığı da görülmektedir.

3.4. Mezhepsel Çatışmalar

İnsan doğacağı yeri belirleyemediğinden, doğduğu toplumun bir parçası olarak dünyaya gelmektedir. Bu noktada birey yaşadığı topluluğun inançları, gelenekleri, adetleri, inancı ve dini vb. normlarını kabullenmek zorunda kalmaktadır.

Bu bağlamda insan tek başına bir varlık olamayacağını kabullenmekte ve diğer fertler ile var olabileceğini kavramaktadır. Bu durum bireyi diğer fertler ile iletişime geçmeye zorlamaktadır. Birey bu iletişim esnasında topluma benzemekte, diğer toplumlar ile arasına fark koymakta, biz-onlar ayrımını fark etmektedir. Bu noktada kişi kendini içinde yaşadığı toplumun bir parçası olarak kabullendirme

çabası içine girer ve kendini taraf kavramının içinde bulur. Mezhep kavramını bu açıdan değerlendirmek, Irak coğrafyasında yaşanan Sünni-Şii çatışmasının temel nedenini de ortaya koyacaktır.

İslamiyet'in yaygınlaşmasıyla beraber, İslam dininin geniş coğrafyalara yayılması, milletlerin birbirleri ile etkileşim içine girmesine olanak sağlamıştır. Bu etkileşim bir yandan kültürel zenginliğe olanak sağlarken diğer yandan, milletlerin kendi kültürlerini koruma çabaları ile çatışmaları beraberinde getirmiştir. Yaşanan kültürel etkileşim milletleri birbirine benzetirken, çatışmalar farklı fikirlerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bu durum toplum içinde yaşayan bireyin kimlik edinmesini neden olmuştur. Toplumda edindiği kimlik üzerinden varlığını tanımlamakla ve diğer toplumlardan ayrılmasını sağlamaktadır. Ayrıca toplumsal kimlik vasıtası ile ötekileştirme yapmaktadır (Anık, 2012: 22).

Kültürünü ve varlığını koruma güdüsü ile toplum, zaman içinde kurumsallaşma ve muhafazakârlaşma eğilimi gösterir. Bu durum yakın coğrafyadaki bireyler ile yakınlaşma gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu durum, aynı merkezde yaşayan bireylerin arasında ortak davranışlar ve tutumların oluşmasını zemin hazırlamaktadır. Bu durumun oluşmasını gerekli kılan güdü ise şüphesiz medeniyetlerin varlığını devam ettirme isteğidir.

Ehl-i sünnet vel'Cemaat İslam dininde inanların büyük bir kısmının kabul ettiği bir kavramdır. Bu kavram çerçevesinde Müslümanlar kendi kültürlerini, inançlarını, standartlarını meydana getirmişlerdir. Ayrıca, fertlerin de ortak zaman, mekân, tarih, medeniyet, usul, yaşam tarzı algısını oluşmasını sağlamıştır (Sarıçam; Erşahin 2011: 1). Bu bağlamda değerlendirildiğinde mezhep, hem bir olgu hem de

sosyo-kültürel bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer bir ifade ile mezhep, bir taraftan şekillendirirken diğer taraftan, şekillenme fonksiyonuna sahiptir.

İslam medeniyetinin süregelen inşasındaki temel taşları olan Şia ve Sünnilik tarih boyunca çekişmelere sahne olmuştur. Daha önce bahsedildiği üzere Şii yandaşlarının iddiaları ve Sünnilerin bu iddialara cevapları çatışmaların temelini oluşturmuştur. Bu bağlamda, Hz. Osman ile başlayan gelişmeler zamanla temellenerek erken dönemden günümüze kadar gelmiştir. Yaşanan itilaflı olayların asıl derinleşmesi Hz. Osman'ın vefatı akabinde yaşanmıştır. Bu duruma, Hz. Ali döneminde yaşanan düşünsel ayrılıklar ve tartışmalar da eklenince İslam medeniyetinde mezhepsel ayrılıkların temeli oluşmuştur. Emeviler döneminde de devam eden benzer fikir ayrılıkları, Kerbela vakası İslam medeniyetinde ortaya çıkan Şiilik ve Sünnilik mezheplerinin tam anlamıyla doğmasına sebebiyet vermiştir.

Bu bağlamda, Irak coğrafyasında yaşanan mezhepsel çatışmaların temeli aslında bu tarihsel sürecin bir sonucu olmuştur. Sünni mezhebinin çoğunlukta Kuzey Irak'ta Şiiliğin ötekileştirilmesi veya benzer şekilde Şii mezhebine inanların çoğunlukta bulunduğu yerlerde Sünnilerin ötekileştirilmesinin sebebi bu tarihsel süreçten beslendiği açıkça görülmektedir.

Bahsedilen tarihsel sürecin yanında, özellikle 2003 müdahalesi sonrası yaşanan gelişmeler iki mezhep arasındaki iktidar mücadelesinin artmasına neden olmuştur. İktidarda söz sahibi olmak isteyen Şiilerin bu yönde gerçekleştirdikleri icraatlar, şiddet eğiliminin yüksek seyrettiği olaylara olumsuz etki etmektedir. Bu istek şiddet olaylarının yaşanmasında temel etken konumundadır. Şubat 2005 sonrasındaki dönemde artan bu çatışmalar, şüphesiz Irak'ın geleceğini belirleyen bir faktördür. Bu dönemde siyasi bazı grupların da milis güçler ile birlikte hareket

etmesi mezhepsel çatışmaların alevlenmesine zemin hazırladığı fikri ortaya atılmaktadır (Kahraman, 2008: 62). Bu noktada, Sünni gruplar, Şiileri ve İranlı milis güçleri, Şiiler ise, eskiden kalma Baas destekli Sünni milis güçlerini çıkan çatışmadan sorumlu tutmaktadır. Sünniler, Sünni din adamlarının öldürülmesine, Sünni halkın sindirilmeye çalışılmasına, İran-Irak savaşı sırasında Irak askeri gücündeki rütbeli Sünni askerilerin öldürülmesine ilişkin olarak Sünni kimliğin yok edilmeye çalışıldığını savunmaktadırlar (Kahraman, 2008: 62).

Bu bağlamda Şiilerin, az sayıda olmalarına rağmen yönetimde söz sahibi olan Sünniler ile mücadele içinde olmasının, İslam medeniyetinin inşası sırasında yaşanan anlaşmazlığın ötesinde olduğu görülmektedir. Zira, Şiilerin İran'da olduğu gibi baskın bir konuma gelmek istemeleri, bu süreç içinde inanç uyumsuzluğunun farklı bir boyut kazandığını gözler önüne sermektedir. Diğer bir ifadeyle dinsel bölünme zamanla siyasi amaçlara göre şekillenmiştir. Bahsedilen çatışma şüphesiz Irak'ın geleceğini şekillendirecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

2003 YILINDA IRAK PARLAMENTER YÖNETİMİNDEKİ SİYASİ KRİZİN GAZETE HABERLERİNDEKİ YANSIMALARI

2003 yılında Irak parlamenter yönetimindeki siyasi kriz, Körfez Savaşı'nın ardından George W. Bush yönetiminin Irak'ı işgali ile başlamıştır. Bush'un, 2003 yılında Irak'a karşı başlattığı savaşın temel sebebi olarak öne sürdüğü savların hepsinin yanıltıcı olduğu savaş başladıktan kısa bir süre sonra ortaya çıkınca dünya kamuoyunun ilgisi bu savaşın gerçek nedenlerine yönelmiştir. Kimileri savaşın gerçek nedenine "petrol" derken, kimileri de işgalin geniş çaplı "Ortadoğu'nun yeniden şekillendirilmesi" projesinin bir parçası olduğunu ifade etmiştir (Stansfield, 2009:176).

ABD tarafından 20 Mart 2003'te gerçekleştirilen ve "Irak'a Özgürlük Operasyonu" adıyla başlayan süreç, Irak'ta yeni bir siyasal yapı oluşturulacağının en belirgin işaretiydi. Bu yeni siyasi yapının tesis edilebilmesi için atılan ilk somut adım Irak'ın 2003 seçimidir. Bu bölümde 2003 seçimlerinin Türkiye'deki yansımaları ve sürecin Türk medyası tarafından nasıl **okunduğu** analiz edilecektir. Analiz yapılırken kullanılacak temalar ise şöyledir: Irak'ın Yeniden Yapılandırılmasında Türkiye'nin Rolü, Irak'taki Savaş Ekonomisinin Türkiye Çıkarları Üzerine Etkisi, ABD ve Müttefiklerle Olan İlişkiler, ABD'nin Irak Üzerinde Mandater Tavrı, Etnik ve Mezhepsel Ayrımcılık. Toplamda incelenen gazete sayıları ve bu gazetelerde yer alan haberlerin, sınıflandırılması aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 2.1: *Hürriyet* ve *Zaman* Gazetelerinin 2003-2010 Irak Seçimleri Hakkında Yaptığı Haberlerin Genel Dağılımı

Gazete	*2003 Seçimleri*	*2005 Seçimleri*	*2009-10 Seçimleri*	*Toplam Haber*
Hürriyet	9	15	10	**34**
Zaman	9	16	14	**39**
Toplam	**18**	**31**	**24**	**73**

Tablo 2.2: 2003 Yılı Irak Siyasi Krizine Dair Haberlerin Tematik Dağılımı

Gazete	**ekonomik çıkar**	**ABD'nin eleştirisi**	**ulusal çıkar**	**mezhepsel ayrımcılık**	**etnik ayrımcılık**	**Toplam Haber**
Hürriyet	3	1	2	-	3	**9**
Zaman	3	5	-	1	-	**9**
Toplam	**6**	**6**	**2**	**1**	**3**	**18**

1. Irak'ın Yeniden Yapılandırılmasında Türkiye'nin Rolü

ABD öncülüğünde başlatılan yeni siyasal ve idari yapılanma sürecinde, Saddam döneminden farklı olarak tüm Iraklı grupların yönetimde temsil edilmesinin sağlanacağı izlenimi verilmiş ve bu doğrultuda Şii, Sünni Arap ve Kürt gruplara dayandırılan idari yapıda Türkmenlerin diğer topluluklarla birlikte ele alınarak ancak sınırlı ölçüde temsil edilmesi öngörülmüştür. Oluşturulan Geçici Yönetim Konseyi (Başkanlar Konseyi ve Bakanlar Kurulu), 15 Kasım 2003'te imzalanan siyasal süreç anlaşması ve 2004 Mart'ında kabul edilen "*Geçici İdari Yasa*" (Geçici Anayasa), Irak'taki siyasi ve idari yapının Saddam döneminden her açıdan farklı olacağını göstermiştir (Pirinççi ve Ayhan, 2008: 481).

Irak'ta kurulan komisyonda ABD müttefiki olan ve az da olsa ABD'ye yardım etmiş olan hemen her ülke bulunmaktadır. Türkiye ise Irak'ta kurulacak olan koalisyonda bulunma isteğini her fırsatta dile getirmişti. Bunun sebebi hem Irak Türkmenlerinin geleceği hakkında duyduğu endişe hem de Musul konusunun tarih boyunca süregelen kargaşasıdır. 3 Nisan 2003'de *Hürriyet* gazetesi Türkiye'nin Irak Koalisyonuna dâhil edildiği haberini "*Koalisyondayız*" başlığı ile vermiştir. Haberde şu ifadeler yer almaktadır

> "Tezkere ile gerilen Türk-Amerikan ilişkileri, ABD Dışişleri Bakanı Powell'ın Ankara gezisi ile normale döndü. Türkiye, Kuzey Irak'taki ABD birliklerine yakıt ve su desteği için sınırlarını açacak. ABD ise buna karşılık Irak'ın yeniden yapılandırılmasında Türk müteahhitlerine iş verecek."

Alıntıda dikkat çeken nokta ABD-Türkiye ilişkilerinin karşılıklı çıkarların yerine getirilmesi ile normale döndüğü vurgusunun yapılmasıdır. "*Türk müteahhitlerine iş verecek"* şeklinde etken bir cümle yapısının kullanılması, karşılıklı bir çıkar ilişkisine vurgu yaptığının bir kanıtıdır. Ayrıca bu cümledeki etken yapı, ABD'nin olumlanması anlamına gelmektedir. "*ABD ise buna **karşılık**"* ifadesinin kullanılması, ulaştığımız sonuçları destekler nitelikte olup aslında *eşit* olmayan tarafların eşitmişçesine gösterilmesi söz konusudur. Irak'ın işgalinde kilit ülke olan ABD'nin ordusuna destek vermenin **karşılığında** iş dünyasının ekonomik çıkarlar elde etmesinin normalleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Kısaca bu haberde, ekonomik ve askeri çıkarlar arasında paralellik kurulmaya çalışıldığı ve bu durumun problem olmaktan çıkarılarak normalleştirildiği görülmektedir.

Haberin alt başlıklarından biri dikkat çekicidir *"Bedel Ödedik, Şimdi Sıra Sizde"*. Burada önemli olan birinci çoğul şahıs ağzından bir başlık seçilmiş olmasıdır. Haberin içeriğinde ise şunlar yer almaktadır:

> "Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, ABD Dışişleri Bakanı Powell'ı kabulü sırasında iki önemli mesaj verdi. Türkiye'nin her iki Körfez Savaşı nedeniyle ağır bedeller ödediğini anımsatan Sezer 'Türkiye ABD'ye gereken desteği verdi, ama kaygılarımız konusunda sizden aynı duyarlılığı bekliyoruz' dedi. Bu arada Başbakan Tayyip Erdoğan ile Powell, başbakanlıktaki görüşmeye girerken Atatürk'ün ünlü özdeyişindeki 'güven' yazısının altında ilginç bir görüntü oluşturdu."

Alıntıda "*anımsatan"* kelimesinin kullanılmasıyla, Körfez Savaşları esnasında Türkiye'nin bedel ödediğinin herkesçe bilindiği ve bu haberle bu gerçekliğin sadece "*anımsatıldığı"*nın altınının çizildiği görülmektedir. Ayrıca Sezer'in sözlerinin doğrudan anlatımla aktarılması, Sezer'in düşüncelerine önem verildiğini ve ilk elden aktarılmak istenildiğinin göstergesidir. Haberde dikkat çeken bir diğer nokta ise *Hürriyet* gazetesinin yaptığı ironidir. Zira Başbakan Erdoğan ve Powell'ın Atatürk'ün özlü sözünün son kelimesi olan "*Güven*" yazısının altında çekilen fotoğraflarının *ilginç bir görüntü oluşturduğu* belirtilmiştir (*Hürriyet,* 3 Nisan 2003). Gerçekten de iki ülke arasında, bu tarihlerde en çok istenilenin, güven duygusu olduğu aşikârdı. Türkiye, Amerika'dan Irak Türkmenleri konusunda bir güvence beklerken, Amerika ise Türkiye'den Irak konusunda tam destek istemekteydi.

İngiltere ve ABD kıyasıya bir rekabet içerisinde iken Türkiye de çoklu diplomasiyi geliştirmeye çalıştığı bir dönemden geçmektedir. Hem ABD ile müttefik olduğunu her fırsatta dile getiren hem de ABD'nin düşman listesine aldığı İran ve Suriye ile yakın temaslarda bulunan Türkiye'nin konumu, ülke içindeki muhalefetten de tepkiler almaktadır. Dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün, Türkiye'nin Irak'a karşı savaş açmadığını fakat Irak'ta kurulacak olan koalisyonun içerisinde Türkiye'nin de yer alacağını belirtmesi, kafaları karıştıran bir ikilem olarak göze çarpmaktadır. *Zaman* gazetesi bu haberi *"Ankara Amerika'nın Düşman Listesindeki Ülkeleri Dışlamıyor"* başlığı ile vermiştir. Burada *düşman listesi* tabirinin

kullanılması, ABD ile Türkiye'nin görüş farklılıkları içinde olduğunu anlatmada kullanılan keskin bir ifadedir. Bu ibareyle, söz konusu farklılığın okuyucu tarafından net bir şekilde algılanmasının istenildiği görülmektedir. Haberin içeriğinde ise TBMM Başkanı Arınç'ın, Dışişleri Bakanı Gül'ün yaptığı *"Türkiye de koalisyonda"* açıklamasına karşın

> "'Türkiye nasıl oluyor da koalisyonun içinde oluyor? Herhalde sayın Dışişleri Bakanının izah edeceği sözleri vardır. Bildiğiniz gibi koalisyon denen güçler ABD, İngiltere ve birkaç ülkeden meydana geliyor. Onların içinde Türkiye sayılmıyor, bildiğim kadarıyla. Ama sayın Dışişleri Bakanının neyi kastettiğini en güzel ifade edebilecek olan kendisidir"

şeklinde doğrudan bir anlatım şekli kullanılırken haberin devamında ise CHP lideri Deniz Baykal'ın bu konu hakkında daha önceden sarf ettiği sözlerinin dolaylı olarak anlatımına yer verilmiştir "*Abdullah Gül'ün koalisyon açıklaması CHP lideri Deniz Baykal tarafından da eleştirilmişti. Baykal, hükümetin hem 'Bu bizim savaşımız değil.' Açıklaması yaparken, hem de 'Koalisyondayız' demesini zihin karışıklığı olarak nitelemişti"* Burada dikkat edilmesi gereken TBMM başkanının, dönemin dışişleri bakanı Abdullah Gül'ün arasındaki görüş farklılığının keskin bir şekilde altının çizilmiş olmasıdır. Arınç'ın sözlerine verilen destek, Baykal'ın daha önce yaptığı konuşmasının habere taşınması yoluyla görülmektedir. "*Deniz Baykal tarafından* ***da*** *eleştirilmişti*" ifadelerinden bunu görmek mümkündür (*Zaman*, 5 Nisan 2003). *Zaman* gazetesi, bu yolla, Türkiye'nin Irak konusunda net bir tavra sahip olmadığına işaret etmektedir. Gazetenin haber metni içerisinde bu çelişkiyi öne çıkarmasına rağmen haber başlığının bu yönde olmaması oldukça dikkat çekmektedir. van Dijk'ın yaklaşımında başlık, gazetecilerin habere konu olan olayı nasıl gördüklerini ve tanımladıklarını gösterir. van Dijk, başlıkların daha büyük puntolarla ve daha koyu renkle verilmesinin, okuyucuların kolaylıkla dikkatini

çekebileceğini ve bu şekilde verilen başlığın haberin girişine öncülük ettiğini belirtmektedir. van Dijk'a göre haber başlıklarının görevi, giriş ile birlikte haberle ilgili en mühim bilgiyi vermektir (van Dijk, 2003: 121). Bu açıdan düşünüldüğünde çelişkinin başlığa taşınmamış olması gazetenin/gazetecinin meseleyi bu yönde çerçevelemediğinin işareti olarak değerlendirilmelidir. Ancak bu noktada *Zaman*'ı *Hürriyet* gazetesiyle karşılaştırmak gerekir. 3 Nisan 2003'te *Hürriyet* gazetesinin aynı haberi "*koalisyondayız*" başlığı ile verdiği görülmektedir. *Hürriyet*'in haberiyle karşılaştırıldığında *Zaman*'ın Türkiye'nin Irak politikasında ikircikli, dahası çelişkili bir konuma sahip olduğuna işaret ettiğini söylemek mümkündür. *Hürriyet* ise Türkiye'nin koalisyon güçleri arasındaki yerine dair herhangi bir tartışma içerisine dahi girmemiştir. Anlatıcının yorum yapmaktan çekindiği, şeffaf ve anlatıcının silindiği haberlerde, kullanılan dil adeta nesnelliğin dili olmakta ve kaynaktan yapılan alıntılarda ise belirginlik söz konusudur (İnal, 1996: 109). Haberlerin kapalı ve sıkı metin olduklarından bahsedildiğinde, değinilen problem doğrudan kaynak söylemlerinin haber söylemi içinde inanılırlıklarını kurma şeklidir. Hall et all. (1978) "Krizlerin Denetimi"nde bu sorunu vurgularken, gazetecilerin kaynak söylemlerini halkın diline çevirdiklerini belirtmişlerdir. Anlatıcının konumu metnin içinde belirginleştikçe veya kaynak açıklamaları anlatıcının dilinde yer aldıkça, egemen söylemlerin inanırlığı haber metinleri içinde kurulmaktadır (Hall et all. 1978; Fowler, 1991 den akt. İnal, 1995). Metni kapatan da farklı okuma olasılıklarını kısıtlayan da bu oluşumdur. Bu haberde de genel itibariyle doğrudan anlatım yapılmış olması nedeniyle kapalı ya da sıkı bir metin örneğini görmekteyiz. Buradan hareketle, *Hürriyet'in* Irak-Türkiye ilişkilerine karşı daha suya sabuna dokunmayan tavrının aksine *Zaman'ın,* siyasal iktidarın içinde bulunduğu çelişkilerini sorgulayıcı

şekilde bir haber dili kullandığı ve bunu yaparken de Arınç ile Gül'ün konuşmalarının karşılaştırılmasını sağladığı görülmektedir.

2. Irak'taki Savaş Ekonomisinin Türkiye'nin Ekonomik Çıkarları Üzerine Etkisi Temalı Haberler

Saddam rejiminin resmen yıkıldığı günlerde Irak'ın yeniden inşası için bir insani yardım projesinin de yapılması ve söz konusu proje içerisinde ABD, İngiltere ve Polonya'nın etkin bir rol oynaması öngörülmekteydi. *Zaman* gazetesi bu haberi *"Irak'ta Güvenlik ve İnsani Yardım İçin ABD, İngiltere ve Polonya Nüfuz Bölgeleri Kurulacak"* şeklinde okuyucularına duyurmuştur. Haberin başlığından; Irak'ın yeniden inşa sürecinin Irak işgali ve buna bağlı yıkımlarla alakalı olmadığı ve sanki keyfi bir uygulama ile Irak'ın yeniden inşasına uğraşıldığı anlamı çıkmaktadır. Zira haber başlığından alenen ya da ima edilmiş bir şekilde Irak'ın yakılıp yıkıldığı için imar çalışmaları başlatıldığı anlaşılmamaktadır. Haberdeki bu eksikliğin diğer haberle doldurulmaya çalışıldığı görülmektedir. Haberin *"Bush Nihayet Zafer Elde Etti"* şeklindeki ara başlığı ise dikkat çekicidir (*Zaman*, 4 Mayıs 2003). Zira Irak'ta yaşanan sözde ABD zaferi, Iraklı binlerce masum insanın ölmesine, göç etmesine, evsiz ve ailesiz kalmasına neden olmuştur. van Dijk'a göre söylem bazen küçük bir ayrıntıda gizlidir (van Dijk,2003). Bu sebeple, insani yardım projesinin hemen altında böyle bir haberin yer alması hem gerçekteki durumu özetlemekte, hem de İnsani Yardım Projesi söylemini gölgede bırakmaktadır.

Irak'ın ekonomik bakımdan geliştirilmesi için atılan adımlar Türkiye tarafından büyük ölçüde desteklenmekte ve Türk müteşebbisler Irak'a yatırım yapmak için adeta sıraya geçmekteydiler. Abdullah Gül'ün de sıklıkla bahsettiği

Türkiye'nin Irak'ın yeniden inşasında yer alması hususu somut bir örnekle perçinlenmiştir. *Zaman* gazetesi bu haberi *"Irak'ın inşasında Türk şirketlerine iş verilecek"* başlığı ile yayımlamıştır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta: İşi kimin vereceğine dair bir bilgi verilmemiş ve edilgen bir cümle tarzı kullanılarak fail gizlenmiş olmasıdır. Yalnızca durumun ekonomik boyutu ele alınarak bu noktaya dikkat çekilmek istendiği görülmektedir. Haberin içeriğinde ABD Ticaret Bakan Yardımcısı Grand Aldonas, Irak'ta Türk şirketlerine iş verilmeyeceği haberlerini yalanlamış ve "*işin aslını bilmesem ben bile bu söylenenlere inanacağım*" şeklinde konuşmuştur (*Zaman*, 2 Mayıs 2003). Burada da Aldonas'ın sözlerinin ilk ağızdan aktarılması, onun sözlerine verilen önemi ve dolayısıyla inanılır bir pozisyona yerleştirildiğini göstermektedir. Haberden anlaşılacağı üzere Türkiye-Irak arasındaki ekonomik ilişkiler 2003 işgali sonrasında dahi değişmemiş ve Türkiye, Irak'ın yeniden yapılandırma sürecinde rol alma çabasındadır. Ortadoğu'da kurulan yeni düzenin baş aktörlerinden olmak isteyen Türkiye'nin, ekonomik çıkarını maksimize etme amacı güttüğü görülmektedir.

Bağdat'ta Türk Büyükelçiliği yeniden açılmaya karar verilmiştir. *Zaman* gazetesi bu haberi "*Büyükelçi Paksüt: Türkiye Irak'ta kalıcı*" başlığı ile vermiştir. Haberin içeriğinde "*ABD'nin güvenlik garantisi vermemesine rağmen Irak'a giden Bağdat Büyükelçimiz Osman Paksüt, 'Türkiye Irakta vardır ve kalıcıdır. Kimse çıkartamaz' dedi."* şeklinde bir ifadeye yer verilmiştir. Haberin devamında "*Türkiye'de Irak'a yoğun bir ilgi olduğunu, iş adamlarının büyük iştiyakıyla burada büro açmak istediğini belirten Paksüt, ticaret müşavirinin de kendisiyle Bağdat'a geldiğini ve bu konuda çalışmalar yapacaklarını kaydetti"* şeklinde bir ifade yer almaktadır (*Zaman*, 11 Mayıs 2003). Bu haberde asıl dikkat çeken konu ise ulusal

güvenliğin, ekonomik çıkarların gerisine atılarak haber temasının oluşturulmasıdır. Zira ABD'nin, Türkiye'nin Irak'taki güvenliğini güvence altına alamamasına rağmen haberde bu olgudan çok Türk iş adamlarının çıkarlarına vurgu yapılmıştır. Türkiye'nin Irak üzerindeki çıkarları hem ekonomik hem sosyal hem stratejik hem de uluslararası prestij bakımından çok yönlü olarak ele alınmalıdır. Kaldı ki haberde Türk işadamlarının Irak'a ofis açmak istedikleri şeklinde vurgu yapılması, hiçbir şekilde Türkiye'nin ulusal güvenliği ile ilgili olmayıp, aksine yalnızca sermayenin çıkarlarına hizmet edildiği anlamına gelmektedir. Haberin başlangıcında güvenlik garantisi olmadığına dikkat çekilmesine rağmen haberin son cümlesinde ise Türk işadamları ve Irak'la olan ekonomik çıkarların daha çok vurgulanması ve Paksüt'ün Irak'ta yapacağı çalışmaların dolaylı bir anlatımla aktarılarak okuyucuyu yönlendirici şekilde haberin verilmesi ve farklı okumalara imkan vermemesi, ayrıca haber başlığının güvenlik kaygısından ziyade Türkiye'nin Irak'taki konumlanmasına dikkat çekilmesinin ("*Büyükelçi Paksüt: Türkiye Irak'ta kalıcı*"), karşıt görüşlerin haber metnine sızamamasından ve gazetenin, liberal ideolojinin en temel değerlerinden biri olan "dengeliliği" dahi yerine getirememesinden kaynaklandığı görülmektedir.

3. ABD ve Müttefiklerle İlişkiler Temalı Haberler

ABD güçlerinin 9 Nisan 2003' Bağdat 'a girmesi ile Irak için yeni bir süreç başlamıştır. *Hürriyet,* 2 Nisan'da Irak'ta kurulacak kabine hakkında " *'Irak Kabinesi' Kuveyt'te Kuruluyor"* başlığıyla bir haber yapmıştır. Gazete, haberin içeriğinde İngiliz *The Guardian* gazetesinin haberini okuyuculara aktarmıştır. Haberde Irak'ta

kurulacak olan kabinenin 23 üyeli bir kabine olacağından söz edilmektedir. Her bakanın başında Amerikalı bir yetkilinin bulunacağına dikkat çekilirken, bu yetkililere ise dörder tane danışman atanacağı belirtilmiştir. "*Hükümetin Irak lideri Saddam Hüseyin'in düşürülmesinden hemen sonra kurulacağı, bütün ülkenin Saddam rejiminin elinden kurtarılmasının beklenmeyeceği de öne sürülen habere göre, her bir kent alındıkça General Tommy Franks tarafından geçici hükümete devredilecek*" tir (*The Guardian,* akt. *Hürriyet,* 2 Nisan 2003) Ayrıca haberde kurulacak olan kabinenin tüm denetim mekanizmalarının da Amerika'nın elinde bulunacağı belirtilmektedir. Anlaşıldığı üzere Irak'ta demokrasi kurma arayışları, şahsına münhasır bir Irak rejimini doğurmayacak, Amerika her daim Irak üzerindeki etkinliğini hissettirecekti. Nitekim gazete bu durumu başlıkta yer alan "Irak kabinesi" sözünü tırnak içine alarak vurgulamıştır. Daha açık bir anlatımla tırnağın kullanımıyla kabinenin gerçekten "Iraklı" olmadığına ya da Iraklıların bu süreçte bir müdahalesinin olamadığına dikkat çekilmiştir. Söz konusu haberde de tırnak işaretinin kullanım amacı, bir ironi ve tezatlık yaratarak okuyucu algısını yönlendirmeye çalışmaktır.

Irak'ta kurulacak olan komisyon konusunda ABD yetkilileri ihtilafa düşmüşlerdi. *Zaman* bu haberi 2 Nisan 2003'te *"Irak'ı Yönetecek Amerikalı İsimler Rumsfeld ve Powell'ı Birbirine Düşürdü"* başlığı ile okuyucularına aktarmıştır. Haberin içeriğinde ABD Savunma Bakanı Rumsfeld ile Dışişleri Bakanı Powell'ın savaş sonrası Irak'ı yönetecek kadro içerisinde yer alan isimler konusunda anlaşma sağlayamadıkları belirtilmiş ve haber başlığında yer alan "*birbirine düşmek*" ifadesiyle bu anlaşmazlığın altı çizilmiştir. Habere göre Rumsfeld, Bush yönetimindeki Şahinlerin tarafını desteklerken, Powell ise bölgeyi iyi bilen kişilerin

görev almasını istemekteydi. Yaşanan bu anlaşmazlıklar neticesinde Irak'ın müstakbel bakanları son anda Kuveyt'e girememiştir (*Zaman*, 2 Nisan 2003). Haberin sunum şeklinde dikkatleri çeken bir nokta ise Powell ve Rumsfeld'in ellerini havaya kaldırıp karşıdaki kişiyi suçlar edasıyla çekilen fotoğraflarının yan yana koyulmasıdır. Bu fotoğraflar ile habere atılan başlığa daha çok dikkat çekilmesi amaçlanmış olabilir. van Dijk, temaların giriş cümleleri ve başlıklarda verildiğini belirterek, metnin tümünü hatırlamayan okuyucuların aklında genellikle başlıkların kaldığının altını çizmekte ve buralarda verilen kalıp yargıların ve klişelerin zihinsel çağrışım yoluyla tekrar hatırlayarak yorumlandığını belirtmektedir (van Dijk, 1988:181). Bu bakımdan yukarıdaki haberin başlığı ve haberde yer alan fotoğrafların çarpıcılığı ile okuyucunun zihninde kalıcı bir yer etmeye çalıştığı söylenebilir.

10 | ZAMAN | DIŞ HABERLER

ÇARŞAMBA 2 NİSAN 2003

Irak'ı yönetecek Amerikalı isimler Rumsfeld ve Powell'ı birbirine düşürdü

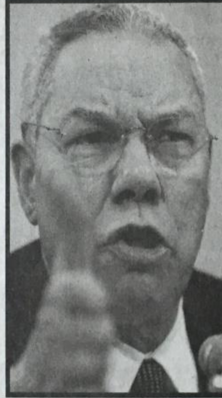
Rumsfeld, Amerikalıların oluşturacağı savaş sonrası Irak hükümetinde Bush yönetimindeki şahinlerin, Powell ise bölgeyi bilen isimlerin görev almasını istiyor.

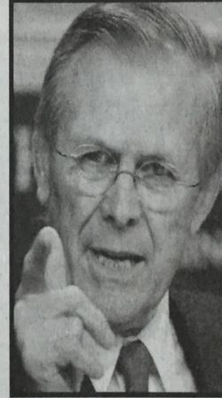
Irak'ta izlenen savaş stratejisi konusunda anlaşamayan ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld ve Dışişleri Bakanı Colin Powell, savaş sonrası Irak'ı yönetecek kadrolar konusunda fikir ayrılığına düştü. The Washington Post gazetesinin haberine göre Dışişleri Bakanlığı Arap ülkelerinde büyükelçilik görevlerinde bulunan bazı kişiler, eski Dışişleri Bakanlığı yetkilileri ve halen görevde bulunan bazı isimlerin savaş sonrası Irak'ı yönetmelerini istiyor.

Fakat Irak'ın yeniden inşası ve yeni yönetimin belirlenmesinde inisiyatifi bırakmak istemeyen Savunma Bakanlığı'nın ise buna karşı çıkarak, eski CIA Başkanı James Woolsey'in aralarında bulunduğu, bazı şahin isimlerin Irak'ı yönetmelerini istediği belirtiliyor.

Dışişleri ve Pentagon arasındaki tartışma konusunu, Irak'ı yönetmesi kararlaştırılan Yeniden İnşa ve İnsani Yardım Ofisi Başkanı ve emekli general Jay M. Garner kabinesinde kimlerin yer alacağı oluşturuyor. İki bakanlık arasındaki anlaşmaya göre eğitim ve ticaret bakanlıklarına Dışişleri'nin belirlediği isimler getirilecek.

Clinton dönemi savunma bakan yardımcısı Walter Slocum, Irak Savunma Bakanlığı görevine, CIA eski başkanı James Woolsey ise Enformasyon Bakanlığı görevine atanacak.

Dışişleri Bakanı Colin Powell

Savunma Bakanı Donald Rumsfeld

Irak'ın müstakbel bakanları son anda Kuveyt'e gidemedi

Garner, daha önce Dışişleri Bakanlığı'ndan bakanlıklar için isim önermesini istemiş, verilen isimler de Kuveyt'e gitmek amacıyla hazırlanmıştı. Fakat son dakika gelişmeleriyle bu isimlerin ikinci bir emre kadar yerlerinden ayrılmamaları söylendi. Resmi bir yetkili, Dışişleri ve Pentagon arasında, isimler konusunda ciddi bir anlaşmazlık olduğunu ifade etti.

Powell ve Rumsfeld arasındaki derin görüş ayrılıkları geçtiğimiz yaz, Başkan Bush'un Powell'ın sözünü dinleyerek destek için BM'ye başvurmasıyla başladı. BM sürecine karşı çıkan Rumsfeld, savaş stratejileri başta olmak üzere, Irak'la ilgili tüm inisiyatifi ele geçirmeye başladı.

Powell, Dışişleri yetkilileri ve İngiltere Başbakanı Tony Blair, savaştan sonra Irak'ın kontrolünün kısa süre içinde BM denetimine verilerek, olayın uluslararası kamuoyu nezdinde yasallaşmasını isterken, Rumsfeld, Yardımcısı Paul Wolfowitz ve Başkan Yardımcısı Dick Cheney, BM'nin devreye girmesinin ABD'yi yavaşlatacağını öne sürüyor.

Guardian: İngiltere rahatsız

Dışişleri Bakan Yardımcısı Douglas J. Feith tarafından hazırlanan plana göre, Irak'ın tüm kurumları yerine oturuncaya kadar ülkenin kontrolü süresiz olarak ABD ordusunun kontrolünde olacak, ABD gözetiminde BM ise Irak'a insani yardımlarda bulunacak.

İngiliz The Guardian gazetesine göre de ABD'nin Kuveyt'te oluşturmaya çalıştığı 23 kişilik kabine konusunda Dışişleri Bakanlığı ve Pentagon'un birbirine düştüğünü öne sürdü. Plana göre her bakanlığın başında bir ABD'li ve dört Iraklı danışmanı olacak. General Tommy Franks'ın kurtarıldıklarını ilan ettiği şehirler bu hükümetin kontrolüne verilecek. Irak'taki rejimin çökmesiyle birlikte Kuveyt'te faaliyet gösteren hükümet derhal Bağdat'a taşınacak.

Guardian'ın haberine göre Irak'ı yönetecek olan Garner'ın yardımcılığına Irak Ulusal Kongresi Başkanı Ahmed Çelebi getirilecek. Gazetenin haberinde, ABD'nin Irak yönetiminde doğrudan etkili olma planının İngiltere'yi ve Başbakan Tony Blair'i de rahatsız edeceğine işaret edildi. **Dış Haberler Servisi**

Üslup bakımından *Zaman* gazetesinin, *Hürriyet* gazetesine göre ABD ile ilgili söylemlerinde daha eleştirel yaklaştığını söylemek yanlış olmayacaktır. İslamcı kesim için ABD her zaman olumsuz bir imge olmuştur. Dikkat edilecek olursa bu haberin her iki gazetede de veriliş şekillerinin farklı olduğu görülecektir. Bu sebeple *Hürriyet* ABD'li isimlerin tartışmalarına yer vermeksizin sadece Irak kabinesinin kurulmasını haberleştirerek, uluslararası alandaki çıkarlarını koruma yoluna gitmiş ve bu bağlamda *Zaman'dan* farklı bir tavır sergilemiştir. *Hürriyet'*in bu tavrı ana akım medyası olmasından kaynaklı Batı'ya ilişkin olumsuz imgelemelerden kaçınma

çabası olarak yorumlamak mümkündür. *Zaman* gazetesi, ABD'li yetkililer ile ABD'nin müttefik devletlerle olan çatışmalı/ihtilaflı durumuna daha fazla dikkat çekmektedir. Bu durum gazetenin ilgili diğer haberlerinin başlıklarında da görülebilir. Örneğin; *Irak'ı Yönetmek İsteyen ABD'ye İngiltere'den Sert Tepki, Türk Halkı Tepkili: İşgalciye Çiçek Verilmez!...*

Bir yandan Irak işgali devam ederken, diğer yandan da Irak'ta hükümet kurma çabaları çok sesli bir şekilde devam etmekte idi. Irak'ta kurulacak olan hükümet, ABD'nin yandaşı devletlerle çevrelenecektir. Zira ABD'nin, Irak işgali sırasında yardımlarını esirgemeyen kadim dostu Avustralya ve Danimarka'nın da yeni hükümetin içinde olacağı belirtilmekte idi. *Hürriyet* 11 Nisan'da bu haberi *"Avustralya ve Danimarka Bile Yeni Yönetimin İçinde"* başlığı ile vermiştir. Başlıkta kullanılan *bile* kelimesiyle, gazetenin bu durumdan duyduğu rahatsızlık okuyucuya hissettirilmeye çalışılmıştır. *Hürriyet*, Avustralya başbakanı John Howard'ın sözlerini *"Irak'ta kurulacak olan yönetimde Iraklılar denetimi eline alana kadar yardımcı olacaklarını, İngiltere ve Avustralya'nın Irak topraklarında gözü olmadığını belirtmiştir"* şeklinde okuyuculara aktarmıştır (*Hürriyet*, 11 Nisan 2003). *Hürriyet* gazetesinin bu haberle, olgulara dayalı bir habercilik görüntüsü yarattığı görülmektedir. Bu görüntü esasında belirli çıkarlara ya da egemen sınıfın çıkarlarına hizmet etmektedir. Zira *Hürriyet* gazetesi haberi sade bir üslupla aktarıyor gibi görünmekte fakat aslında uluslararası hegemonyanın çıkarlarına uygun haber yapmaktadır. Çünkü ABD işgalinin meşru olmadığı ya da Iraklılara yapılan zulmün haksız olduğu noktasına değinilmemektedir. "*İngiltere ve Avustralya'nın Irak topraklarında* ***gözü olmadığını*** *belirtmiştir"* ifadesi ile söz konusu ülkeler masum şekilde gösterilmeye çalışılmıştır. Buradan hareketle, ana akım medyası olan

Hürriyet'in bu haberde ABD işgalini gizleyen bir üslupla yazması, iktidar mücadelesi ya da uluslararası hegemonyanın haber dili üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. "Medya kendi yapısı, çıkarları, iktidar ve diğer güç odakları ile olan ilişkileri nedeniyle haberlerin farklı boyutlarını öne çıkarmakta; bazı boyutlarını ise görmezden gelmektedir" (Devran, 2010: 120). Haberin devamında; Amerikan saldırısının başlamasının hemen ardından ani bir şekilde Irak'a savaş açan Danimarka'nın da Irak'ın yeniden inşa sürecinde yer alabilmek için Eski BM Yetkilisi Henrik Olesen'i Kuveyt'e gönderdiği belirtilmiştir. Danimarka Dışişleri Bakanı Höller, Olesen'i Washington yönetiminin ricası üzerine gönderdiklerini ve Garner dönemi için yardımda bulunacaklarını bildirmiştir (*Hürriyet*, 11 Nisan 2003). Irak üzerinde hiçbir kötü niyeti olmayan (!) Danimarka, Irak işgali sırasında hiç vakit kaybetmeyerek savaş ilan etmesinin ardından, aynı ivedilikle işgal sonrası da Irak'ın yeniden inşası için adım atmıştır. Görüldüğü gibi, esasında her ülke kendi çıkarını düşünmekte ve Irak için yazılan senaryolar, sürece katılan her bir devletin katkısı ile şekillenmektedir. Irak'ın 2003'teki durumu Birinci Dünya Savaşı'nda "*sömürge*" yerine "*manda ya da himaye*" edilen devletlerin kaderi gibidir. Zira Irak'ın durumunda değişen, söylemlerden başka bir şey değildir. "*Özgürleştirme operasyonu*" ise bariz bir şekilde Irak petrolleri üzerine kurulmuş büyük ve etkili bir hayalin gerçekleşmesinden öteye gitmemektedir. Buna rağmen Irak'la ilgili haberlerde konunun bu boyutu yok sayılmakta, böylece uluslararası hegemonyanın Irak üzerindeki çıkarları sorgulanmayarak yeniden üretilmektedir. Burada söz konusu edilen Irak halkının durumu değil, daha ziyade müttefikler arası güç ilişkileri ve mücadelelerinin niteliğidir. Dolayısıyla Irak halkının sorunları, etnik, dinsel ve mezhepsel çatışmalar ve ülkenin kötü gidişatı gibi konular belirli bir görüş

çerçevesinde haber yapılmakta, uluslararası hegemonyanın çıkarlarını zedeleyecek bir durumda da haberin arka planı gizlenerek –üzeri örtülerek- okuyucuya aktarılmaktadır. İktidar gücünü elinde bulundurmaya muktedir olan siyasi elitlerin, potansiyel olarak medyayı yönlendirecek güce sahip olduğunu belirtmek gerekir. İktidarlar ya da siyasi elitler, bu güçlerini zaman zaman farklı şekillerde kullanmaktadırlar. Bunu yaparken; "güvenlik" ve "gizlilik" gibi kavramların arkasına sığınarak haber alma ve verme özgürlüğünü sekteye uğratmaktadırlar. Bu haberde de *Hürriyet'in* Batı'nın çıkarlarına hizmet eder şekilde haber yapmasının arkasında gazetenin kendi ekonomik ve konjonktürel kaygılarının yattığını belirtmek gerekmektedir. Zira Batı'nın çıkarlarının zedelenmesi, *Hürriyet'in* çıkarlarının da doğrudan ya da dolaylı olarak zedelenmesine neden olacaktır (Arslan, 2009: 5, Gölcü, 2009: 57).

Koalisyon öncesi Irak, ABD ve İngiltere'nin iktidar çekişmesine tanık olmuştur. Irak işgalinin başından beri sıkı müttefik iki devlet çıkarları ters düştüğü takdirde çatışma içine girebilmektedirler. 3 Nisan 2003 tarihinde dünya, Irak yönetimi hususunda İngiltere ve ABD'nin çekişmesine tanık olmuştur. *Zaman* gazetesi 3 Nisan 2003'te bu haberi *"Irak'ı Yönetmek İsteyen ABD'ye İngiltere'den Sert Tepki"* başlığıyla duyurmuştur. Tarihte büyük sömürgeler elde etmiş olan İngiltere, savaş sonrasında Irak'ta güçlü bir ABD yerine savaştan yeni çıkmış, yorgun ve yardım eli uzatılması gereken güçsüz bir Irak'ı tercih etmektedir. Irak konusunda savaş karşıtı ülkeler olan Almanya, Fransa ve Rusya'nın da desteğini alan İngiltere, savaş sonrası Saddam Rejiminin yıkılmasının ardından Irak'ın yönetiminin Iraklılarda kalması gerektiği yönünde bir açıklamada bulunmuştur. Haberde; *"...İngiltere'nin Başbakanı Tony Blair, Irak'ın, Saddam rejiminin devrilmesinden*

sonra, Irak Halkı tarafından yönetilmesini istediklerini söyledi…” denilmektedir. Haberin devamında ise başlık atılırken kullanılan sert söylemin yalnızca İngiltere'nin ABD tepkisi ile sınırlı kalmadığı ve tarafsız ülkelerin görüşlerinin -haber başlığında yok sayılmasına rağmen- oldukça şiddetli olduğu görülmektedir ; *"…Başta Fransa olmak üzere diğer savaş karşıtı ülkeler, savaştan sonra Irak'ın inşası ve yönetim kadrolarının belirlenmesinde sadece ABD ve İngiltere'nin belirleyici rol oynamasını kesinlikle reddedeceklerini belirtiyor…."* Görüldüğü üzere İngiltere'nin sert tepkisinden ziyade savaş karşıtı ülkelerin ABD ve İngiltere üzerindeki baskısı daha şiddetlidir (*Zaman*, 3 Nisan 2003). İngiltere'nin bu konu hakkındaki tepkilerini doğru okumak için biraz geçmişe gitmek yeterli olacaktır. Modern Irak'ın kurulduğu senelerde (1920'lerde) Osmanlı'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmasının ardından İngilizler; Bağdat, Musul ve Basra'yı yeni bir politik oluşum şeklinde değiştirmişlerdir. İngilizler ilk önce ülkeyi kendileri yönetmek istemiş fakat halkın sert tepkileri nedeniyle, kendi belirledikleri bir isim olan Kral Faysal'ı ülkenin başına geçirmişlerdir. Bu yöntemle İngilizler hem Irak'ın yönetimini tamamen ele geçirmeyi hem de Osmanlı'nın yıkılmasının ardından boşalan halife koltuğuna istedikleri birini oturtarak, diğer İslam ülkelerini de nüfuzları altına almayı planlamışlardır. Günümüzde ise İngiltere'nin politikaları geçmişten çok farklı değildir. Bu sorunsalın farkında olan ve dikkat çekmek isteyen *Zaman* gazetesi ise yaptığı haber başlıkları ile İngiltere'nin başka bir niyetinin olduğunu kanıtlamak ister gibidir. Bu sebeple haber başlığında İngiltere-ABD çekişmesine dikkat çekerek tarafsız ülkelerin ABD ve İngiltere'ye karşı olan tutumlarını geri plana atmıştır. Haberde, Irak'ın işgalinde iki iyi müttefik olarak karşımıza çıkan İngiltere ve ABD'nin çıkarları ters düştüğü zaman birbirlerine olan söylemleri ne derece sert

olabileceğinin izahı yapılmıştır. Burada dikkat çeken gazetede, İngiltere'nin başka niyetleri olabileceğini örtük bir şekilde dile getirilmesidir.

Danimarka'dan sonra Polonya da Irak'ın imar projesinde yer alma hakkı elde etmiştir. 13 Nisan 2003'te Amerika, Polonya'nın da Irak'ı yeniden imarı projesinde yer alacağını açıklamıştır. *Hürriyet* gazetesi ise bu haberi "*200 Askerle Masadalar*" başlığı ile manşetine taşımıştır. *Hürriyet* gazetesinin haberde öne çıkardığı nokta ise Avustralya'nın 2000 askerle ABD'ye destek vermesinin yanında yalnızca 200 askerle ABD'ye destek veren Polonya'nın da Irak'ın yeniden inşa sürecinde yer alacak olmasıdır. Manşetteki ironi dikkat çekicidir. "*200 Askerle Masadalar*" ifadesi ile Polonya'nın Irak'ın imar projesinde yer almasının yalnızca askeri yardımla mümkün olabileceği kanısı yıkılmıştır. Polonya'nın bu süreçte yer almasının daha önceden planlanan bir durum olduğu ve bu durumun asker yardımıyla ilişkili olmadığı izlenimi yaratılmaya çalışılarak okuyucu üzerinde bu yönde bir algı oluşturulmaya çalışılmıştır. Zira 200 asker sembolik bir rakam niteliği taşımasına rağmen Polonya, Irak'ın inşasında etkin rol oynayacaktır ve buna karşılık Avustralya, Polonya'nın on katı kadar asker göndermekle masada olmaya hak kazanmıştır, gazete ise bu durumun çelişkisine dikkat çekmeye çalışmaktadır (*Hürriyet,* 13 Nisan 2003). Burada *Hürriyet* gazetesinin Polonya'nın da komisyonda yer almasına yönelik olarak yaptığı itirazın arka planını görmek gerekmektedir. Zira tam da o zamanda ABD'nin Türkiye için vereceği 1 milyon dolarlık hibenin kaderinin Kuzey Irak sorununa bağlanması söz konusu olmuştur. Bu sebeple *Hürriyet* Türkiye'nin Irak konusunda yeterli desteği sağladığını düşünmekte ve Türkiye'nin hibe konusundaki durumu muğlak iken Polonya'nın kısa bir sürede ABD ile yakınlaşmasını sorun haline getirilmektedir. Burada dikkat çeken, gazetenin

Polonya'nın komisyonda yer almasını değil, "*yalnızca 200 askerle*" desteklemesini ön plana çıkarmasıdır. Daha açık bir ifadeyle, *Hürriyet*, Polonya'nın az sayıda asker ile destek kazanmasının yarattığı çelişkiyle konuyu çerçevelemiş ve böylece okuyucuların meseleyi bu çerçevede kavramalarına zemin hazırlamıştır. İktidar ya da güce sahip kuruluşların söylemlerinin haber metinlerinde nasıl yer bulduğuna odaklanan van Dijk (2003), güçlü grupların hem haber metni hem de haberin simgesel üretimlerini denetim altına alarak kendinden daha güçsüz olanları bilişsel olarak yönlendirmeye çalıştıklarını belirtmektedir. Eleştirel Söylem Analizi'ne göre söylem, bağlama göre şekillenmektedir ve önemli olan bağlamın vermek istenilen mesaja olan katkısıdır (Solak, 2011: 2). Bu haber de van Dijk'ın bu önermesine bir örnek teşkil etmektedir.

4. ABD'nin Irak Üzerinde Mandater Tavrı Temalı Haberler

12 Nisan 2003 tarihine gelindiğinde ABD, Saddam Rejiminin resmen bittiğini açıklamıştır. *Hürriyet* gazetesi bu haberi *"Saddam Rejimi Bitti"* başlığı ile okuyuculara duyurmuştur. *Hürriyet* gazetesinin bu başlıkla sanki Saddam rejimi kendiliğinden bitmiş ve ABD'nin bu sonla bir alakası yokmuşçasına haberi sunması oldukça dikkat çekicidir. Burada dikkat edilmesi gereken husus; "biz" ve "onlar" ayrımının nasıl kurulduğudur. Zira van Dijk'a göre, "onlar"a ilişkin eylemler olumsuz ise haber metninde olabildiğince ön plana çıkarılmakta, "biz"e ilişkin olumsuz eylemlerde ise fail olabildiğince gizlenmektedir (van Dijk: 2003). *Hürriyet*'e göre ABD "biz" kategorisinde yer aldığı için edilgen cümle yapıları ile fail gizlenmektedir.

> "Başkent Bağdat ve petrol kentleri Musul ve Kerkük'ü ele geçiren ABD, dün Saddam döneminin sona erdiğini ilan etti. Beyaz Saray Sözcüsü Ari Fleischer, 'rejim bitti' diye açıklama yaptı. Pentogon ise Iraklı üst düzey yönetimin isimlerinin yer aldığı 55 kişilik en çok arananlar listesi yayınladı. Askerlere 55 Iraklı üst düzey liderlerin fotoğraflarının yer aldığı iskambil desteleri dağıtılmaya başlandı."

Haberin başlığında ABD'nin Irak'ı işgal ettiği gizlenirken ve rejim sanki kendiliğinden bitmiş gibi bir anlam yaratılırken, başlıktan farklı olarak spotta ABD'nin işgali, "ele geçirmek" ifadesine yer verilmiştir. Spottaki bu ifade bir çelişki yaratıyor gibi görünse de esasen bunu bir çelişki gibi okumamak gerekir. Zira haberde arka plan bilgisinin bulunmayışı, bu durumun bir çelişki olmasını engellemektedir. Bilindiği gibi haber metinlerinde arka plan bilgisi genellikle eksiktir. İnal'a göre haber metinlerindeki bu arka plan kıtlığı habere konu olan olayın bağlamından kopartılmasına ve tipleştirilmesine yol açmaktadır (İnal, 1995: 118-119). Bu haberin spotunda da ABD'nin Musul, Kerkük ve Bağdat'ı "ele geçirdiğinin" bilgisi verilmekte, ama bu son olaya neden olan olaylar silsilesinden bahsedilmemektedir. Böylece başlık ve spot arasında da bir çelişki söz konusu olamamaktadır. ABD'nin Bağdat, Musul ve Kerkük'ü ele geçirdikten sonra Saddam Rejiminin sona erdiğini ilan ettiğini belirten haberin altında yer alan fotoğrafın üstünde *"Saddam, gitmeden önce ayaklarını öptürmüş"* (*Hürriyet*, 12 Nisan 2003) şeklinde bir yazıya yer verilmesi oldukça ilginçtir. Burada aslında Saddam'ın nasıl bir "diktatör" olduğuna işaret edilmekte ve rejimin yıkılması ve ABD'nin Irak politikası haklılaştırılmaktadır. Zira gündemde olan konu Saddam rejiminin bitmesi iken *Hürriyet* gazetesi, bu ayrıntıyla magazinsel bir unsuru ön plana taşımıştır. Tüm bunlardan anlaşılacağı üzere *Hürriyet* gazetesi Irak ile ilgili yaptığı haberlerde bir yandan ABD'nin yıkıcı etkisini yumuşatmaya çalışmakta ya da yok saymakta, diğer yandan ise olayların içeriğinden ziyade dış görünüşünü haberleştirerek okuyucunun

ilgisini ana temadan çok ayrıntıya kaydırmaktadır. Thompson, ideolojinin işleyişinde beş temel inşa stratejisi olduğundan bahsetmektedir (1984: 60, akt. Dursun, 2016).

> Bu stratejilerden ilki meşrulaştırmadır. Meşrulaştırma; rasyonalizasyon, evrenselleştirme ve anlatısallaştırma stratejileri, meşrulaştırmanın belirli tipik stratejileri olarak tanımlanmaktadır. İkincisi olan gizleme/ gizemleştirme ise yer değiştirme, mistikleştirme (euphemization) ve mecaz (düzdeğişmece, eğretileme ve bütünden parçaya parçadan da bütüne yöneltme, ideolojinin bu tipik işleyişinin stratejileri şeklinde tanımlanmaktadır. Birleştirme stratejisi de standartlaştırma ve birliğin sembolleştirilmesiyle ideolojinin işlemesi olarak belirtilmektedir. Parçalama (fragmentation) olarak adlandırılan dördüncü stratejinin, farklılaştırma ve ötekinin tasfiyesi ile işlediği belirtilmektedir. Son olarak beşinci strateji olan şeyleştirme (reification); doğallaştırma, sonsuzlaştırma ve yalınlaştırma/ edilginleştirme ile ideolojinin işlemesi olarak görülmektedir (Thompson, 1984:173, akt. Dursun, 2016).

Bu haberde ise ABD'nin yıkıcı etkisini yumuşatmaya çalışan *Hürriyet'in,* ABD'nin eylemlerini "meşrulaştırma ve gizleme" stratejisi ile okuyucu görüşünü etkilemeye çalıştığı görülmektedir. *'rejim bitti'* şeklindeki yorumla rejimin sanki kendi kendine bitmiş izlenimi verilmiş olması ve ABD'nin eylemlerinin yadsınması bunun bir göstergesi olarak nitelendirilebilir.

9 Nisan'da Irak'ın (sözde) özgürleştirme planı için her şey hazır bulunmaktaydı. Amerika, Bağdat için üç aşamalı bir plan hazırlamıştı. *Hürriyet* gazetesi, haberi *"Üç Aşamalı Plan"* başlığı ile okuyucularına aktarmıştır. Haberin içeriğinde ise "*Bağdat'ı kısmen kontrol etmeye çalışan ABD, Irak'la ilgili olarak 3 aşamalı bir plan hazırladı."* ifadeleri yer almaktadır. Süreci açıklamak için kullanılan alt başlıklarda ise; "*Franks Dönemi", "Garner Dönemi" ve "Çelebi Dönemi"* şeklinde 3 aşamalı planın evrelerinin belirtildiği görülmektedir. Bu alt başlıkların altında anlatıcının dilinden ve yoruma açık olmayan kapalı bir anlatım tarzı benimsendiği görülmektedir. Örneğin *"Amerikan Wall Street Journal gazetesinin haberine göre planın ilk aşaması Merkez Kuvvetler Komutanı General Tommy Franks'in liderliğinde devam ediyor. Askeri harekatı kapsayan bu dönemde*

Irak direnişinin kırılması ve kitle imha silahlarının ele geçirilmesi öngörülüyor. Amerikalı yetkililer bu sürecin birkaç hafta sürebileceğini belirtiyor." Görüldüğü gibi haber metninde farklı okumalara imkan vermeyen sıkı bir üslup benimsenmiştir. Burada "*Irak **direnişinin** kırılması ve kitle imha silahlarının ele geçirilmesi **öngörülüyor.**"* cümlesinin içinde geçen ***"direnişin kırılması"*** *ve* ***"öngörmek"*** kelimeleri önemlidir (*Hürriyet*, 9 Nisan 2003). *Hürriyet'in,* bu haberde *"Üç Aşamalı Plan"* başlığı ile faili gizleyen, edilgen yapıda bir anlatım tarzı benimseyerek Irak direnişinin kırılmasını, Türkiye'nin komşusu olan bir ülkenin toprak bütünlüğünün ve bağımsızlığının sona ermesi anlamından uzak biçimde okuması söz konusudur ve haksızlığın altı çizilmemekte tam tersine haksızlık görmezden gelinmektedir.

Irak'ta General Jay Garner'la başlayan süreç Mayıs ortasından itibaren Paul Bremer'la sürdürülmekteydi. Geçici bir Irak yönetimi oluşturulması konusunda ilk geniş katılımlı toplantı 15 Nisan 2003'te yapılmıştır. Irak'ta demokrasi arayışlarının somut adımlara dökülmeye çalışıldığı bu günlerde, Nasıriye kentinde düzenlenen bu toplantı, *Zaman* gazetesinde*"Iraklı Muhalifler Amerika'nın Gözetiminde Nasıriye'de Toplanıyor"* başlığı ile yer bulmuştur. Haberin içeriğinde toplantıya Şii, Sünni, Kürt, Türkmen ve 1958 öncesi monarşi yönetiminde yer alan yaklaşık 60 kişilik bir grubun da katıldığı belirtilmektedir. Bu toplantı sonucunda, Iraklı muhalifler federal ve demokratik bir Irak istediklerini belirtirken, yapılan toplantı binlerce Şii tarafından protesto edilmiştir. Toplantıya İran destekli Şii grup Irak İslam Devrimi Yüksek Konseyi (IİDYK)'nin katılmayacağı belirtilirken, IİDYK'nin ikinci adamı olarak kabul edilen El Hakim; *"Nasıriye'deki toplantıya katılmayacağız, kendimizi ABD ya da başka bir ülkenin baskısı altına sokmayı reddediyoruz"* şeklinde bir yorumda bulunmuştur. Her ne kadar El Hakim ve yandaşları bu görüşte olsa da, hiç rejim

olmamasının kötü bir rejimden daha vahim bir durum olduğunu düşünen pek çok Iraklı düzenin bir an evvel sağlanmasını istedikleri belirtilmektedir (*Zaman*, 15 Nisan 2003). *Zaman* gazetesi dış haber servisinden verdiği bu haberi eleştirel bir bakış açısı ile sunmuştur. Eleştirelliğin kaynağı ise işgal altında kalan Iraklıların ne kadar onur kırıcı ve zor şartlar altında yaşadıklarının fotoğraflarla gözler önüne serilmesidir. Bu eleştirellik kısmen haber başlığında toplantının Amerika'nın gözetiminde yapıldığı belirtilmesinde de ortaya çıkmaktadır. Zira "gözetim" sözcüğüyle ABD'ye dair olumsuz imgelem harekete geçirilmek istenmiştir, ancak haber metnine bir bütün olarak bakıldığında başlıktaki ve fotoğraflardaki tutumla tam olarak uyumlu olduğunu söylemek çok da mümkün görünmemektedir. *Zaman* her ne kadar ABD'ye karşı olan söylemlerinde eleştirel tavrını korusa da yaptığı her haberde bunun etkisinin aynı boyutta olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Zira *Zaman'ın* haber metninde ABD'nin yapmış olduğu şiddete yeterince vurgu yapılmadığı dikkat çekmektedir. Haber metninde yer verilmeyen *"şiddet"* ise haberin altındaki fotoğraflarda gözler önüne serilmiştir. Fotoğrafta ABD askerlerinin Iraklı esirlere yaptıkları kötü muameleler açık şekilde görülmektedir. Fotoğrafın hemen yanında küçük puntolarla *"Esirler Ayaklar Altında"* şeklinde bir başlık atan gazete, "*Amerikan askerlerinin Irak'ta ele geçirdiği esirlere gösterdiği insanlık sınırını aşan muamele, tepki çekmeye devam ediyor. Dün başkent Bağdat'ta içi silah dolu bir zırhlı araç ele geçiren Amerikan askerleri, bu silahları kendilerine karşı kullanılacağı gerekçesiyle, araçtaki esirleri ayaklar altına aldı…"* şeklinde bir yorumda bulunarak, okuyucularına haber başlığı ile uyumlu bir içerik sunmuştur. "*Esirler Ayaklar Altında*" başlığı faili gizleyen bir nitelik taşısa da gazetenin ABD'ye yönelik olumsuz tutumu sözcük seçimlerinde açığa çıkmaktadır. Haber başlığında ve

metninde yer alan “insanlık sınırını aşan muamele” “esirleri ayaklar altına almak” gibi ifadeler yoluyla ABD olumsuz eylemlerle birlikte anılmaktadır. Bu haberde ABD’nin olumsuz eylemlerinin hem dilsel sembollerle hem de görsel imajlarla altının çizilmeye çalışıldığı görülmektedir.

10 | ZAMAN | DIŞ HABERLER
SALI 15 NİSAN 2003

KÖRFEZDE II. PERDE

Iraklı muhalifler Amerika’nın gözetiminde Nasıriye’de toplanıyor

ABD, Irak'ta oluşturmaya çalıştığı hükümette yer vermeyi düşündüğü unsurları bugün ülkenin güneyindeki Nasıriye kentinde biraraya getiriyor. Birbirine güvenmeyen ve derin görüş ayrılıkları içinde bulunan grupların katılımıyla yapılacak toplantıya, Irak'ı yöneteceği öne sürülen Amerikalı emekli general Jay Garner başkanlık edecek. Garner'ın başında bulunduğu Yeniden Yapılandırma ve İnsani Yardım Ofisi'nden (ORHA) yapılan açıklamada Nasıriye'nin Iraklıların ilk toplantısına ev sahipliği yapacağı, bunun büyük bir test olduğu ifade edildi. Açıklamada, 'Biz büyük çadır teorisini kullanıyoruz. Mümkün olduğunca çok fazla grubu bu çadırın altında toplamak istiyoruz.' ifadeleri kullanıldı.

Toplantıya Şii, Sünni, Kürt, Türkmen ve 1958 öncesi monarşi yönetiminde yer alan kişilerin de dahil olduğu yaklaşık 60 grup katılıyor. Taliban sonrası Afganistan'da oluşturulan Loya Jirga (Büyük Meclis) benzeri bir yapı oluşturarak sorunları konuşarak çözme yoluna gitmek istediklerini öne süren Amerikalı yetkililer, buna rağmen gruplar arasındaki derin görüş ayrılıklarını gidermenin çok zor olduğunu vurguluyor.

İİDYK, zirveye katılmayacak

İran destekli Şii grup Irak İslam Devrimi Yüksek Konseyi (İİDYK) Sözcüsü Muhsin Hakim, Irak halkının hesaba katılmadığı bu toplantıdan fazla ümitli olmadıklarını açıkladı. IIDYK'nin 2 numaralı adamı olan Abdülaziz el Hakim de "Nasıriye'deki toplantıya katılmayacağız. Kendimizi ABD ya da bir başka ülkenin baskısı altına sokmayı reddediyoruz" dedi. Afganistan'daki Hamid Karzai yönetimi benzeri bir yönetim oluşturmak ve bu amaçla da Pentagon'un desteklediği Ahmet Çelebi'yi Irak'ın başına getirmek isteyen ABD'ye pek çok grup sert tepki gösteriyor. 30 yıldır sürgünde bulunan Çelebi ABD yönetimi içinde de bazı çevreler tarafından endişeyle karşılandığı gibi Iraklıların çok büyük bir çoğunluğu da Çelebi'nin halk arasında bir tabanı bulunmadığını belirtiyor. Kötü de olsa bir hükümetin hükümetsizlikten iyi olduğunu belirten bazı Iraklılar ise bir an önce düzenin sağlanmasını istiyor. **Dış Haberler Servisi**

FOTOĞRAFLAR: AP

Esirler ayaklar altında

Amerikan askerlerinin Irak'ta ele geçirdiği esirlere gösterdiği insanlık sınırını aşan muamele, tepki çekmeye devam ediyor. Dün baskent Bağdat'ta içi silah dolu bir zırhlı araç ele geçiren Amerikan eskerleri, bu silahların kendilerine karşı kullanılacağı gerekçesiyle, araçtakı esirleri ayaklar altına aldı. Yakalanan esirlerin Irak'a savasmaya gelen yabancı gönüllüler olduğu belirtiliyor

Bağdat, kovboy filmlerindeki ‘Vahşi Batı’ gibi

Soldaki fotoğrafta, boğazı sıkılan ve kafasına silah dayanan bir esirin çaresizliği yer alırken, sağdaki fotoğrafta ise Amerikan askerleri tarafından ayaklar

altına alınan esirlerin vahim durumu gözler önüne serilmektedir. Fotoğrafların altında ise; "*Bağdat, kovboy filmlerindeki 'Vahşi Batı' gibi"* şeklide bir başlık kullanılmıştır. Haberin spotunda; "*Medeniyetlere beşiklik eden Bağdat'ın hala devam eden yağmalamalar sonucu yanan binalar ve sokaklardaki çöplerle Amerikan filmlerindeki 'Vahşi Batı'ya benzediği belirtiliyor"* ifadelerine yer verilmiştir. Spotta ve başlıkta yer alan sözcük seçimleri ve bu yolla kurulan karşıtlıklar dikkat çekicidir. "Vahşi Batı"ya karşı "Medeniyetlere beşiklik eden Bağdat" arasında kurulan karşıtlık Batıcı söylemin "geri kalmış Doğu" ve "medeni Batı" karşıtlığını tersine çevirmektedir. Kendisini "medeni" olarak kuran Batı'nın -bu örnekte ABD'nin- aslında vahşetle malul olduğunu, "geri kalmış" olarak görülen Doğu'nun, -bu örnekte Irak'ın- ise aslında medeniyetin beşiği olduğu ifade edilmektedir. Doğu ve Batı kategorileri arasındaki hegemonik karşıtlığın tersine çevrilmesinde kullanılan bir başka strateji ise yine ABD'nin ve dolayısıyla Batı'nın "yağmalama" edimi ile işaretlenmesidir.

Saddam Rejiminin yok olma aşamasına geldiği Irak'a Türk halkından da ilginç yorumlar gelmiştir. Röportaj yapılan bazı Türk vatandaşları, ABD'nin işgalini kınayarak işgalcilere çiçek verilmesinin "onurlu" bir davranış olmadığını vurgulamıştır. *Zaman* gazetesi 11 Nisan 2003'te bu haberi *"Türk Halkı Tepkili: İşgalciye Çiçek Verilmez!"* başlığı ile okuyucularıyla paylaşmıştır. Habere göre Türk halkı ABD'nin işgalini bir manda olarak kabul etmekte ve ne Saddam Rejiminin ne de ABD mandasının Irak'ı özgürleştirmeyeceğini savunmaktadır. Bu haber başlığında dikkat çeken ise *Zaman* gazetesinin ABD'yi "*işgalci"* olarak adlandırmasına karşın *Hürriyet'in* ABD hakkında bu şekilde keskin yorumlar yapmaktan kaçınmasıdır. Olumsuz Batı imgesi ve İslami duyarlılık nedeniyle bu

haberlerde *Zaman* gazetesinin *Hürriyet'e* göre eleştirel tonunun daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Toplantının ardından Şii ve Sünniler arasında bir yakınlaşma meydana gelmiştir. Irak'ta etnik ve mezhepsel çatışmalar Irak işgalinden sonra belki de ilk kez Irak'ın bekasını korumak adına bir kenara bırakılmakta idi. 19 Nisan 2003 tarihinde Şii ve Sünni cephe, birbiri ile kaynaşarak Cuma Namazı kıldı ve ABD yönetimini Irak'tan gitmesi için birlikte hareket edilmesi çağrısı yapıldı. Haber *Zaman* gazetes*inde "Şiilerden ABD'ye başkaldırı çağrısı"* şeklinde yer bulmuştur. Burada haber başlığında kullanılan "*başkaldırı"* kelimesi dikkat çekicidir. Kullanılan bu kelime ile ABD'nin hegemonyasının ülkedeki etnik/mezhepsel gruplar tarafından kabullenilmediği ve ABD'nin tavrının Saddam'ın diktatörlüğünden farklı olmadığı anlamını çıkarmak mümkündür. Haberin içeriğinde en başından beri ABD mandasını kabul etmeyeceklerini söyleyen IİDYK lideri El Hakim'in açıklaması yer almaktadır. Söz konusu açıklamada El Hakim; *"Iraklıları yabancı hakimiyetine karşı çıkmaya, tüm Iraklılar için bağımsızlığı, özgürlüğü, adaleti koruyacak bir Irak hükümetinin kurulmasına destek vermeye ve Kerbela'da toplanmaya çağırıyorum"* demektedir. Burada El Hakim'in sözlerinin doğrudan anlatımla verilmesi, Hakim'in görüşlerinin önemsendiği ve okuyucuya direkt olarak aktarılmak istendiği anlamına gelmektedir. IİYDK sözcüsü El Sakir, Irak'ta ABD mandasının Saddam rejiminden kötü olmayacağını savunmaktadır (*Zaman*, 19 Nisan 2003). Söz konusu haberden Irak'taki etnik ve mezhepsel sorunların, karşılıklı uzlaşma ile çözülmeye çalışıldığı görülmektedir.

5. Etnik ve Mezhepsel Ayrımcılık İçeren Haberler

28 Nisan 2003'te Bağdat'ta yapılan daha geniş katılımlı toplantıda, her ne kadar siyasal yapılanma süreci konusunda genel bir takvimden bahsedilmişse de süreç işgal güçlerinin oluşturduğu Geçici Koalisyon Otoritesi'yle farklı bir boyutta ilerlemeye devam etmiştir (Pirinççi ve Ayhan, 2008:481).

Irak'ta toplanan ulusal kongrede, her etnik unsur ayrı ayrı temsil edilmiştir. *Zaman* gazetesi ise bu haberi "*Ulusal Kongre Kurulacak*" başlığı ile vermiştir (*Zaman,* 29 Nisan 2003). Haberin içeriğinde Irak Türkmen Cephesi Dış İlişkiler Sorumlusu Yusuf Ziya'nın, Türkmenlerin kongrede 7 kişi ile temsil edildiğini, somut bir adım atılmamakla birlikte, bu kongrenin Irak'ın geleceği için büyük bir adım olduğunu bildirdiğine yer verilmiştir. Haberin içeriğinde dikkat çeken bir nokta ise *"15 Nisan'da Nasıriye'de yapılan kongreyi boykot eden İran destekli IİDYK'nin temsil edilmesi dikkat çekti"* şeklinde bir yorumda bulunulmasıdır. Zira Şii halkı her ne kadar ABD yönetimini istemese de, Irak'ın geleceğinin şekillendirildiği bir kongrede bulunma hakkına sahiptir. İlginç bir nokta ise aynı haberin ilk satırlarında Türkmenlerin yalnızca 7 kişiyle temsil edilmesinden yakınan *Zaman* gazetesinin, aynı durumda Şiilerin temsil edilmesini ise dikkat çekici bulmaktadır. Bu haberde de daha önce belirtildiği gibi Türkmen olmayan halk, "biz-onlar" ayrımı çerçevesinde "onlar" kategorisine yerleştirilerek ötekileştirilmiştir. Ötekilik kavramı geçmişten günümüze kadar süregelen ve dönemin gereklerine göre evrilebilen bir kavram olup, olguların diyalektiği üzerine şekillenmektedir. Bu olgu, mutlak bir şekilde "biz" ve "onlar" şeklinde temel dayanak noktalarına ihtiyaç duymaktadır. Tabii ki "biz" olgusundan bahsedebilmek için "biz" dışında bir grubun varlığı yani "onlar" ı temsil

eden bir grup gerekmektedir[3]. Söz konusu haberde de Türkmenler dışında kalan etnik unsurlar *"onlar"* olarak nitelendirilmiş ve Irak üzerindeki korunması gereken hakları yadsınmıştır. van Dijk'ın söylem analizine göre nefret söylemi yaratmak için-sadece nefret söylemi yaratmak için değil, ötekileştirmek vb. için de sıklıkla başvurulan bir yöntemdir-öncelikle *"biz"* ve *"onlar"* algısı yaratmak şarttır. Zira *"onlar"* olmadan *"biz"* ya da *"biz"* olmadan *"ötekiler"* diye kavramlar olmayacaktır (van Dijk, 2003).

Etnik ve mezhepsel çatışmaların fazlaca yaşandığı Irak'ta dahi Sünni ve Şii halk bir ortak yol bulma çabalarında iken, çalışma kapsamında incelenen gazetelerde yer alan haberlerde yapılan etnik ayrımcılık dikkat çekmektedir. Örneğin 24 Nisan 2003'te *Hürriyet* gazetesinin*"Kerkük Kürt Kenti"* şeklinde bir başlık atması, bu ayrımcılığın bir tezahürüdür. Zira gazetede, Garner'ın Kerkük'ten Kürt kenti olarak bahsetmesi hicvedilmiş ve haberin spotunda da "*Türkmen Etnik Temizliği Başladı*" şeklinde bir cümleyle bu hiciv desteklenmiştir. Ayrıca yaptığı ironiyi daha da vurgulamak isteyen gazete Garner'in resminin üstüne *"Garner Ağa Saçmaladı"* şeklinde bir yorum yazmıştır. Eğer van Dijk'ın bakış açısı ile habere yaklaşırsak; esasında Garner, Kerkük için "*Kürtlerin çok bulunduğu yer*" anlamında böyle bir ifade kullanıldığı ancak haber okuyucuya aktarılırken Türk okuyucunun bilinçaltında Kürtlere yönelik olumsuz imgelerden yararlanılmak istendiği düşünülebilir. van Dijk, toplumda zihinsel denetimi sağlamak için söylemi denetlemek gerektiğini vurgulamaktadır (van Dijk, 2003). İnsanların zihinlerini, bilgilerini, niyetlerini, projelerini ve planlarını kontrol ederseniz, dolaylı bir şekilde onların gelecekteki

---

[3] " biz" ve "onlar" arasındaki tezat ilişki sosyolojide "iç grup" ve "dış grup" olarak adlandırılmaktadır. Bauman'ın bu davranışı şu şekilde açıklamaktadır: *"Ben kendi iç grubumu ancak belli bir öteki grubu 'onlar' olarak gördüğüm için 'biz' olarak görürüm""* (Bauman, 2009: 52). "Biz" ve "ötekiler" çatışması farklı formlarda karşımıza çıkabilmektedir. Örneğin "biz" medeni iken; "onlar" çoğu zaman "barbar" ve öteki olmayı hak eden grup olmuşlardır Forgas ve Tajfel'in (Akt: Oktar, 2005:73). *"Biz neysek oyuz ama onlar bizim olduğumuz gibi değil"* tespiti ötekilik için yerinde bir tanımlamadır.

eylemlerini de kontrol etmiş olursunuz. İnsanların ne yapmak istediğini, niyetlerinin ya da arzularının neler olduğunu kontrol edebildiğiniz takdirde, onların eylemlerini doğrudan denetim altında tutmasanız dahi, söz konusu eylemler üzerinde hakimiyet kurabilirsiniz. İnsanların söylemlerini denetim altında tutmak, zihinlerini de dolayısıyla onların eylemlerini de denetim altında tutmaktır. Belirli bir tür söylemi kontrol etmek insanlar üzerinde çok büyük bir etkiye sahip olan spesifik bir sosyal uygulamadır. Çünkü insanlar, bilgi, tutum ve ideolojileri söylem yolu ile benimser. Bu yüzden, eğer söylemi kontrol edebiliyorsanız yalnızca gazeteleri değil, aynı zamanda, muhtemelen okuyucuların zihinlerini de doğrudan ya da dolaylı olarak kontrol ediyorsunuz demektir (van Dijk, 2003: 287). Söz konusu haberde de van Dijk'ın analizlerinde altını çizdiği "okuyucunun zihnini kontrol etme" gayesi ön plana çıkmaktadır. Okuyucuların zihinlerindeki "Kürt" algısından yaralanarak Garner'ın sözlerini bertaraf etmek isteyen *Hürriyet* gazetesi haber temalarını da bu çerçevede ortaya koymaktadır. Burada mottosu "*Türkiye Türklerindir*" olan *Hürriyet* gazetesinin Kürt sorununa yaklaşımının bu meseleyi çerçevelemesinde oldukça etkili olduğu söylenebilir. Zira Türk halkının hassas noktası olan iki ana tema bulunmaktadır: din ve Türk milliyetçiliğidir. Türkiye'nin büyük çoğunluğu Müslüman bir ülke olması nedeniyle İslam'a dair eleştirel haber yapılmaktan kaçınılmakla birlikte aynı durumun Kürt sorunu için geçerli olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Zira *Hürriyet* buradaki haberde Kürt sorunun altını haddinden fazlaca çizerek Türk milliyetçiliği görüşünü üstün tutmuştur. *Hürriyet* gazetesi Türk milliyetçisi tutumunu bazı haberlerde ırkçı söylemlere dönüştürmektedir, bu haberde bunun bir örneğini görmek mümkündür. Dominique Schnapper Durkheim'a göre iki çeşit ötekileştirme vardır: karşı tarafı (öteki'ni) dışlamak ya da yok saymak suretiyle

yapılan ötekileştirme, onun özelliklerinin aslında kendi özellikleri olduğunu kabul ederek ötekini kendisi gibi olmaya zorlayan asimilasyon politikası güdülerek yapılan ötekileştirmedir (Uluç, 2009: 15-16). Türkiye'nin kuruluşundan bu yana sıklıkla rastladığımız, asimilasyon ya da Türkleştirme'den yararlanarak ötekileştirilen tarafın (Kürtlerin), bu haberde de benzer bir şekilde ikinci plana atıldığı görülmektedir.

GÜNDEM

Hürriyet

Yollarına gül döküldü

Irak'ın yeniden imarından sorumlu Amerikalı emekli General Jay Garner, Kuzey Irak'ta Süleymaniye kentinden sonra Erbil'e geldi. Kürt lider Mesud Barzani'nin denetimindeki kentte Garner bir assolist gibi gül yapraklarıyla karşılandı. Geleneksel kıyafetleriyle çocuklar davul zurna eşliğinde halk oyunları oynadı, gül demetleri verildi ve başının üzerinden pembe gül yaprakları boşaltıldı.

Garner Ağa saçmaladı

Kerkük Kürt kenti

IRAK'ta geçici yönetimin başına getirilmesi beklenen Amerikalı Emekli General Jay Garner, Barzani ve Talabani ağzıyla konuştu. Garner Kerkük'ten "Kürt kenti" diye söz etti.

Garner, Kuzey Irak İnsani Yardım Koordinatörü Bruce Moore ile birlikte helikopter ile Irak Kürdistan Demokrat Partisi (IKDP) lideri Mesut Barzani'nin kontrolündeki Erbil'deki Aynkawa Havaalanı'na indi. Erbil'de kendisine güller atılan Jay Garner, Bakanlar Kurulu binasına izdiham nedeniyle güçlükle gidebildi. ABD'li emekli general Garner'e, Kuzey Irak İnsani Yardım Koordinatörü Bruce Moore ve İngiliz General Tim Cross eşlik etti.

ABD'NİN İKİ ROLÜ

Jay Garner, Irak'ta oluşacak yeni rejimde ABD rolünün ne olacağına ilişkin bir soruya şu karşılığı verdi:

"Bizim burda iki rolümüz var. Biri fiziksel yeniden yapılandırma. Yolları, köprüleri onaracağız, elektrik santrallerini işler hale getireceğiz. Diğeri, siyasi yapılandırma. Bu çerçevede demokratik süreci işler hale getireceğiz. Irak halkı kendi liderini seçecek. Kendi hükümet şeklini belirleyecek."

TÜRKİYE İLE İLİŞKİLER

Garner, 'Türkiye ile ilişkileriniz nasıl?' sorusu üzerine, "Türkiye ile şu anda güçlü bir ilişkimiz var. Yeni kurulacak Irak rejimiyle Türkiye'nin de anlaşacağını sanıyorum. Irak ve Türkiye arasında bir problem yaşanacağını sanmıyorum" karşılığını verdi. Jay Garner, basın toplantısında, Kerkük'te yönetimin nasıl olacağına ilişkin bir soruya, "Kerkük meselesi yeni yönetimin işidir. Kürt kenti Kerkük'ün kimin yönetimine geçeceği daha sonra ele alınacak" yanıtını verdi.

■ Faruk BALIKÇI- Ferit ASLAN
ERBİL (Kuzey Irak), (DHA)

Türkmen etnik temizliği başladı

İNGİLİZ The Independent Gazetesi, Kerkük'teki muhabirinin geçtiği haberinde, Iraklı Kürtlerin, Türkmenlere karşı cinayet ve etnik temizlik kampanyası yürüttüğünü yazdı. Gazete, Amerikan askerlerinin bu duruma göz yumması nedeniyle Türkmenlerin İngiliz ve Avrupalı askerler istediklerini de öne sürdü.

Kim Sengupta imzalı haberde, Kerkük'te son bir haftada 11 kişinin öldüğü, 50 kişinin yaralandığı ve eli silahlı Kürtlerin Türkmenlerden evlerini terketmelerini istediği vurgulandı. Haberde şöyle denildi:

'Türkmenler Kerkük merkezinde nüfusun yüzde 65'ini oluşturduklarını yüzde 25'in Arap ve yüzde 5'nin de Kürt olduğunu belirtiyor. Celal Talabani ve Mesud Barzani'ye bağlı Peşmergeler ise ellerinde silah sokaklarda dolaşıyor. Kürtler ise kendilerinin çoğunlukta olduğunu savunuyor.' ■ DIŞ HABERLER SERVİSİ

Amerika'nın işgalinden sonra yapılan ilk demokrasi denemesi, 6 Mayıs 2003'te gerçekleştirilmişti. *Hürriyet* gazetesi bu demokrasi denemesini "*Musul'a Arap Başkan*" başlığı ile okuyucularına iletmiştir. Haberin hemen altına " *ABD işgalinin ardından Irak'ta yapılan ilk 'demokrasi denemesi'nde Musul Belediye Başkanlığına Arap kökenli eski bir general getirildi. Seçimlerde 24 kişilik geçici konseye sadece bir Türkmen girebildi."* yorumu yapılmıştır. Yorumda geçen "*demokrasi denemesi*'" ifadesinin tırnak içinde verilmiş olması ise bu sürecin sadece bir denemeden ibaret kalacağı ve Irak'ta geçekten demokrasinin sağlanabileceğine olan inancın zayıf olduğunun altının çizilmek amacıyla yazıldığının bir göstergesidir. Ayrıca ABD'nin eylemleri için "***işgal"*** kelimesinin kullanılması ABD'nin Irak'a müdahalesinin haksızlığını belirtmek için kullanıldığı düşünülmektedir. "*konseye sadece bir Türkmen girebildi"* ifadesi ile de gazetenin milliyetçi yanını ortaya koyduğunun ve sonuçtan memnun olmadığının bir işaretidir (*Hürriyet*, 6 Mayıs 2003). *Hürriyet* gazetesinin milliyetçi tutumunu hissettirdiği bu haberde ifade tarzının amacın dışına çıktığı görülmektedir. Bu haberde ise "*yalnızca bir Türkmen girebildi*" ibaresinden diğer etnik unsurların dikkate alınmadığı açık bir şekilde görülmektedir. Ayrıca haberin altında yer alan Musul'un yeni belediye başkanı Ganam el Basso'nun fotoğrafının üstünde *"Irak'ta savaş sonrası ilk seçim"* ifadesi yer almakta ve fotoğrafın hemen altında büyük bir yazı boyutu ve *bold* karakterle "*Yardımcısı Kürt"* ibaresi göze çarpmaktadır. Türkmenlerin konseyde temsilinin sınırlı olmasından yakınan gazete, belediye başkan yardımcısının Kürt olduğunun altını çizerek bu durumdan duyduğu rahatsızlığı belirtmek ister gibidir. Bunun yanında haberin içeriğinde yer alan "*Delegeler, Arap belediye başkanının yardımcılığı görevine* ***de bir Kürt'ü seçtiler****."* ibaresi de bu durumu destekler

niteliktedir. Burada *Hürriyet'in* görece milliyetçi politikalarından ötürü, Kürtleri ikinci plana attığı ve Kürtlere verilen hakları bir lütufmuşçasına nitelendirdiği görülmektedir. Haberde kendi ideolojisi doğrultusunda bir dil kullanan gazetenin, anlamın toplumsal inşasında ötekileştirme yöntemine başvurduğu görülmektedir.

Irak'ta demokrasi arayışları sürerken, Abdullah Gül Suriye'ye ziyarette bulunmuştur. Bu ziyaret 30 Nisan 2003'te *Hürriyet* gazetesinde *"Mesajcı Gül"* başlığı ile yer bulmuştur. Habere göre Gül, Suriye'ye yaptığı ziyarette ABD'nin kendinden söylemesini istediği mesajları Suriye'ye aktarmıştır. Haberin ara başlığı ise *"Suriye de Kürtlerden Rahatsız"* şeklindedir. Burada daha önce de üzerinde durduğumuz gibi, Kürt halkına yönelik ötekileştirme pratiğinden yararlanılmıştır.

Bu haberde Doğu-Batı ikilemi *Kürt halkı* üzerinde vücut bulmuş ve *"rahatsız"* kelimesi ile bu tutum gözler önüne serilmiştir. *Hürriyet'in* Batı'ya dönük yönü söz konusu haberle kendini daha net bir şekilde hissettirmiştir. Halbuki hemen altta yer alan spotta ise Kürdistan Yurtsever Birliği Lideri Talabani'nin, Kerkük için Brüksel formülünü tavsiye ettiği belirtilmektedir. Kerkük'te sanıldığının aksine yalnızca Kürtlerin yaşamadığını ve (Brüksel'deki gibi eşit bir şekilde) Türkmen, Kürt, Arap ve Asuri halkının yaşadığını belirten Talabani, Kerkük'ün her etnik unsurdan 6'şar üye olmak üzere toplamda 24 üye ile temsil edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Talabani'ye göre ABD'li bir liderin başkanlığındaki 24 kişilik bu komite, Irak'ı genel seçimlere taşımalıdır (*Hürriyet*, 30 Nisan 2003). Böylece Irak'taki tüm etnik unsurlar Irak genel seçimlerinde temsil edilme imkânı bulacaktır. 24 Nisan 2003'te *Hürriyet* gazetesinin "*Kerkük Kürt Kenti"* şeklinde bir başlık atarak ironik bir şekilde bu söylemi eleştirmesinin ardından 6 gün gibi kısa bir süre geçmesine rağmen Talabani'nin Kerkük'ün bir Kürt kenti olmayıp tüm etnik

unsurları temsil etmesi gerektiği yönündeki söylemelerini haberleştirirken aynı tutumu sergilememesi dikkat çekicidir. Zira kendi ideolojisi dışında olan aktörlerin yorumlarına oldukça sert cümlelerle karşı çıkan *Hürriyet* gazetesi, kendi fikirleri ile örtüşen yorumların yer aldığı haberlerin sunumunda ise eleştiri yapmaktan kaçınarak düz bir anlatımı yeğlemektedir. Dikkat edilecek olursa, gazetenin Batı karşıtı olduğu durumlar genellikle Batı ile Türkmenlerin çıkarlarının çatışması ya da Batı ile Kürt ve diğer etnik unsurların çıkar birliği içinde olduğu durumlarda ortaya çıkmaktadır. Zira gazete, genel anlamda Batı yanlısı bir tutum sergilemekle birlikte, milliyetçilik söz konusu olduğu durumlarda bu tutumunun tam zıttı şekilde hareket edebilmektedir. Bu haberde de gazetenin böyle bir tutum sergilediğini söylemek mümkündür.

ABD Başkanı Bush'un 1 Mayıs'ta savaşın bittiğini açıklamasının ardından Paul Bremer 6 Mayıs'ta Garner'ın yerine sivil yönetici olarak Irak'a atanmış ve 12 Mayıs'ta Bağdat'a gelmiştir. 16 Mayıs 2003'te ise Irak'ın her alanda yeniden yapılandırılmasına yönelik olarak oldukça geniş yetkilere sahip olan Geçici Koalisyon Otoritesi (Coalition Provisional Authority) kurulmuş ve başına Paul Bremer getirilmiştir. Bu doğrultuda "*Geçici Koalisyon Otoritesi Yöneticisi*" olarak işgal kuvvetlerinin en yüksek sivil temsilcisi unvanını alan Bremer, aynı gün yayınlamış olduğu, ilk yönetmelikle başında bulunduğu Geçici Koalisyon Otoritesi'nin yapısını ortaya koymaktaydı. Buna göre, Geçici Koalisyon Otoritesi, geçici yönetim süresince Irak'ın etkin bir şekilde yönetilmesi için hükümet yetkilerini geçici olarak üstlenmekteydi (Bellin, 2005: 31). Oluşturulan Geçici Yönetim Konseyi'nin sorumlulukları, temel başlıklar olarak geçici kabinenin ve diplomatların atanması, 2004 bütçesi için teklifin hazırlanması ve yeni bir anayasa

hazırlanması için çalışmalarda bulunulmasıydı. Geçici Yönetim Konseyi'nin, Irak'ın etnik/dinsel kompozisyonunu dikkate alacağı beklenmekteydi. Bu doğrultuda 25 üyeden oluşması kararlaştırılan Konsey üyelerinin kimlikleri dikkate alındığında kısmen de olsa Irak'taki farklılıkların göz önünde bulundurulduğu anlaşılmaktaydı. Bu bağlamda, 25 üyenin 13'ü Şii, 5'i Sünni Arap, 5'i Kürt, l'i Türkmen, l'i ise Asurilerden oluşmaktaydı. Geçici Yönetim Konseyi'nin Şii temsilcilerinin beş veya altı tanesi Ulema kökenli olmakla birlikte; Sünni Arap üyelerden birinin, Kürt üyelerin ise bir veya ikisinin İslami kimlikleri ağır basmaktaydı. Yönetim Konseyi'nde 119 kadın üye yer almakla birlikte bunlardan birisi, Türkmen temsilcisi olarak atanan Songül Çubuk'tu. Konseyde Irak'taki her etnik ve dinsel unsurun eşit olarak temsil edilmemesi, Irak'ta yapılan seçimlerin ve demokrasi çabalarının sadece bir gösterişten ibaret olduğunu kanıtlar gibidir. Zira 2003 sonrası yapılan seçimlerde de Irak'ta demokrasiyi sağlamanın ne denli zor olduğu görülmüştür. Bu bağlamda devam eden alt başlıklarda Irak'ta yapılan genel ve yerel seçimler, *Hürriyet* ve *Zaman* gazetesinin yapmış olduğu haberler bağlamında incelenecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2005 IRAK SEÇİMLERİNİN GAZETE HABERLERİNDEKİ YANSIMALARI

Amerika, Irak'ı işgal ettiğinde önce Irak'a sivil bir yönetici olarak Jay Garner'ı, daha sonra Paul Bremer'i atamıştır. "Bremer, önce tamamı Iraklılardan oluşan 25 kişilik Irak Geçici Yönetim Konseyini oluşturmuştur" (Duman, 2013: 79). Ardından Irak Geçici Yönetim Yasası çıkartılmış ve egemenliğin halka devredilmesi için bir tarih belirlenmiştir. 28 Haziran 2004'te Iraklılara devredilen yönetimin başında İyad Allavi bulunmakta idi. İyad Allavi başbakanlığında kurulan Irak Geçici Hükümeti 30 Ocak 2005'te işgal altında Irak'ta ilk "demokratik" seçimleri yapmıştır. Bu seçimlerde Irak'ın sürekli olacak anayasasını meydana getirecek parlamento seçilmiş ve İbrahim El Caferi Irak Başbakanı olmuştur.

Parlamento seçimlerinin yanı sıra il yönetimleri için de seçimler yapılmıştır. Bu bağlamda il genel meclis üyesi olarak 41 kişi seçilmiştir. Seçim sürecinde Sünni Arapların seçimleri boykot etmesi ve seçimde yapılan hileler nedeniyle, tam anlamıyla demokratik bir seçim yapılamamış olsa da Irak'ın geleceği için önemli bir adım atılmıştır. Ancak Musul ve Diyala gibi illerde etnik ve mezhepsel çatışmalar yaşanmış ve kentlerde nabızlar sürekli yükselmiştir (Duman, 2013: 79).

30 Ocak 2005'te yapılan seçimlerden sonra oluşan parlamento ile "Irak Daimi Anayasası" hazırlanmış ve 15 Ekim 2005'te bir referanduma gidilmiştir. Yalnızca Musul'daki referandum sonuçlarının geç açıklanması nedeniyle halkta şüphe uyandırılmıştır. Yapılan referandum sonucunda Irak'ta anayasa kabul edilmiştir.

2005 yılı Irak seçimlerinin *Hürriyet* ve *Zaman* gazetelerindeki yansımaları çalışmanın bu bölümünde ele alınmaktadır. Bu bağlamda haberler, "Türkiye ve Türklerin Güvenliği", "Irak'taki Savaş Ekonomisinin Türkiye Çıkarları Üzerine Etkisi", "ABD'nin Müttefikleri ve Diğer Devletlerle Olan İlişkileri", "Etnik ve Mezhepsel Ayrımcılık", temaları altında ve van Dijk'ın söylem analizi çerçevesinde incelemektedir.

Tablo 3.1: 2005 Yılı Irak Siyasi Krizine Dair Haberlerin Tematik Dağılımı

Gazete	**güvenlik**	**ABD'nin eleştirisi**	**ulusal çıkar**	**mezhepsel ayrımcılık**	**etnik ayrımcılık**	**Toplam Haber**
Hürriyet	4	1	2	1	7	15
Zaman	8	2	2	2	2	16
Toplam	**12**	**3**	**4**	**3**	**9**	**31**

1. Türkiye ve Türklerin Güvenliği Temalı Haberler

Hem seçimlerin yapılmasından önce hem de seçim sonuçlarının açıklanmasının ardından Türkmenlerin Irak'taki konumlarından duyulan rahatsızlık yapılan haberlerde dile getirilmiştir.

Hürriyet gazetesi, 15 Ocak 2005'te "*PKK Yanlıları Irak'ta Seçime Katılmasın*" başlığını atmıştır. Başlıkta yer alan ifadenin sahibi Türkiye'nin Irak Özel Temsilcisi Osman Korutürk'tür. Burada dikkat edilmesi gereken, Korutürk'ün sözlerinin tırnak içinde verilmemesi yoluyla onun, daha doğrusu hükümetin sözünün

halkın sözüne dönüştürülmüş olmasıdır. Başlıkta iki Kürt partisinin PKK yanlısı olduğuna dair hüküm pekiştirilmektedir. Haberin devamında ise şöyle denmektedir: "*Türkiye'nin Irak Özel Temsilcisi Osman Korutürk, PKK yanlısı iki partinin Irak'taki seçimlere katılmasının engellenmesi konusunda geç kalınmadığı söyledi. Korutürk, Türkiye'nin Irak'ın toprak bütünlüğü konusunda ABD'den güvenceler aldığını kaydederek, Kerkük konusunun Irak'ın iç işi olmadığını vurguladı. "* (*Hürriyet,* 15 Ocak 2005). Bilindiği üzere Türkiye her zaman için Irak'ın toprak bütünlüğünü koruma çağrısı yapmıştır. Zira Irak'ta herhangi bir Kürt Bölgesel yönetimi ya da Kürt devleti kurulduğu takdirde, Türkiye içinde bulundurduğu etnik unsurlar bakımından hayli sıkıntı yaşayacağını düşünmekteydi. Aynı zamanda Türkiye, Irak'la tam bir mutabakat sağlamak için Irak'taki PKK yapılanması ve PKK'ya yapılan yardımların önlenmesi gerektiği düşüncesini savunmaktaydı. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, haber içeriğinde Korutürk'ün sözlerinin dolaylı anlatımına yer verildiği ve başka okumalara imkân tanımayan bir anlatım tarzı benimsendiğidir.

Tarihler 31 Ocak 2005'i gösterdiğinde Iraklıların oy kullandığı tüm ülkelerde seçimler bitmişti. Seçimlerin ardından Türkiye'de Türkmenler için kaygılar baş göstermeye başlamıştı. *Hürriyet'in* manşetinde "*Seyirci Kalamayız"* ifadesi yer alırken dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün fotoğrafının üzerine yazılan şu sözler de oldukça dikkat çekicidir: *"Gül de Kerkük için uyardı".* Buradaki "de" bağlacın ile herkesçe kabul edildiği varsayılan bir durumu okuyucuya benimsetmek amacıyla haber yapıldığı görülmektedir. Ayrıca manşetin hemen altında Gül'ün *Daily News* gazetesine verdiği demecin, gazetenin manşetinde yer aldığını gösteren bir fotoğraf bulunmakta ve altında "*Gül, Daily News'e konuştu."* ibareleri yer almaktadır. Manşetin altındaki spotta ise "'*Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Kerkük*

için konuştu: "*Bu bölgelerdeki akrabalarımız huzur içinde olmazsa, haksızlık görürse demokratik bir ülkede yönetimler seyirci kalamaz*" şeklinde bir ifade ile gözdağı verildiği görülmektedir. Kerkük'ün Türkmen kenti olduğunu söyleyen Gül, etnik çatışmaların çıkma olasılığının hayli yüksek olduğunu ve bunun Irak için iyi sonuçlar getirmeyeceğini belirtmiştir (*Hürriyet*, 31 Ocak 2005). Haberin neredeyse tamamında, Gül'ün konuşmalarının doğrudan anlatımla okuyucuya verildiği görülmektedir. Gazetenin bu yolla, Gül'ün sözlerini halkın sözüne dönüştürmek istediği görülmektedir. Keza haber manşetinde de yine Gül'ün sözünden alıntı yapılmış olması bunun açık bir göstergesidir. Bu haberde dikkat edilmesi gereken husus "*huzur içinde olmazsa*" ve "*haksızlık görme*" ifadeleridir. Türkmenlerin Irak'taki konumlarından duyulan rahatsızlığı belirtmek amacıyla Türkmen halkının haksızlık gördüğünün altı çizilmek istenmiştir. Ayrıca Kerkük'ün Türkmen kenti olduğunun da altı çizilmesi, gazetenin Türk milliyetçiliği yanının ağır bastığının bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu haberde de Kerkük'ün Türkmen kenti olduğu söylemi ve etnik çatışmalara dikkat çekilmesi, Türkmen olmayanların 'öteki'leştirildiğini ima etmektedir.

2. Irak Seçiminin Türkiye Üzerine Etkileri

Irak seçimlerine birçok ülke gibi Türkiye'de de büyük ihtimamla hazırlanılmıştır. Tüm çabalara rağmen Türkiye'deki Irak halkı seçimlere yeterince ilgi göstermemiştir. *Zaman* gazetesi bu durumu "*Türkiye'deki Iraklılar seçime ilgi göstermiyor*" başlığıyla haberleştirmiştir:

> "Türkiye'de bulunan Iraklı seçmenler, 30 Ocak seçimleri için dün resmen başlayan kayıtlara beklenen ilgiyi göstermedi. Kayıtların ilk gününde Türkiye'de yaşadığı tahmin edilen 30 bin Iraklıdan sadece 395'i

kaydolurken İran'da ilk günden seçim merkezleri önünde kuyruklar oluştu." (*Zaman,* 19 Ocak 2005).

Seçimlere en çok ilginin İran ve ABD'de yaşandığı belirtilmektedir. Haberde Türkiye'de yaşan Iraklılar ile İran'da yaşan Iraklılar, karşılaştırma yoluna gidilmiştir. İran'daki Iraklıların seçimler konusunda daha bilinçli olduğu, Türkiye'dekilerin ise *"ilgisiz"* olduğu vurgusu yapılmıştır. (*Zaman,* 19 Ocak 2005). Metinde kuru ve yalın bir haber dili benimsenmesinin yanı sıra aynı zamanda istatistiki verilerden yararlanılarak yoruma kapalı bir anlatım tarzına başvurulduğu görülmektedir. van Dijk'a göre (2003) haberde istatistiki verilerden yararlanılması, metnin inandırıcılığını artırmak için başvurulan bir yöntemdir. Bu haberde de benzer şekilde bir üslup benimsendiği görülmektedir.

Irak seçimlerinin yaklaşması ile birlikte, seçimde yüksek oy alması muhtemel isimler de konuşulmaya başlanmıştır. Bu isimlerin en güçlü olanlarından birisi de Şii lider Abdulaziz el Hakim idi. Hakim, Irak'taki seçimlere tüm halk tarafından eksiksiz katılımın sağlanması gerektiğini savunurken Sünni kesimin seçimleri boykot etmesinden duyulan endişeler için çeşitli çözüm önerileri getirmiştir.

> "Şii Irak İslam Devrimi Yüksek Konseyi Başkanı Abdülaziz el Hakim, seçimlerin sonucuna bakılmaksızın kabinede Sünnilerin de temsil edileceğinin sözünü verdi. APF'ye konuşan Şii lider, Sünnilerin seçimleri boykot etmesi durumunda bile Şiilerin kendilerini hükümete dahil etmeye çalışacağını belirtti. Seçimler sonucunda parlamentodaki dağılıma bakılmaksızın halkın tam temsilinin şart olduğunu belirten el Hakim, "Ülkede yaşayan her kesim hükümette temsil edilmeli, Sünnilerin de hükümette yer almaları için ısrarcı olacağız. Eğer Sünniler, seçimi boykot ederse, onların istekleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Anayasanın ülkedeki bütün kesimler tarafından kabul edilmesi gerekiyor." ifadelerini kullandı." (*Zaman,* 9 Ocak 2005).

Görüldüğü gibi el Hakim'in sözleri hem dolaylı yoldan hem de doğrudan anlatımla okuyucuya verilmiştir. Hakim'in Sünnilere karşı olan olumlu düşüncelerini okuyucu ile paylaşan gazete, bir yandan da bu düşüncelerin havada kaldığını ve

gerçeği yansıtmadığını okuyucuya sezdirmek için haber başlığında bir ironiye başvurmuştur. Haber başlığı *"Irak'ın 'müstakbel başkanı' Sünnilere bakanlık garantisi verdi"* şeklindedir. 30 Ocak seçimlerindeki favori adaylardan birisi olan Hakim için tırnak içinde *müstakbel başkan* ibaresinin kullanılması, okuyucu üzerinde ironiye dayanan bir algı yaratma çabası olarak görülebilir. Kress'e göre, tüm işaretler metaforik özellikler taşımakta ve hiçbir işaret masum değildir. Tüm işaret ve metinlerin farklı çıkarlara hizmet ettiğini belirten Kress düz anlatımın masum, yan anlamın ise ideolojik mücadelelere sahne olduğunu söylemenin yanlış olacağını vurgulamaktadır (Kress, akt. İnal, 1993: 173). Nitekim *Zaman'ın* bu haberinde de benzer bir tutum sergilediği görülmektedir. Irak'taki Sünni kesimin yeterince temsil edilmediğinin sıklıkla altını çizen gazete, mezhepsel ayrılığın haber dilinde ne denli etkili olduğuna iyi bir örnek teşkil etmektedir.

3. ABD'nin Müttefikleri ve Diğer Devletlerle Olan İlişkileri Temalı Haberler

Tüm dünya kamuoyu tarafından Irak politikasında başarısız olduğu düşünülen ve birçok kınama ile karşılaşan ABD ve müttefiki İngiltere'nin, Irak seçimlerinin hemen ardından yeni seçilen hükümetin kararını dahi beklemeden erkenden çekileceği yönünde haberler gündemi meşgul etmiştir. Bu haberi gündeme taşıyan *Zaman* gazetesi olmuştur. Gazete *"İşgalciler Irak'tan bir an önce çıkma hesapları yapıyor"* şeklinde bir başlık kullanmıştır. The *Guardian* Gazetesi'nden hareketle yaptığı habere göre "*Irak'ı işgal ettikten sonra ülkede güvenlik ve istikrarı bir türlü tesis edemeyen ABD ve İngiltere'nin bir an önce Irak'tan çıkmanın yolunu aradığı öne sürüldü."* (*Zaman*, 23 Ocak 2005). Dikkat çeken kısım ise *Zaman* Gazetesinin

İslamcı çizgisinden dolayı, ABD'yi eleştirel bir bakış açısı ile ele alması ve ABD'yi açık bir biçimde "*işgalci*" olarak adlandırmasıdır. van Dijk'ın (2003: 79) da altını çizdiği üzere; insanlar ve fiiller üzerine olan bütün söylemler farklı aktör tiplerinin tanımlamalarını içermektedir. *"Aktörlere ilişkin olarak genel ideolojik strateji "kendine" ilişkin olumlu, "ötekine" ilişkin olumsuz sunuştur"* (akt. Durna ve Kubilay, 2010: 66). *Zaman* gazetesinin ABD'ye eleştirel yaklaşmasının sebebi ise İslamcı kesimin sözcüsü olan gazetenin İslamcı söyleme içkin olan olumsuz Batı imgesini yeniden üretmesidir. Ancak burada dikkat çekilmesi gereken, gazetede Batının ve özellikle de ABD'nin sürekli olarak olumsuz anlatımlara konu olmaması, zaman zaman bu olumsuz imgelemin yerini olumluya bırakabilmesidir[4]. Daha açık bir deyişle *Zaman* gazetesinin ABD'ye yönelik tutumlarında çoğu zaman Batı karşıtı düşünceler egemen olurken, bazı haberlerinde ise tam tersi bir tutumla ABD'nin eylemlerini edilgen cümle tarzları ile gizlemeye çalıştığı da görülmektedir. Bu haberde ise gazete, Batı (ABD) karşıtı tavrını sürdürmüştür.

Zaman gazetesinde seçim haberleri 2 Ocak'tan itibaren verilmeye başlanmıştır. Yeni yılın ikinci gününde Irak ile ilgili haberlerde 30 Ocak seçimleri başlıklara yansımıştır. *Zaman* gazetesi 30 Ocak seçimleri için "*Yeni yılda Irak'taki gidişatı seçimler belirleyecek"* şeklinde bir başlık kullanmıştır.

---

[4] *Zaman* gazetesinin tutumunu daha iyi anlayabilmek için Türkiye'de İslamcılığın evrelerini iyi okumak gerekmektedir. Türkiye'de İslamcılığın karşı hegemonik bir güç haline geldiği 1980 sonrası dönemde, İslamcılığın modernlik karşısındaki tutumunda çeşitli kırılmalar olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu kırılmaların arkasında Batı'nın topyekun olarak reddi, İslamcılığın serbest piyasa ekonomisine eklemlenmesi ve Batılı kavramların kabulü yatmaktadır. Görülüğü gibi bu dönemde bir bocalama ve ikilikler yaşanmıştır. 1980 sonrasında ise İslamcılığın tutumu modernlik karşısında değişkenlik arz etmekte ve bu değişkenlik iki dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. 1980-1997 arasındaki bu dönemin en önemli özelliği, İslamcı söylemi içinde barındıran Batı karşıtlığının ayyuka çıkması ve Batı'nın topyekun olarak reddedilmesidir. Fakat yine bu dönemde İslamcılığın toplumsal tabanını teşkil eden kesimlerin neo-liberal politikaları neticesinde uluslararası kapitalizme eklemlenme sürecinin baş göstermesi, modern yaşam pratiklerinin İslamcı çevrelerce benimsenmesine de neden olmuştur. Bu dönemi, İslamcılıkta bir dönüşüm evresi olarak tanımlamak mümkündür (Kubilay, 2010: 122).

> “Yeni bir yıla girerken ABD’nin Irak Savaşı sonrasında elde etmek istediği birçok amaca ulaşamadığı belirtildi. Amerikan yönetiminin bu başarısızlığında uygulanan yanlış politikaların önemli bir payı olduğunu vurgulayan strateji uzmanları, BBC’ye yaptıkları değerlendirmede 2005 yılı için de farklı senaryolar ortaya koydu. Irak’ta bütün umutlar yeni hükümeti belirleyecek ve Irak Anayasası’nı yazacak 275 üyeli geçici meclisi ortaya çıkaracak 30 Ocak seçimlerine endekslenmiş durumda.”

Gazetenin olumsuz ABD imgesini bu haberde de kullandığı görülmektedir. ABD’nin politikasına karşı sergilenen olumsuz tutum, “başarısızlık” ve “yanlış politika” kelimeleri ile belirgin hale gelmiştir. Üstelik yabancı olduğunu tahmin ettiğimiz strateji uzmanlarının görüşlerine başvuru yoluyla bu görüş desteklenmiştir. Ayrıca Irak’ta sınırlı da olsa tesis edilecek olan demokrasinin Irak halkı için ABD politikalarından daha umut verici olduğu mesajı da verilmiştir. Dış haberler servisinden verilen haberde, yalın bir anlatım tarzı ve kapalı bir üslup benimsenmiştir. Okuyuculara yorum yapma imkanı vermeyen ‘sıkı’ anlatım tarzında gazete, yalnızca haberdeki aktörlerin sözleri dolaylı bir anlatımla vermekle yetinmiştir. Haberin yanındaki başlıkta ise 2005’e yeni yılının Bağdat’ta coşkuyla karşılanamadığına dikkat çekilmiştir.

> “Yaklaşan seçimler nedeniyle tansiyonun çok yüksek olduğu Bağdat, yeni yıla silah sesiyle girdi. Artan saldırılar yüzünden yeni yıl kutlamaları günle öncesinden iptal edilen Bağdat’ta sadece birkaç cadde renkli görüntülere sahne oldu….. Hıristiyanların yoğun yaşadığı Kerrade Dahili Caddesi’nde yılbaşı alışverişi yapan insanlar ise gençlerin attığı küçük havai fişeklerden bile tedirgin oldukları gözlendi. (*Zaman, 2 Ocak 2005*).

Haberde Irak’taki tehlikenin yılbaşı kutlamalarına da sirayet etmesinin altı çizilmiştir. Bunun en somut örneğini “*insanlar ise gençlerin attığı küçük havai fişeklerden bile tedirgin oldukları gözlendi*” ifadelerinden görmek mümkündür. Ayrıca “tansiyonun yüksek olması”, “silah sesi”, “artan saldırılar”, “kutlamaların iptal edilmesi” gibi ifadeler yoluyla bu vurgu güçlendirilmiştir. “*Bağdat, 2005’i kutlayamadı”* şeklindeki bir başlık tercihi de bu vurguyu ortaya koymaktadır.

Bunların yanı sıra direnişçilerin Irak askerlerini öldürdükleri bir fotoğrafın haberin hemen üzerine konulması, aslında Irak'taki temel sorunun seçimlerden ziyade güvenlik problemi olduğunu ortaya koyar niteliktedir. Başlıkta kullanılan "kutla**ya**madı" kelimesinde Irak'ın kendi kaderini kendi belirleyecek konumda olmadığı ve bunun dış etkenlerden (ABD ve yandaşları) kaynaklı olarak engellendiği ima edilmektedir.

Yeni yılda Irak'taki gidişatı genel seçimler belirleyecek

Yeni bir yıla girerken ABD'nin, Irak Savaşı sonrasında elde etmek istediği birçok amaca ulaşamadığı belirtildi. Amerikan yönetiminin bu başarısızlığında uygulanan yanlış politikaların önemli bir payı olduğunu vurgulayan strateji uzmanları, BBC'ye yaptıkları değerlendirmede 2005 yılı için de farklı senaryolar ortaya koydu. Irak'ta bütün umutlar yeni hükümeti belirleyecek ve Irak Anayasası'nı yazacak 275 üyeli geçici meclisi ortaya çıkaracak 30 Ocak seçimlerine endekslenmiş durumda.

Washington'daki Uluslararası Stratejik Araştırmalar Merkezi'nden Anthony Cordesman, "ABD trajik bir şekilde Irak'ta başarısız oldu. ABD'nin hatası, Irak'ın stratejik durumunu ve politikasının gerçeklerini anlayamamış olması." değerlendirmesinde bulundu. Brookings Enstitüsü'nden Michael O'Hanlon ise "Modern savaşlar tarihinde en göz alıcı bir şekilde başlatılan işgal daha sonra en yetersiz planlama yüzünden istilaya dönüştü." görüşünü dile getirdi. 30 Ocak'ta yapılacak seçimlerin ülkenin geleceğinde belirleyici olacağını belirten O'Hanlon, bazılarının seçimleri bütün problemleri çözecek bir zar atmaya benzettiğini hatırlatarak, bunun gözüktüğü kadar kolay olmayacağını kaydetti. Seçimlerin direnişi sona erdiremeyeceğini savunan Londra'daki Kraliyet Uluslarası İlişkiler Enstitüsü'nden Rosemary Hollis, bu riskin direnişi destekleyen Sünnilerin seçimi protesto etmesi ya da nüfusun yüzde 60'ını oluşturan Şiilere göre marjinal bir grup olarak ortaya çıkmasından kaynaklandığını ifade etti. 2005'te adından en çok söz edilecek kişinin Şii lider Ayetullah Sistani olacağını belirten uzmanlar, seçim sonuçlarının ülke bütünlüğüne aykırı davranışları gündeme getirmesi durumunda, Irak'ın Şii, Sünni ve Kürt bölgelerine bölünmesi ihtimalini de dışlamıyor. **Dış Haberler Servisi**

Irak'ta yeni yılın ilk gününe direnişçilerin, 5 Irak askerini öldürme görüntüleri damgasını vurdu. Dünkü saldırılarda, ikisi Amerikan askeri, yedi kişi daha öldü.

Bağdat, 2005'i kutlayamadı

Yaklaşan seçimler nedeniyle tansiyonun çok yüksek olduğu Bağdat, yeni yıla silah sesiyle girdi. Artan saldırılar yüzünden yeni yıl kutlamaları günler öncesinden iptal edilen Bağdat'ta sadece birkaç cadde renkli görüntülere sahne oldu. Polisin araçla giriş-çıkışı yasakladığı El Ruba Caddesi, bu mekanlardan biriydi. Her halinden tedirgin olduğu belli olan insanlar, yeni yıl hediyesi almaya çalışırken, kentteki tek 'Noel Baba'ya da burada rastladık. Hediyelik eşya satan Bağdatlı 'Noel Baba', yeni yılın ülkesine huzur getirmesini diledi. Hıristiyanların yoğun yaşadığı Kerrade Dahili Caddesi'nde yılbaşı alışverişi yapan insanların ise gençlerin attığı küçük havai fişeklerden bile tedirgin oldukları gözlendi. Yabancıların kaldığı Filistin Oteli'nde de bu sene yılbaşı sönük geçti. Bir grup gazetecinin verdiği yılbaşı partisi, güvenlik nedeniyle çok rağbet görmezken, gelenler de Amerikan askerleri tarafından engellendi. Saatler gece yarısını gösterdiğinde, gecenin sessizliğini ateşlenen silahlar bozdu. **Murat Uçar, Bağdat, Cihan**

4. Etnik ve Mezhepsel Ayrımcılık Temalı Haberler

Irak seçimlerine yaklaşılırken Türkiye kanadından da seçimler için çeşitli uyarılar gelmiştir. Dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, ABD yetkilileri ile yaptığı toplantıda seçim zamanı demografik yapının değiştirilmeyeceğinin sözünü almak istemiştir. *Zaman* gazetesi "*ABD'ye Kerkük ve seçim uyarısı*" başlığıyla bu haberi vermiştir. Haberin içeriği Dışişleri Bakanı Gül'ün konuşmaları bağlamında yapılandırılmıştır.

> "Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Kerkük'ün demografik yapısının değiştirilmesine yönelik gelişmelerden duyduğu rahatsızlığı ABD tarafına bir kez daha iletti. Gül, "Demografik yapının değiştirilmesine izin verilmesi, çok ciddi sorunlara sebep olabilir." uyarısında bulundu. Irak'taki Sünni Arapların yönetimden dışlanmaması gerektiğini dile getiren Bakan Gül, "Türkiye-ABD ilişkileri her şeyin üstündedir, gelenekseldir ve çok geniştir. İlişkilerin aynı şekilde devam etmesini isteriz." (*Zaman*, 4 Ocak 2005).

Gül Kerkük'teki Türkmen nüfusun seçim sırasında değiştirilmesinden duyduğu endişeyi dile getirirken, Irak'ta yalnızca Türkmen unsurlar haksızlığa uğramaktaymış gibi bir izlenim yaratmış fakat ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Richard Armitage, Gül'ün bu bakış açısının yanlış olduğunu, bölgedeki Kürtlerin de en az Türkmenler kadar göçe zorlandığını ve bunun ortak bir sorun olduğunu dile getirmiştir. Haberin içeriğinde ise şu ifadeler yer almaktadır: "*Türkmenler gibi Kürtler de göçe zorlanıyor." Zaman* gazetesi *"ABD'ye Kerkük ve Seçim Uyarısı"* şeklinde bir haber başlığı ile Gül'ün söylemlerini birebir destekleyen bir habercilik örneği sergilemiştir. Gül'ün Türkmenlerin Kürtlere göre daha çok ezildiğine vurgu yapmasına rağmen; eskiden seçimlerde aktif rol alamayan Şiiler ile 2005 seçimlerinde aktif rol oynayamayan Sünni Müslümanları birbirine eşit tutması, hiyerarşik olarak etnik ayrımcılığın mezhepsel ayrımcılıktan daha yukarıda

görüldüğünün açık bir kanıtıdır. "*ABD'ye Kerkük ve seçim uyarısı*" başlığına dikkat edilecek olursa seçim uyarısını yapan aktör belli değildir ve edilgen bir yapı hakimdir ve bu yolla gazetenin dili, halkın diline dönüştürülmüş, başka bakış açılarına kapalı bir anlatım sergilenmiştir. Oysa *Hürriyet* gazetesinde de aynı haber verilmiş ve "*Türkmenlerden Seçim Uyarısı*" şeklinde bir başlık kullanılmıştır. Burada *Zaman'ın* anlatımının *Hürriyet'e* göre daha edilgen ve faili gizleyen bir yapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür. Gül, Kürt ve Türkmenlere yönelik olarak: "*Demografik yapının değiştirilmesine izin verilmesi, çok ciddi sorunlara sebep olabilir"* şeklinde bir yorumla Kürtlerin seçim zamanı Irak'a gelmesini oy taşımacılığı anlamına geldiğinin altını çizerken, Şii ve Sünnilerin seçime katılımları konusunda ise: "*Herkese seçimlere katılması gerektiği yönünde telkinlerde bulunuyoruz. Sünni Arapların yönetimden dışlanmaması gerekir, dışarıda kalmaması gerekir. 1932 yılında Irak oluşturulurken Şiiler yönetim dışında kalmışlardı, sonra katılmaya çalıştılar, sorunlar yaşandı. Aynı şeylerin tekrarlanmaması gerekir."* şeklinde konuşarak, Şii ve Sünnilerin eşit olduğu vurgusu yapmıştır. Görüldüğü üzere Gül'ün söylemlerinde ırksal ayrımcılık söz konusu olabiliyorken, mezhepsel ayrımcılık -Sünni Müslümanları koruma adına-ikinci plana atılmakta ve hatta yok sayılmaktadır. Burada van Dijk'ın analizinden yola çıkarak, Türkmen ve Kürt ayrımında; Türkmenler "biz", Kürtler "onlar" , Sünni ve Şii ayrımında; Sünniler: "biz", Şiiler: "onlar" şeklinde bir ayrıma gidildiği haber metninden anlaşılmaktadır. Bu sebeple Kürtler, olumsuz bir imgeleme örnek teşkil ederek oy taşımacılığının faili olarak gösterilirken, Sünnilerin seçimlerde oy kullanmaması hiçbir şekilde eleştirilmemiş ve en az Şiiler kadar seçimlerde oy kullanma hakları olduğunun altı çizilmiştir, olumsuz yargılar bertaraf edilmiştir. Haberin ara başlığında ise "*PKK için*

üçlü toplantı" şeklinde bir başlık atılmış ve Irak, ABD ve Türkiye'nin bir arada olacağı bir toplantının yakında yapılabileceği belirtilmiştir. İlginç olan ise Kürtler kast edilerek demografik yapının değiştirilmemesi yönünde uyarılarda bulunulduğunun belirtildiği haberin spotunda *"PKK"* vurgusu yapılarak Kürt-PKK unsurlarını birbiri ile çağrışım yapacak şekilde okuyucunun bilinçaltına yerleştirme çabası bulunmasıdır. *Zaman* gazetesi sık sık okuyucuda bu tarz algılar yaratmaya çalışmakta ve etnik ayrımcılığı daha da körüklemektedir (*Zaman*, 4 Ocak 2005).

Irak seçimleri Türkiye için de çok büyük bir önem taşımaktadır. 2003 yılında Irak'ta yapılan seçimler, kısmi olarak demokrasiyi yerine getirmek adına atılmış büyük bir adımdı. 2003 seçimlerinin ardından iki yıl aradan sonra Irak, 30 Ocak 2005 genel seçimleri ile yıla başlamıştır. Seçimlere *Hürriyet* gazetesinde 14 Ocak 2005 tarihinden itibaren yer verilmeye başlanmıştır. Saddam Hüseyin iktidarının devrilmesi üzerine siyasal bakımdan Irak'ta kayda değer değişiklikler yaşanmıştır. Saddam muhalifi kişilerin bu yapılanma sürecine girmeleri ile bunlar ITC de varlığını gösteren gruplara katılmıştır. 30 Ocak seçimlerine günler kala Irak'ta yaşanan gelişmeleri *Hürriyet* gazetesi "*Türkmenlerden Seçim Uyarısı*" başlığı altında şöyle aktarmıştır:

> "Irak Türkmen Cephesi (ITC) Irak'ta ay sonunda yapılacak seçimler nedeniyle Kürt grupların Kerkük'e dışarıdan getirdikleri 72 bin kişiyi seçmen kütüğüne yazdırdıklarını bildirdi. ITC, bu gelişme üzerine dün yaptığı yazılı açıklamada, Irak'ta seçim yapısı ve düzeniyle daha fazla oynandığı takdirde, sadece bu ülkede değil ülke dışında da seçimlere katılma kararlarını gözden geçirmek zorunda kalacaklarını vurguladı. Açıklamada; "IKDP ve IKYP yöneticileri seçimler erteletemeyince bu kez Kerkük'ün demografik yapısını bozmaya yönelik faaliyetlerini hızlandırmışlardır" denilmiştir (*Hürriyet,* 14 Ocak 2005).

Başlıkta kullanılan *"uyarı"* sözcüğü ile seçimler esnasında meydana gelebilecek tehlikelerin altı çizilmek istenmiştir. *Hürriyet'in* politikası gereği Türk milliyetçisi tutumu, Irak'ta yaşandığı iddia edilen oy taşımacılığı ve seçim hilelerini

öne çıkarması tam da bu eksende kurmasına neden olmuştur. Ayrıca haber başlığında seçim uyarısında bulunanın kimler olduğu açık şekilde belirtilerek okuyucunun kendi yorumunu yapmasına imkân tanımayan bir üslup benimsenmiştir.

Seçimler yaklaşırken Türkiye'deki Iraklıların oy verecekleri tarihler de belli olmuştur. *Zaman* gazetesi bu haberi *"Irak'taki tarihi seçimlerde Türkiye'de bulunan Türkmenler de oy kullanacak"* şeklinde vermiştir. Haberin içeriğine göre Irak seçimlerinde Irak'ta doğduğu belirlenen TC vatandaşları ve çocukları da Irak seçimleri için oy kullanabilecekti (*Zaman*, 6 Ocak 2005).

> "Irak'ta 30 Ocak'ta yapılması beklenen tarihi seçimlerde, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 14 ülkede yaşayan Irak vatandaşları da oy kullanabilecek. Türkiye'deki Irak vatandaşlarının yanı sıra bu ülkede doğduğunu belgelendiren TC vatandaşları ve bunların çocukları da sandığa gidebilecek. Bu durumda çoğu Türkmen yaklaşık 20-30 bin kişinin Irak'ın geleceği için Ankara ve İstanbul'da oy kullanması bekleniyor. Seçimler, savaş sonrası Irak'ın etnik ve coğrafi dağılımını kayıt altına alacağı için büyük önem taşıyor."

Konu, Irak'ta doğan tüm etnik unsurlarla ilgiliyken, haberin veriliş şeklinde bu hakkın yalnızca Türkmenlere tanınmış gibi bir izlenim yaratılmıştır. Zaten haberin içeriğinde de sık sık Türkmen vurgusu yapılmış, Türkiye'de yalnızca Türkmenler oy kullanacak şeklinde lanse edilmiştir. Görüldüğü gibi gazete, Türkmenleri ön plana çıkararak Türkiye'de bulunan Iraklı Kürt ve Arap seçmenleri ötekileştirmiş ve demokrasinin inşasında bu vatandaşların oylarının bir hükmü yokmuş gibi bir üslupla yazmıştır. Esasen gazetenin burada yaptığı ötekileştirmekten de öte "*yok saymak"* tır. Zira Irak homojen yapıda olmayıp pek çok etnik ve mezhepsel unsuru bünyesinde barındıran heterojen bir ülkedir. Buna rağmen Irak'ta yalnızca Türkmenler yaşıyormuşçasına haber yapılması, bilinçli olarak okuyucuya empoze edilmeye çalışıldığı izlenimi yaratmaktadır. Herhangi bir varlık kendisini tanımlayabilmek için bir karşıt yaratır. Bu bağlamda; Faşizm, etnosantrizm, oksidentalizm, oryantalizm

gibi bütün ötekileştirici **izm**ler kendi yarattığı karşıtını ötekileştirir (Uluç, 2009: 29). Bu haberde de Türkmenler dışındaki unsurların yok sayılması, bu bağlamda gazetenin kendi milliyetçi görüşüne bir “karşıt” yaratma çabası olarak görülmesi mümkündür.

Irak’ta 30 Ocak’ta yapılacak olan seçimlere Türkiye’de yaşayan seçmenlerin yeterince ilgili olmaması *Zaman* gazetesinde de haberleştirilmiştir. Gazete bu haberi “*Türkiye’deki Türkmenler Kerkük’ün geleceğini etkileyecek sürece ilgisiz*” başlığı ile vermiştir. van Dijk’ın haber başlıklarının gazetecinin/gazetenin konuya dair en önemli bilgisi ya da olayı nasıl gördüklerinin/tanımladıklarının ifadesi olduğu bilgisini aklımızda tutarak haberin başlığını incelediğimizde başlıkta Kerkük’ün sanki yalnızca Türkmenlere ait olduğu imasının bulunduğunu görmekteyiz. Yalnızca Türkmenlere işaret edilmesi yoluyla Irak seçimleri için oy kullanacak Iraklı diğer etnik unsurlar dışarıda bırakılmıştır. Ayrıca Irak seçimlerinin yalnızca Kerkük meselesine indirgendiği de gözlenmektedir. Seçimlere Sünni kesimin katılmayacağının bildirilmesi ile Irak’ta seçimlerin ertelenmesi hususunda oldukça tartışma yaşanmış, Irak Başbakanı Allavi’nin girişimlerine rağmen ABD tarafı seçimlerin zamanında yapılacağını ve direnişçilerin seçime engel olamayacağını bildirmiştir. Seçimlerde her kesimin söz hakkı olmasına karşın, *Zaman* gazetesi, Kürtleri ikinci plana atan yorumlara yer vermiştir. Gazete; *“Irak’taki ‘böl ve yönet’ seçimi”* şeklinde bir başlık atmış ve Irak’ın nüfus açısından oldukça kalabalık bir unsuru olan Kürtleri, ülkeyi bölmeye çalışmakla ve hatta Irak’ın federal yapısını zedelemekle suçlamıştır. Haberin giriş paragrafında şöyle denmektedir;

> “Irak’ın üniter devlet yapısı bozulacak gibi görünüyor. Kuzey Irak’taki Kürtler bağımsızlık mücadelelerinden vazgeçmeye niyetli görünmüyorlar. Ayrıca Amerika’nın 1991 Körfez Savaşı’ndan sonra bölgeye uçuş yasağı getirerek koruma altına almasından memnun görünüyorlar. Şiiler Irak nüfusunun yüzde 60’ını oluşturuyorlar ve

seçimlere katılarak hükümetin kurulmasına ve yeni anayasanın hazırlanmasına katılacak gibiler. Ancak bu hükümet Sünni üçgeninde kabul görmeyeceğe benziyor." (*Zaman*, 12 Ocak 2005).

Zaman gazetesinin Kürtleri olumsuz imgelerle habere taşıdığı "*Kuzey Irak'taki Kürtler bağımsızlık mücadelelerinden vazgeçmeye niyetli görünmüyorlar*", "*Amerika'nın 1991 Körfez Savaşı'ndan sonra bölgeye uçuş yasağı getirerek koruma altına almasından memnun görünüyorlar*" ifadelerinden açık bir şekilde görülmektedir. *Zaman* gazetesinin İslami duruşu göz önüne alındığında Kürtlere ve diğer etnik unsurlara olan tavırlarının daha ılımlı olması beklenmekte iken, Türk milliyetçiliğinin daha ağır bastığı görülmektedir.

Irak'taki siyasi partiler etnik ve dini gruplara ayrılarak *Hürriyet* gazetesinde yer bulmuştur. Gazete "*Dini ve etnik gruplar"* şeklindeki bir alt başlıkla konuyu ele almıştır. Haberin içeriği ise şöyledir:

"**Şiiler:** Ülke çoğunluğunu oluşturuyorlar ve ilk kez iktidarı adil bir biçimde paylaşacaklar. **Sünniler:** Geleneksel iktidar grubu olan Sünniler, seçimlere düşük katılım yüzünden zorlanacaklar. **Kürtler:** Arap olmayan, çoğunlukla Sünni Kürtlerin, uzun bağımsızlık özlemi bulunuyor. **Türkmenler:** Irak Türkmenleri, ülkede Araplar ve Kürtlerden sonra üçüncü asli (etnik) unsur. 1981'de ülkenin güneyine göçe zorlanmışlardı. **Hıristiyanlar:** Saddam döneminde tolerans gösterilen Hıristiyanlar, İslamcıların güçlenmesinden kaygılı." (*Hürriyet*, 29 Ocak 2005).

Dikkat edilecek olursa her etnik ya da dini unsur için seçimle alakalı yorumlar yapılırken, Türkmenler için ilaveten göç etmeye zorlandıkları yönünde bir bilgi verilmiştir. Bu ek bilgi yoluyla *Hürriyet* gazetesi, dikkatleri Irak Türkmenlerine çekmekte ve seçimle ilgili hususlardan ziyade Türkmen sıkıntılarını dile getirmektedir. Gazetenin, bu şekilde bir arka plan bilgisi vermesinin; Irak'ın asıl sahibinin Türkmenler olduğu fikrini benimsetmeye çalışmasından, Türkiye'nin ekonomik çıkarını gözetmesinden ileri geldiği düşünülmektedir. Çünkü 1. Dünya Savaşı'ndan sonra elden çıkan Irak'ta halen dahi yaşamaya devam eden Türkmen

varlığının artması, Türkiye'nin Irak üzerindeki söz hakkının artmasını sağlayacaktır. Bu sebeple Türkmenler Türkiye için büyük önem arz etmektedir. Öte yandan Irak'taki Türk varlığının artması neticesinde özerk bir Türk bölgesi kurulursa Türkiye bu bölgenin inşası konusunda pek çok işadamına istihdam sağlayacak ve bunun gibi pek çok avantaj elde edecektir. Bu sebeple *Hürriyet* gazetesi Türkmenler üzerinde fazlaca durmaktadır.

Seçime katılım tüm olumsuzluklara rağmen fazla olurken, Sünni kesim seçime ilgisiz kalmıştır. İşgalcilerin yaptığı seçimlere katılmayacaklarını seçim öncesinde de belirten birçok Sünni vatandaş, seçim sırasında oy kullanmayarak seçimleri protesto etmiş ve Sünnilerin çok yaşadığı Felluce, Ramadi ve Samara gibi kentlerde sandıkların çoğu boş kalmıştır. *Hürriyet* gazetesi bu haberi "*Sünniler Boykot Etti*" başlığı ile okuyucularına aktarmıştır (*Hürriyet*, 31 Ocak 2005). Haberin yanındaki fotoğrafta, Sünnilerin önde gelen liderlerinden Adnan Paçacı'nın oy kullandıktan sonra boyalı parmağı ile verdiği poz yer almaktadır. Fotoğrafın altında: "*Adnan Paçacı, oy kullanıp parmağı boyanan az sayıda Sünni arasında yer aldı."* ibaresi yer almaktadır. Haberin içeriği ise oldukça dikkat çekicidir: " *Amerikan işgaline karşı direnişin ana merkezi niteliğindeki Sünni üçgeni olarak adlandırılan Felluce, Ramadi ve Samara kentlerinde dün sanki seçim yok gibiydi…"* Haber içeriğinde kullanılan "*işgalci"* ve *"direniş"* gibi kelimeler *Hürriyet'in* ABD'ye karşı eleştirel tavrını gösterirken, diğer yandan seçimlerin adaleti konusunda şüphe duyan Sünnileri haklı bulma ve onlara destek verme mesajını da içerdiği görülmektedir. Ayrıca fotoğrafın altındaki yazıda geçen "***az sayıda** Sünni arasında yer aldı"* ibaresi ile Sünnilerin seçime gitmemekte gösterdikleri "*direnişin"* de altı çizilmiştir. Haberin hemen üstünde yer alan bir diğer haberde ise: "*Seçim Nuh'un Gemisi katılan*

kurtulur" şeklinde bir başlık atılmıştır. Haberin yanındaki fotoğrafta ellerinde seçmen kağıtları ile poz veren Şiiler yer almaktadır. Fotoğrafın üstünde ise: "*Şiiler sandığa koştu"* şeklinde bir ibare yer almaktadır. Görüldüğü gibi Şiilerin en doğal hakkı olan oy kullanmak, olağanüstü bir durum gibi gösterilmeye çalışılmıştır. Haberin ara başlığında "*iktidarı istiyorlar"* ifadesi kullanılmıştır. Bu başlıkla da bir önceki ibare desteklenmiş, iktidar istemek seçimin amaçlarından biri değilmişçesine abartılı bir hava yaratılmıştır. Haberin içeriğinde: "*Şiiler, Sünni elitin ülkeyi yönettiği Irak'ın 84 yıllık tarihinde sahip olmalarına izin verilmeyen iktidarı ele geçirme umudundalar…"* ifadeleri yer almaktadır. Burada kullanılan "*umudundalar"* kelimesi, Şiilerin iktidar olmasının bir umuttan ibaret olduğu hissi uyandırmaktadır ve haberin ara başlık ve spotuyla uyumlu olarak, Şiilerin iktidara gelmesinin zor olduğunun altı çizilmek istenmiş gibidir. Görüldüğü gibi bir alttaki haberde Sünnilerin oy kullanmamaları "*direniş"* olarak adlandırılırken, Şiilerin iktidar istemeleri ise "*umut"* şeklinde işaretlenmektedir. Burada Sünni ve Şiiler üzerinden mezhepsel ayrımcılık sergilendiği görülmektedir. Etnik ve mezhepsel çatışmaların halihazırda fazlaca yaşandığı Irak'ta, seçim esnasında da çatışma ve olumsuz yorumlar devam etmiştir."*Sünniler boykot etti"* başlıklı haberin üstünde yer alan haber, etnik ayrımcılıkla malul bir içerik ve başlığa sahiptir. *"Sandığa Kürt hücumu''* başlığında yer alan "hücum" sözcüğüyle gazete demokratik bir hakkın kullanımını bir tür "saldırgan" edimmiş gibi sunmaktadır. Bu yolla gazete, okuyucu zihninde de Kürtlerin seçimlerde oy kullanmasını fazladan verilmiş bir hak olarak göstermeye çalışmıştır. Bunun yanında *"Türkmenlerin sandığı yoktu"* ve "*Türkiye'nin söz hakkı yok"* şeklinde ara başlıklar atan gazete Irak'ın iki vazgeçilmez etnik unsurunu kıyas yoluna gitmiş ve Türkmenleri Kürtlerden daha üstün bir yere koymuştur. Haberin

altındaki fotoğrafta oy kullanmaya giden Kürt kadınları yer alırken, fotoğrafın altında ise "*Süleymaniyeli Kürtler, erkenden seçim kuyruğuna girdi"* ibaresi yer almaktadır. Görüldüğü gibi, Şiilerin oy kullanmasına yönelik getirilen olumsuz eleştirilerin bir benzeri de Kürtler için yapılmaktadır. Aynı haber sayfasında yer alan üç haberde hem etnik hem de mezhepsel çatışma hat safhada olup, abartılı bir dille ayırımcılık yapıldığı görülmektedir (*Hürriyet*, 31 Ocak 2005).

18 PAZARTESİ, 31 Ocak 2005

Hürriyet

Sandığa Kürt hücumu

TÜRKMENLERİN SANDIĞI YOKTU

Dün silahların gölgesinde sandık başına giden Iraklılar, daha günün yarısında intihar saldırılarında 36 kayıp verdi. Bağdat patlamalarla sarsılırken, kuzeyde Kürtler, güneyde de Şiiler sandığa hücum etti. Bazı Türkmen köylerinde sandık bile yoktu. Sünni Üçgeni'nde tek tük seçmen görüldü, bazı yerlerde oy verme merkezleri bile açılmadı.

SADDAM Hüseyin sonrası Irak'ta dün yeni bir perde daha açıldı. Ülke halkı, işgal altında da olsa, son 50 yılın ilk özgür seçimlerinde, ulusal meclisin 275 üyesini seçmek üzere dün sandık başına gitti. Zarkavi terör grubunun ülkeyi kana bulama tehditlerine rağmen özellikle Kürtler ve Şiiler sandıklara akın etti. Kerkük, Erbil ve Musul'daki Kürtler seçim merkezlerinin önünde uzun kuyruklar oluşturdu. Birçok Türkmen köyünde ise sandık bile bulunmadığı için çok sayıda Türkmen oy kullanamadı.

Kürtler ulusal meclisin yanı sıra, bölge parlamentosunun 111 üyesini belirlemek için de oy kullandı.

Iraklı bir seçim görevlisi katılımın yüzde 72 oranında olduğunu ileri sürerken, BM bu rakamın ancak Kürt ve Şiilerin yoğun yaşadığı bölgeler için geçerli olduğunu bildirdi. Yurtdışında yaşayan ve kayıt yaptıran Iraklılar'ın yüzde 90'ı sandığa gitti.

KÜRT DEVLETİ KURULACAK

Irak Kürdistan Demokratik Partisi (IKDP) Lideri Mesud Barzani Selahaddin kentinde oy kullanırken yaptığı açıklamada, "Kerkük, kimliği Kürt olan bir Kürt kentidir" dedi. Barzani, "Bağımsız bir Kürt devleti kurulacaktır, ama ne zaman kurulacağını bilmiyorum. Seçimden sonra referandum yapılacaktır" ifadesini kullandı.

Irak Kürdistan Yurtsever Birliği Lideri (IKYB) Celal Talabani ise Süleymaniye'de ilk oy kullananlar arasındaydı. CNN'e konuşan Talabani, yeni hükümette devlet başkanlığı veya başbakanlık istediğini bildirdi. Seçime tek listeyle katılan IKDP ve IKYB'nin, bölge meclisinde 50 sandalye kazanması bekleniyor.

The Washington Post Gazetesi'ne demeç veren Irak Türkmen Cephesi liderlerinden Yavuz Ömer Adil ise, Türkiye ve İran'dan gelerek oy kullanan Kürtler'e dikkat çekti. Adil, "Seçim sonrası Irak, etnik çatışmalarla bölünmeye sürüklenebilir" dedi.

Mesud Barzani

TÜRKİYE'NİN SÖZ HAKKI YOK

Kitleler halinde Kürtlerin getirildiği Kerkük başta olmak üzere Kürt yerleşimlerinde seçim merkezleri önünde kuyruklar oluştu. Barzani "Kerkük bir Kürt kentidir. Türkiye'nin söz hakkı yoktur, tehditleri işe yaramaz. Bağımsız Kürt devleti kurulacaktır" dedi. Dışişleri Bakanı Gül ise "Türkiye tehdit etmez. Kerkük'te etnik çatışmaya seyirci kalamaz" dedi.

Süleymaniyeli Kürtler erkenden seçim kuyruğuna girdi.

Bush: Ortadoğu'dan gelen özgürlük sesi

ABD Başkanı George W. Bush, Irak seçimlerinin tüm dünyada yankı bulan büyük bir başarı olduğunu belirterek, "Bu Ortadoğu'dan yükselen özgürlüğün sesidir" dedi. Irak'ta sandıkların kapanmasından 4 saat sonra Beyaz Saray'da bir basın toplantısı düzenleyen Başkan Bush, "Iraklılar antidemokratik ideolojiyi şiddetle reddetmiştir" ifadesini kullandı. Bush, seçimlerin şiddeti sonlandırmayacağını, Iraklı güvenlik güçlerine görevi devretmek için ülkede kalmayı sürdüreceklerini belirtti. Irak İçişleri Bakanı Falah el Nakib, ülkedeki yabancı güçlere, en fazla 18 ay sonra gerek kalmayacağını söyledi.

ANKARA CEVABI Kerkük'te çatışma olursa Türkiye seyirci kalamaz

DIŞİŞLERİ Bakanı Abdullah Gül, Turkish Daily News Gazetesi'ne verdiği demeçte Irak'ta etnik çatışma potansiyeli bulunduğunu belirterek "Bunun en yumuşak karnı Kerkük. Etnik çatışma kaos yaratır. Bölge bunun altından kalkamaz, Türkiye seyirci kalamaz" dedi. Gül'ün sözleri özetle şöyle:

"Kerkük, Türkmen ağırlıklı bir yer. Ama Irak yönetimleri zaman zaman Türkmenleri, , Kürtleri sürmüşler, başkalarını yerleştirmişler, Kerkük'ün o kimliği silinememiş. Eğer akrabalarımız bu bölgelerde huzur içinde olmazlarsa, onlara haksızlıklar yapılırsa demokratik bir ülkede yönetimler seyirci kalamaz. Türkiye bir bölge ülkesidir, tarihten gelen bir sorumluluğu vardır bu bölgeye karşı."

Öte yandan, Amerikan Newsweek Dergisi'ne demeç veren Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Irak'taki seçimde sağlıklı bir altyapı bulunmadığını ve seçmen listelerinin adil şekilde hazırlanmadığını ifade etti.

Başbakan Erdoğan, ABD'nin, PKK konusunda umulan duyarlılığı göstermediğini de vurguladı.

Zaman gazetesi 30 Ocak seçim gününde verdiği haber başlığı ile dikkat çekmiştir. *"Şii Türkmenler: Türkiye hiç bizi görmedi"* şeklinde bir başlık seçilmesi, Sünni-Şii çatışmasını ön plana çıkartmaktadır. Haberin sol tarafındaki fotoğrafta, arka planda Sistani afişlerinden bir karenin yer aldığı fotoğrafın üzerinde ise silahlı bir ABD askeri silueti yer almakta, en altında ise: *"İşgal ve Kaos gölgesinde seçim"* şeklinde bir yazı yer almaktadır. "*seçim"* kelimesi büyük puntolarla yazılmış ve seçimin arka planında yer alan *işgal" ve "kaos"* ise daha küçük punto ile yazılarak, arka plan öğesi oldukları okuyucuya hissettirilmiştir. Haberin içeriğinde "*Iraklı Şii Türkmenler, Türkiye'nin yıllarca kendilerini göz ardı ettiğini, tüm politikalarını belirli partiler üzerinde yoğunlaştırdığını öne sürüyor."* ifadeleri yer almaktadır. Şii lider Hacı Ebu Eyyub'un (Şii Bedir Tugayları'nın Kuzey Irak sorumlusu) *Zaman'a* yaptığı konuşma ise şu şekildedir: " *Tahran ve Ankara'dan yardım almış olsaydık, bugün daha güçlü bir pozisyonda olurduk. Bir yıl önce Abdülaziz el Hekim'le birlikte Türkiye'ye gittik. Türkiye'den bize destek olmasını istedik. Tamam, dediler; ama şu ana kadar hiçbir destek görmedik, biz tamamen unutulduk…"* Haberin içeriği ve başlığı incelendiğinde, Şii lider Ebu Eyyub'un açıklamalarından yola çıkılarak bir başlık seçildiği görülmektedir. Haberin başlığında Eyyub'un söylemlerine paralel olarak "*Türkiye bizi hiç görmedi"* şeklinde bir başlık atılması "etken" bir cümle yapısına işaret etmektedir. Burada Şii Türkmenlerin haklılığını savunmak adına Türkiye'nin göstermiş olduğu iddia edilen "ilgisizliğin" altı çizilerek "failin" ön plana çıkarılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu haber söylemi ile okuyucuya Şii-Sünni Müslüman Türkmenlerin Türkiye tarafından ayrıştırıldığı ve Şii Türkmenlere yeteri kadar yardımda bulunulmadığı, destek olunmadığı mesajları yerleştirilmeye çalışılmaktadır (*Zaman,* 30 Ocak 2005). van Dijk'ın söylem analizine göre de

haberlerdeki başlık seçimi ile halkın algısı yönlendirilmeye çalışılmaktadır. van Dijke, başlık puntosu ne kadar büyük ve ne kadar renkli olursa, okuyucu üzerinde o denli büyük bir etki yaratacağını belirtmektedir (van Dijk, 2003: 121). Bu haberde de benzer bir örnek karşımıza çıkmaktadır.

DIŞ

Şii Türkmenler: Türkiye bizi hiç görmedi

Cumali Önal | Kerkük

Iraklı Şii Türkmenler, Türkiye'nin yıllarca kendilerini göz ardı ettiğini, tüm politikalarını belli partiler üzerinde yoğunlaştırdığını öne sürüyor. Zaman'a konuşan Şii Bedir Tugayları'nın Kuzey Irak sorumlusu Hacı Ebu Eyyub, kendilerinin tamamen unutulduğunu ifade ediyor. Kerkük'teki Türkmenlerin yüzde 55'inin, Tuz Hurmatı'nın yüzde 100'ünün ve Telafer'in yüzde 60'ının Şii olduğunu öne süren Ebu Eyyub, Kerkük'ü sınırlarına dahil etmek isteyen Kürtlerin, böyle bir teşebbüslerinin başlarına bela almaktan başka işe yaramayacağını da vurguluyor.

Kürtlerin, kentin nüfus yapısını bozmak için başka şehirlerden insan getirdiği yönünde duyumlar aldıklarını; ancak hiçbir zaman bunu ispatlayamayacaklarını dile getiren Ebu Eyyub, Kürtlerin, Türkmen partilerin Türkiye'den yardım ve emir aldıkları yönündeki iddialarını dile getiriyor. Bu tür duyum veya iddiaları şikayet edebilecekleri bir merci bulunmadığından yakınan Şii lider, dolayısıyla bu seçimin hiçbir zaman şaibeden kurtulamayacağını belirtiyor. İran'la herhangi bir bağları bulunmadığını belirten Ebu Eyyub, "Tahran veya Ankara'dan yardım almış olsaydık, bugün daha güçlü bir pozisyonda olurduk." ifadelerini kullanıyor. Türkiye'nin kendilerini hiçbir dönem hatırlamadığını vurgulayan Şii lider, "Bir yıl önce Abdülaziz el Hekim'le birlikte Türkiye'ye gittik. Türkiye'den bize destek olmasını istedik. Tamam, dediler; ama şu ana kadar hiçbir destek görmedik. Biz tamamen unutulduk." diye konuşuyor. Seçime itiraz edip etmeyecekleri yönündeki soru üzerine Şii lider, Irak'ta etnik dağılım konusunda resmi ve sağlıklı bir belge bulunmadığı için kime nasıl itiraz edeceklerini bilmediklerini vurguluyor. "Biz Kerkük'ün kimsenin sınırlarına dahil olmasını istemiyoruz. Bu kent herkesin ortak kenti. Burası bir Türkmen kentiydi. Süleymaniye de Erbil de daha önce Türkmen kentleriydi." diyen Ebu Eyyub, "Artık mevcut duruma bakmak gerek. Dolayısıyla bu kent, stratejik yapısı itibarıyla kimsenin kontrolünde olmamalı. Eğer bu kenti Kürtler sınırlarına dahil etmek isterlerse başlarına bela alırlar. Burası Kürdistan'a dahil olamaz. Bu şehir Irak'ındır." diyor. Şii Türkmen lider, kentin sorununu, Türkiye veya Amerika'nın değil Iraklıların halledeceğini belirtiyor.

Şiilerin iktidarda olduğu bir Irak'ın kimseyle probleminin olmayacağını öne süren Şii Türkmen lider şöyle devam ediyor: "Dini liderimiz Ayetullah Sistani, yeni Irak içinde herkesin olmasını istiyor. 'Şii Irak' korkularını ABD yayıyor. Irak Şiilerinin ne İran'la, ne Türkiye ile ne de başka bir ülke ile ilişkisi yoktur. Fakat ABD'nin İran'la olan ilişkilerinden dolayı bu gündeme getiriliyor."

Irak'taki saldırılara da değinen Ebu Eyyub, "Sünniler yüzyıllarca burada saltanat sürdü. Şimdi onun mücadelesini yapıyorlar. Ama artık iş işten geçti. Sünnilerde, merci makamı yok. Bizde merci makamında Ayetullah Sistani oturuyor. Bize bu tür eylemlerden kaçınmamızı emrediyor. Ayrıca biz, şu anda Amerika'nın çıkmasını da istemiyoruz." diyor.

İstifa ettirilen seçim komisyonu başkanı: 100 bin oyun nasıl kaydedildiğini anlayamadım

Kerkük Seçim Komisyonu başkanlığı görevinden yaklaşık bir ay önce istifa etmek zorunda kalan Yahya Asi el Hadidi, kentte kayıt süresinin bir hafta uzatılmasıyla yaklaşık 100 bin kişinin kaydolduğunu belirtti. Kürt liderler Celal Talabani ve Mesut Barzani, Kerkük'te Kürtlerin büyük çoğunluğunun kaydolamadığını belirterek seçimi boykot edeceklerini belirtmiş, bunun üzerine sadece Kerkük'te kayıt tarihi 17 Ocak'tan 25 Ocak'a kadar uzatılmıştı. Zaman'a konuşan Arap asıllı el Hadidi, görev yaptığı iki aylık süre içinde Kürt basını ve Kürt liderlerin yoğun baskısına maruz kaldığını söyledi. Görev süresi içinde kayıtları belli olan 305 bin Kerküklüye ek olarak 108 bin yeni kayıt yaptırdığını ifade eden Hadidi, kendisinden sonra da 100 bin kişinin kaydedildiğini ifade etti. El Hadidi, bunların hangi şartlarla kaydedildiğini bilmediğini vurguladı.

İŞGAL VE KAOS GÖLGESİNDE SEÇİM

Irak seçimlerinin ardından sıra devlet başkanı boşluğunu doldurmaya gelmişti. Ülkede devlet başkanı olmaya aday üç isim bulunmaktaydı; Allavi, Talabani ve Paçacı. *Hürriyet* gazetesi bu haberi *"Kürt Başkan Pazarlığı"* başlığı ile vermiştir (*Hürriyet,* 1 Şubat 2005). Haber spotunda yer alan ifadeler şöyledir:

> “Irak’taki seçimin ardından yönetimi paylaşım pazarlığının şu formülle sonuçlanması bekleniyor: Başbakanlık Iyad Allavi veya diğer bir Şii adayda kalırsa, Kürt lider Celal Talabani devlet başkanı olacak. Sünni Arap lider Adnan Paçacı ise kurucu meclisin başına getirilecek.”

Haberin içeriğinde ise şu ifadeler yer almaktadır:

> “Irak’ta ABD gölgesinde yapılan seçimlerin ardından etnik gruplar arasında devlet liderliği için pazarlıklar başladı. İngiliz The Guardian Gazetesi’ne göre Kürtler ve Şiiler arasında perde arkasında devam eden görüşmeler sonucunda Irak’ta ülkenin ilk Kürt devlet başkanı işbaşı yapabilir.”

Sünni, Şii ve Kürt üç liderden bahsedilen haberde, yine dikkatler Kürt başkana çekilmiştir. Her liderin eşit şansı bulunurken, Kürt başkan pazarlığı şeklinde atılmış bir başlık gazetenin yine Kürtlerin başkan olabilme ihtimalini göz önünde bulundurarak bundan duyduğu rahatsızlığın altını çizmeye çalıştığı söylenebilir. “*Irak’ta ülkenin ilk Kürt devlet başkanı işbaşı yapabilir.”* ifadeleri ise bu görüşü destekler niteliktedir. Seçimlerde her etnik unsurun başkanlık şansı bulunurken Kürtlerden bir başkan seçilme ihtimalinin bu denli çizilmesinin ardında, daha önceki tarihlerde yapılan oy taşımacılığı iddialarına dayandırılmak istenmesi düşüncesi olması muhtemeldir.

Irak seçimlerinde Kerkük’te Kürtlerin yüzde 68 oy alması ile birlikte Türkiye’den tepkiler gelmeye başlamıştır. Bu tepkilerin arkasında Kürtlerin seçim öncesi Kerkük’e akın akın göç etmeleri yatmaktadır. Dönemin başbakanı Erdoğan, Türkiye’nin huzuru bozulursa tepkinin ortaya konacağını belirtmiştir. *Hürriyet* gazetesi bu haberi; “*Korkulan Oldu*” manşeti ile vermiştir (*Hürriyet*, 2 Şubat 2005). Bu haberde de Kürt ve Türkmen çekişmesi vurgulanmıştır. Kürtlerin seçimlerde kazandıkları çoğunluğun gerçeği yansıtmadığı düşüncesi haberde ana bir tema olarak işlenmiştir. Manşette yer alan tüm kelimelerle olumsuzluk vurgusu yapılmaya çalışıldığı görülmektedir. Haberin spotunda: “ *Türkiye’nin bütün uyarılarına rağmen Kürtlerin kitleler halinde Kerkük’e taşınması sonucu korkulan oldu. Kürtler,*

*Kerkük'te oyların yüzde 68'ini aldıklarını iddia ettiler."*şeklinde bir yorum bulunmaktadır. Bu yorumla *Hürriyet,* açık şekilde seçimlerin Kürtler aleyhine olması gerektiği düşüncesine sahip olduğunun altını çizmiştir. Daha önce de etnik ayrımcılığa sıklıkla başvuran gazete, bu manşet ile Kürt halkı üzerindeki olumsuz düşüncesini gözler önüne sermiştir. Haber içeriğinde seçilen "*korkulan oldu"* ve *" iddia ettiler"* sözcükleriyle, hiçbir şekilde Irak'ta Kürtlerin seçimlerde başarılı olmayacağı ve seçimlerde oy taşımacılığı yapıldığı fikri işlenmektedir. Haberin hemen yanında yer alan dönemin başbakanı Erdoğan'ın fotoğrafı ve üzerindeki başlık oldukça dikkat çekicidir: "*Erdoğan'dan Kerkük uyarısı hiç kimsenin bizi huzursuz etmeye hakkı yok"* . Fotoğrafta, Erdoğan'ın parmağının –ihtar eder şekilde- havada olduğu da dikkat çeken başka bir ayrıntıdır. Bu haliyle haberin içeriğine uygun bir fotoğraf seçiminde bulunan gazete, Kürtlerin hakkıyla Kerkük seçimini kazanmadığının ve bu durumun karışıklığa yol açacağının devamlı surette altını çizmiştir.

KORKULAN OLDU

Türkiye'nin bütün uyarılarına rağmen Kürtlerin kitleler halinde Kerkük'e taşınması sonucu korkulan oldu. Kürtler, Kerkük'te oyların yüzde 68'ini aldıklarını iddia ettiler.

Londradaki kürtler seçimleri böyle kutladılar.

Kürtler çoğunluğu sağladı

Kerkük'te yapılan yerel seçimlerde, ortak Kürt listesinin oyların yüzde 68'ini aldığı öne sürüldü. Kürt yayın organı Havlati'nin haberine göre, Kürtler yerel meclisteki 41 sandalyenin 26'sını da kazandı.

Talabani'nin iddiası

Fransız AFP ajansı, bu sonucun Türkiye'nin endişelerini körükleyeceğini duyurdu. Talabani, ortak listeyle katılan Kürt partilerinin yeni parlamentoda da sandalyelerin yüzde 25'ini kazanacağını iddia etti.

Kardeşlik kenti

Süleymaniye'deki karargâhında seçimleri değerlendiren Talabani, Kerkük'ün Kürtler ve Türkmenler arasında bir kardeşlik kenti olacağını söyledi ve Kerkük'ün Irak Kürdistanı'nın bir kenti olduğunu belirtti. ■ 16

MGK'dan ABD'ye: 'Yönetime Sunni bakan alın'

■ Milli Güvenlik Kurulu (MGK) Genel Sekreteri Yiğit Alpogan, Irak'ta seçimler sonrası ülkenin iç savaşa sürüklenmemesi için Washington yönetimine iki tarihi uyarıda bulundu.
1- Geçici hükümete dışarıdan Sünni bir bakan atanmalı.
2- Anayasa çalışmalarına Sünniler de dahil edilmeli. ■ 20. sayfada

Irak politikası hükümete emanet edilemez

■ CHP Lideri Deniz Baykal, "Artık öyle anlaşılmıştır ki Türkiye'nin dış politikası, bugünkü Sayın Başbakan'a ve Sayın Dışişleri Bakanı'na emanet edilemeyecek kadar ciddi bir tablo ile karşı karşıyadır" dedi. ■ 21. sayfada

ERDOĞAN'DAN KERKÜK UYARISI

Hiç kimsenin bizi huzursuz etmeye hakkı yok

■ Başbakan, Kerkük'le ilgili uyarılarını dün de sürdürerek, "Seçim sürecinde bizi endişelendiren hususlar ortaya çıktı. Oradaki huzursuzluk bizim huzursuzluğumuzdur. Bizi huzursuz etmeye de kimsenin hakkı yoktur" dedi.
■ "Şunu herkes bilmelidir ki Türkiye, sadece tarihi bağlarla değil, akrabalık bağlarıyla da bağlı olduğu bu coğrafyanın uzun yıllar boyunca devam edecek bir kargaşaya sevk edilmesine izin vermeyecektir. Gerekli adımları atacağız." ■ 20. sayfada

Hürriyet gazetesi, 2 Şubatta verdiği haberde Kürtlerin, oy taşımacılığı yaptığını iddia etmesinin ardından, 4 Şubat 2005 tarihli nüshasında yazılanları kanıtlamak için çeşitli argümanlar yayımlamıştır. "*Taşıma Oy Zabıtları*" haber manşeti ile verilmiştir. Haberin içeriğinde seçimden önce Kerkük'e yaklaşık 110 bin Kürt'ün taşındığının belirlendiği söylenilmektedir. İkna ve inandırıcılığı sağlamak üzere sayısal verilerden yararlanılan haberde ayrıca Irak Türkmen Cephesi'nin bu duruma itiraz edeceği belirtilmiştir (*Hürriyet*, 4 Şubat 2005). Haberin içeriğinde şu ifadeler yer almaktadır: "*Kürtlerin Kerkük'te oynadıkları oyun tüm çıplaklığıyla*

ortaya çıktı. Seçimlerden bir hafta önce kente 110 bin Kürt'ün taşındığı belirlendi." Haber içeriğinde kullanılan "*oyun"* ve *"çıplaklık"* kelimeleri ile amaçlanan, Kürtlerin yalan söyleyerek ve hile yaparak Kerkük'te üstünlük sağladığını ortaya koymaktır. Ne var ki gazete, bu söylemlerine karşılık kanıtlanabilir veriler kullanmamakta/kullanamamakta, amiyane sözlerle Kürtleri kötülemekle yetinmektedir. Haberin "*iki semte yığıldılar"* şeklinde atılan alt başlığında da "*yığılma"* kelimesi ile Kürtleri aşağılayıcı sözcüklerin kullanımına devam edilmiştir. Alt başlığın altında ise: "*Ankara'ya ulaşan bilgilere göre başka kentlerden Kerkük' getirilen Kürtlerin, kentin varoşları olarak bilinen Azadi ve Rahimova semtlerine yerleştirdikleri tespit edildi."* şeklinde bir yorum bulunmaktadır. "*varoşlar"* kelimesi ile yine Kürt halkını küçük düşürmeye yönelik bir tutum içine girildiği görülmektedir.

5. Seçimin Güvenliği Temalı Haberler

Iraklı partiler siyaset dersi almak için 7-15 Ocak 2005 tarihleri arasında Türkiye'yi ziyarete edeceklerdir. *Zaman* gazetesi bu haberi *"Iraklılara Türk modeli siyaset anlatılacak"* şeklinde bir haber başlığıyla vermiştir.

> "Irak'ta 30 Ocak'ta yapılacak ilk demokratik seçimler için geri sayım başlarken, bu ülkedeki parti temsilcileri siyaset dersi almak üzere Türkiye'ye davet edildi. Edinilen bilgiye göre bu çerçevede Iraklı siyasi grup temsilcilerinden oluşan 20 kişilik heyetler önümüzdeki haftadan itibaren Ankara'ya gelmeye başlayacak. Aralarında Şii, Sünni, Kürt, Türkmenlerin yer aldığı siyasilere Ak parti, CHP ve DYP tarafından brifing verilecek. Seçim sürecindeki Iraklılara, partilerin nasıl işlediği, propaganda çalışmaları ve muhalefet faaliyetlerine ilişkin bilgiler aktarılacak." (*Zaman,* 7 Ocak 2005).

Haberde "*siyaset dersi almak", "brifing verilecek" ve* "*Türk modeli siyaset*" gibi ifadelerin kullanılması, Türklerin Iraklı siyasetçilerden daha üstün olduğunu

kanıtlamak amacıyla yazılmış gibidir. Ayrıca gazetenin üslubundan sorunlu yanlarına dair herhangi bir ima yapılmamış olması nedeniyle Türk demokrasisinin oldukça sorunsuz bir şekilde işlediği anlamı da çıkmaktadır. Söz konusu tarihlerde gazetenin hükümete yakın duruşunun bu haberin dilinde etkili olduğunu söylemek mümkün.

Irak'taki bu seçimler de kanlı geçmektedir. Başbakan İlyad Allavi'nin saldırı hedefinde olduğu günün ertesinde ise Bağdat Valisi suikasta kurban gitmiştir. Seçimlerde kendilerinin yansıtılmadığını düşünen direnişçiler her geçen gün birçok kişinin ölümüne yol açmışlardır. *Zaman* gazetesi bu haberi *"Bağdat Valisi de suikasta kurban gitti, Irak seçimleri çifte tehdit altında"* şeklinde bir başlıkla okuyucularına iletmiştir.

> "Önceki gün başbakan İyad Allavi'yi hedef alan saldırının ardından dün Bağdat valisinin öldürülmesi ülkedeki güvenlik ortamının zayıflığını bir kez daha ortaya koydu. Dün Bağdat'ta Amerikan ve Irak yönetim binalarının bulunduğu Yeşil Bölge yakınlarında bir polis noktasına bomba yüklü araçla düzenlenen saldırıda da çoğu polis 11 kişi öldü… Bağdat valisinin de suikastta öldürülmesinin ardından seçimlerin güvenliği tartışmaları yeniden başladı. Amerikalı ve Iraklı yetkililerin seçimlerin planlandığı gibi 30 Ocak'ta yapılacağını açıklamasına rağmen ülkede bir türlü sağlanamayan güvenlik ve Sünnilerin boykot kararından vazgeçirilememesi seçimleri tehdit ediyor. Sünnilerin katılmaması durumunda seçimlerin meşru olamayacağı belirtilirken, güvenliğin sağlanmasının ise seçimlere katılımı artıracağı tahmin ediliyor…" (*Zaman,* 5 Ocak 2005).

Haberde "*güvenlik ortamının zayıflığı", "bir türlü sağlanamayan güvenlik", "seçimlerin güvenliği tartışmaları", "saldırı", "suikast"* gibi kelimeler, Irak'taki güvenlik problemine dikkat çekmek için kullanılmıştır. Haberin hemen yanındaki fotoğrafta, yanmış bir kamyon görüntüsü yer alırken görüntünün altında şu ifadeler bulunmaktadır: "*Yine Türk şoför katledildi."* ESÇ yöntemine göre bir haber metninde alıntılar, fotoğraflar, grafikler, sayısal veriler gibi bir ikna süreci olarak kullanılır (Ertan Keskin; 2004; 392-393). Bu haberde de güvenlik problemleri somutlaştırılmak istenmiş ve yakılan Türk kamyonunun görüntüleri habere eklenerek haberin

inandırıcılığı artırılmak istenmiştir. Haberin ara başlığı da: "*Seçim yaklaşıyor, suikast çemberi genişliyor."* şeklindedir. Fotoğraf altı yazı ve ara başlıkta kullanılan "*katledildi"* ve *"suikast çemberi genişliyor"* ifadeleri Irak'taki seçimlerin güvenliğinin neredeyse hiç olmadığı görüşünü destekler niteliktedir. Ayrıca haberin ana başlığında yer alan "*kurban gitti*" ve "*çifte tehdit altında*" kelimeleri de Irak'taki güvenlik problemlerinin ne denli arttığına vurgu yapılmak için kullanılmıştır. 30 Ocak'ta yapılması planlanan seçimlere Sünni blokun set çektiği görülmektedir. Sünni liderlerin ortak görüşü seçimin ertelenmesi yönünde iken; ABD kanadı ise böylesi bir ertelemenin direnişçilerin galibiyeti şeklinde algılanabileceğini belirterek bu görüşü reddetmektedir (*Zaman*, 5 Ocak 2005). Sünnilerin iradesini yansıtmayan bir seçimin başarılı bir seçim olmayacağı belirtilirken, diğer taraftan Irak'ta güvenliğin henüz sağlanamamış olmasının da seçimlere katılım oranlarını düşüreceği aşikârdır.

Seçimlere günler kala, Irak'ta Kürt gruplar da faaliyetlerini hızlandırma çalışmalarına gitmişlerdir. Kürtler, genel ve yerel seçimlerin yanında bir de Kürt parlamentosunun belirlenmesi için oy kullanacaklardır. 18 Ocak 2005'te *Hürriyet* gazetesi "*Kürt Parlamentosu da Seçiliyor*" başlığı ile gündemi halka aktarmıştır.

> "Irak'ta 30 Ocak seçimlerinde Kuzey Iraklı Kürtler, genel ve yerel seçimlerin yanı sıra Kürdistan parlamentosunun belirlenmesi için de oy kullanacak. Saddam Hüseyin döneminde Kerkük'ten sürülenlerin 30 Ocak'ta oy vermesine olanak sağlanmasının ardından bölgede dengenin Kürtler lehine değiştiği yorumları yapılıyor. Kuzey Irak'ta Kürt denetimindeki üç vilayette genel ve yerel seçimlerin yanı sıra, Kürdistan parlamentosunun 111 üyesinin belirlenmesi için de oy kullanılacak. Böylece, federal bir Irak'ta Kürtlerin kuzeydeki özerk yapısı daha şimdiden kesinleşmiş bulunuyor. Washington'daki kaynaklara göre ABD, Kürt liderlerin askeri işbirliğinden geri adım atma tehdidi karşısında Kürtlerin talebini kabul etti ve Kerkük'ten sürülenlerin oy kullanmasını destekledi." (*Hürriyet*, 18 Ocak 2005).

Haberin içeriğinde özellikle vurgu yapılan unsur Saddam döneminde sürülen kişilerin 30 Ocak'ta oy kullanacak olmasıdır. Bu sürgün neticesinde ülkeden giden

Kürtlerin, Kürdistan parlamentosu seçimlerini Kürtlerin lehine çevireceği görüşü haber boyunca ana bir tema olarak işlenmiştir. Bu durumdan duyulan rahatsızlık Washington kaynaklarından alındığı iddia edilen bilgilerle okuyucuya yansıtılmak istenmiştir. "*Kürt liderlerin askeri işbirliğinden geri adım atma tehdidi karşısında Kürtlerin talebini kabul etti ve Kerkük'ten sürülenlerin oy kullanmasını destekledi"* şeklinde etken bir cümle yapısının kullanılması ise bu görüşün yalnızca Washington kaynaklarında geçen haliyle sınırlı kalmadığı ayrıca gazetenin de aynı görüşü benimsediğinin bir kanıtıdır. Gazetenin, tanık gösterme yönteminden faydalanarak, görüşlerinin meşruiyetini artırıcı ve okuyucunun farklı okumalar yapmasına imkan verilmeyen bir üslupla konuyu haberleştirdiği görülmektedir.

Seçime dokuz gün kala *Zaman* gazetesinin verdiği habere göre Irak'taki seçim öncesi pek çok aday suikasta kurban gitmekteydi. Dünyada bir ilk olarak seçimlere gizli aday kadrosu ile gidilecekti. Can korkusu olan adaylar propaganda yapmak bir yana, isimlerini bile gizlemişlerdi. Şii-Sünni çatışması seçim yaklaştıkça daha da alevlenmekteydi. Irak halkı hem kendi etnik yapısı, hem dış devletlerin yönlendirmeleri hem korku ve panik içerisinde olmaları hem de içinde bulundukları siyasal konjonktürün etkisi ile "özgürlük" getireceğine inanılan Irak seçimlerine yeterince ilgi göstermemektedir. Halkın kaderinin kendi elinde olması gerekirken, çoğu vatandaş can korkusu ile oyunu kullanmak istememekte, birçoğu ise seçimlerin gerçek demokrasiyi yansıtmayacağını düşünerek seçimleri protesto etmektedir. Haber *"Iraklı adaylar seçimden çok hayatta kalmak için çalışıyor"* şeklinde bir başlıkla verilmiştir. Haberin içeriğinde ise şu ibareler yer almaktadır:

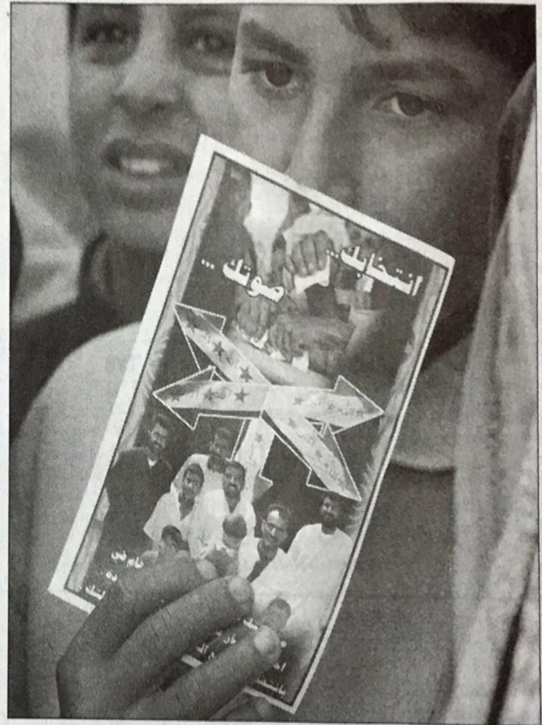
> "Irak'ta seçimlere dokuz gün kala adaylar, seçim kampanyası yürütmek yerine canlı kalmak için uğraşıyor. 7 bin 500 adayın yarışacağı genel seçimlerde, suikasta uğrama korkusu yaşayan adayların büyük çoğunluğu, miting düzenlemek veya seçim tartışmaları yapmak bir tarafa isimlerini dahi saklı tutuyor. Bazı uzmanlar, seçimleri tarihte 'gizlilik

içerisinde yürütülen ilk seçim' olarak değerlendiriyor…" ibarelerine yer verilmiştir (*Zaman*, 21 Ocak 2005).

Haberde adayların gizli şekilde seçilmesi ve ölüm korkusu yüzünden propaganda yapamamaları hususları "*hayatta kalmak", "canlı kalmak" ve "suikasta uğrama korkusu"* kelimeleri ile gözler önüne serilmektedir. Zira bu sözlerin arkasında yatan neden "suikast korkusu''nu okuyucuya hissettirmektir. Diğer yandan haberin temasının büyük kısmı haberin hemen yanındaki fotoğrafta gözler önüne serilmiştir. Ellerinde seçim broşürü ile fotoğrafı çekilen 10-12 yaşlarındaki iki çocuğun gözlerindeki umutsuzluk ve çaresizlik aslında ülkenin içinde bulunduğu durumu açık bir şekilde okuyucuya anlatmaktadır. Bu retorik unsurun kullanılması yoluyla gazete inandırıcılığını artırmaya çalışmıştır.

Iraklı adaylar seçimden çok hayatta kalmak için çalışıyor

Irak'ta seçimlere 9 gün kala adaylar, seçim kampanyası yürütmek yerine canlı kalmak için uğraşıyor. 7 bin 500 adayın yarışacağı genel seçimlerde, suikasta uğrama korkusu yaşayan adayların büyük çoğunluğu, miting düzenlemek veya seçim tartışmaları yapmak bir tarafa isimlerini dahi saklı tutuyor. Bazı uzmanlar, seçimleri, tarihte 'gizlilik içerisinde yürütülen ilk seçim' olarak değerlendiriyor. Seçim kampanyası sadece cadde ve sokaklara poster asmaya indergenmiş durumda. Yalnız Başbakan İyad Allavi ise iktidarda olmanın avantajını kullanarak televizyon reklamları veriyor. Seçimlerin yapılmasını engellemek isteyen direnişçiler de son dönemde saldırılarını siyasi hedeflere yoğunlaştırdı. Seçimleri kazanmasına kesin gözüyle bakılan Şii ittifakının büyük ortağı olan Irak İslam Devrimi Yüksek Konseyi'nin merkezi son dönemde iki kez bombalandı, Şii adaylardan Şakir Cabbar Sahl Bağdat'ta, Başbakan İyad Allavi'nin adaylarından biri de Basra'da öldürülmüştü. Diğer yandan, Irak'taki 2 Sünni grubun, ülke çapında Ulusal Meclis için yapılacak genel seçimlere katılmayı reddetmelerine karşın, tek bir eyalette yerel seçimlere katılma kararı aldıkları bildirildi. **Dış Haberler Servisi**

FOTOĞRAF: REUTERS

YÖNETİM HALKI SANDIĞA ÇAĞIRIYOR: Irak'taki seçimlere katılımın nasıl olacağı merak ediliyor. Sünniler seçimi boykot ederken, şiddet olayları oy kullanmaya niyetli vatandaşların gözünü korkutuyor. Hükümet ise dağıttığı broşürlerle halkı oy vermeye çağırıyor.

Irak'ta seçimlere karşı direnişin başını çeken Zerkavi, Sünni Müslümanların seçime karşı savaşmaları gerektiğini internet sitesinden yaptığı bir konuşmada dile getirmiştir. *Zaman* gazetesi bu haberi *"Zerkavi seçimlere karşı savaş ilan etti"* başlığı ile vermiştir. Zerkavi'ye göre demokrasi "*Ortadoğu'daki Müslümanların beyinlerini yıkamak üzere ABD'nin büyük İsrail'i yaratmak ve Irak'ın zenginliklerini çalmak için söylediği büyük bir yalandır"*. Zerkavi'nin bu söylemlerine karşı Başbakan Allavi ise *"30 Ocak seçimlerinin ülkeye huzur, barış ve demokrasi getireceğini ve direnişçilerin bu sürece engel olamayacağını"* belirtmektedir (*Zaman,* 24 Ocak 2005). Anlatıcının tanımlandığı ve kaynak söyleminden bağımsız olan haberlerde öncelikle bir durum tanımı yapılmakta, bu tanım yapılırken "nesnel" bir dil kullanılmaktadır. Haberde verilen kaynak söylemleri ise tırnak içinde verilmekte, okuyucuya yorum imkânı tanınmamakta, anlatıcının dili ve kaynak söylemleri arasında keskin bir ayrım göze çarpmaktadır (İnal, 1996: 109). Benzer bir örneği görülen bu haber; gayet yalın bir üslupla yazılmış olup, haber metninde herhangi bir yorum yapmaktan kaçınılmış sadece ikilinin birbirlerine gönderme yaptığı sözlerine yer verilmiştir. Bu durum gazetenin seçimlerin demokrasi boyutu ile yakından ilgilenmediğinin bir göstergesidir. Oysaki haber başlığında geçen "*seçimlere karşı savaş ilan etti"* ifadesinden, haber içeriğinde keskin söylemlere yer verileceği iması çıkmaktadır. Fakat içerik okunduğunda haberde, Zerkavi ve Allavi'nin karşılıklı sözlerinden başka bir şeyin yer almadığı görülmektedir.

Irak'ta seçimler öncesi halk kanaatince başbakan olması öngörülen Irak Ulusal Kongresi Lideri Ahmet Çelebi için, ani bir kararla tutuklama emri çıkmıştır. Haberi *Zaman* gazetesinde *"Başbakan olacaktı, hakkında tutuklama emri çıktı*" başlığı ile verilmiştir.

> "Irak'ta ismi işgal sonrasında kurulacak yönetimde başbakan adayları arasında telaffuz edilen Irak Ulusal Kongresi lideri Ahmet Çelebi hakkında tutuklama emri çıkarıldı. Irak geçici hükümetinin Savunma Bakanı Hazım Şalan, Ahmet Çelebi'nin "Savunma Bakanlığı ve Savunma Bakanı'nın adını lekelediğine dair bulgulara dayanarak" Kurban Bayramı'ndan sonra tutuklanacağını açıkladı…" (*Zaman,* 23 Ocak 2005).

Böylece Irak'ta demokrasinin tesisinde rol oynaması beklenilen güçlü bir isim de seçimlerden egale edilmiştir. Haberde geçen "*adını lekelediğine"* ifadesi ile Çelebi'nin tutuklanma nedeninin neye dayandırıldığı konusuna okuyucuya bilgi verilmiştir. Edilgen cümle yapılarının tercih edildiği haberde, okuyucunun farklı okumalar yapmasına imkan tanımayan bir anlatım tarzı benimsenmiştir. Ayrıca kullanılan "*işgal*" kelimesi, ABD müdahalesinin gazete tarafından haksız görüldüğünün bir işareti olarak kabul edilmelidir. Görüldüğü gibi bu haberle adalet, özgürlük ve demokrasinin tesis edilmeye çalışıldığı ülkede, bu yolda atılan adımların dahi yeterince sağlam olmadığının altı çizilmiştir.

Irak'ta işgale karşı direnişi sürdürdüğü belirtilen eski lider Saddam Hüseyin'in feshedilen Baas Partisi ve El Kaide Örgütünün 30 Ocak'ta yapılacak seçimlere karşı ittifak yapacakları duyuruldu. *Zaman* gazetesi bu haberi "*El Kaide ve Baas ortak hareket edecek"* başlığı ile vermiştir.

> "Irak'ta işgale karşı direnişi sürdürdüğü belirtilen eski lider Saddam Hüseyin'in feshedilen Baas Partisi ve El Kaide örgütünün 30 Ocak'ta yapılacak seçimlere karşı ortak hareket edecekleri belirtildi. Irak'ta görevli Amerikalı General John Batiste, Baasçıların ve El Kaide üyelerinin seçimleri engellemek için "mantık evliliği" yaptıklarını söyledi. El Kaide bağlantılı Ürdün Ebu Musab Zerkavi'nin seçimler için en büyük tehdidi oluşturduğunu belirten Batiste, "Saddam'ın Tikritli yandaşlarının da bölgedeki karmaşadan sorumlu olduğunu kaydetti. Batiste, "El Kaide'nin bir yandan Zerkavi ile diğer yandan da Baasçılarla bağlantısı olduğu açık. O halde bu gruplar arasında mantık evlilikleri söz konusudur." dedi. (*Zaman,* 27 Ocak 2005).

Haber verilirken, kapalı ve sıkı bir anlatım biçimi benimsendiği görülmektedir. Batiste'nin sözleri üzerine kurulan haberde yorum yapılmaktan kaçınıldığı görülmektedir. Konuşmacının sözlerine bu kadar geniş yer verilmesi,

gazetenin hem konuşmacının fikirlerini desteklediğini hem de okuyucuya bu fikirleri benimsetmeye çalışarak haberi farklı okumalara kapattığının bir göstergesidir.

Irak seçimine iki gün kala seçimler hakkındaki eleştiriler de artmıştır. Lakin bu eleştiriler büyük ölçüde yerinde eleştirilerdir. Irak seçimleri özgürlük adına yapılmasına karşın ne yazık ki kısıtlamalarla seçime gidilmiştir. *Hürriyet* gazetesi seçimin nabzını tutarken 27 Ocak 2005 tarihinde şu başlığı atmıştır; *"Irak'ta Seçimin Sadece Adı Özgür".* Gazete, "*Irak 'Özgür' seçimlere gün sayıyor!*" ibaresini kullanarak Irak'ta yaşanan durumu ironi olarak gözler önüne sermiştir. van Dijk'ın söylem analizine göre sözlerin gerçek anlamı değil, kastettikleri anlam önem teşkil etmektedir. Kelimenin tırnak içinde yazılması, içinde yazan anlamın inandırıcı olmadığı anlamına gelmektedir. Bu bakımdan "özgür" kelimesi esasen "tutsak" ya da "kısıtlı" sözü ile eşdeğer bir anlamda kullanılmıştır. *Hürriyet* gazetesine göre ABD'nin bu seçimleri düzenlemesindeki amaç, Irak'ı daha özgür bir yer haline getirmek değil, sadece dünya ülkelerinin nezdinde ABD'nin prestijini kurtarmaktır.

> "Irak, özgür seçimlere geri sayıyor! Ancak ABD Başkanı George W. Bush'un yemin konuşmasında bol miktarda telaffuz ettiği "özgürlük" hayali, Irak'ta lafta kalıyor. Dünyayı Irak'a "demokrasi" getireceğine ikna etmek için Irak'ta 30 Ocak'ta seçim tertiplemeye çalışan ABD, belki de dünyanın en yasaklı ve en düşük katılımlı seçimlerinden birini hayata geçirecek." *(Hürriyet,* 27 Ocak 2005*).*

Seçimlerin ABD'nin prestijini kurtarmaya dönük olduğu yönündeki iddia sözcük seçimlerinde kendisini ortaya koymaktadır. Öncelikli olarak özgürlüğün bir "hayal" olarak nitelendirilmesi ile somutlaşan bu iddia, "lafta kalıyor" ifadesiyle de pekiştirilmektedir. Diğer yandan seçimlerin yapılmasıyla ilgili olarak kullanılan "tertip" sözcüğü de bu çerçevede işlevselleştirilmiştir. Haberin devamında Irak'ta uygulanacak olan sokağa çıkma yasaklarından bahsedilmektedir. Haberin alt başlığı : "*Musul'da 15 Ölü"* olurken; yanındaki bir diğer haber başlığı ise *"ABD helikopteri*

düştü: bir seferde 31 ölü" ifadeleri yer almaktadır. Haberin içeriği ve seçilen başlıklardan görüldüğü üzere, *Hürriyet,* ABD'nin Irak'taki mevcudiyetinden duyduğu rahatsızlığı ve seçimlerin Irak'a özgürlük getirmeyeceği temasını tüm haber boyunca işlemiştir. Açık bir üslupla yazılan haber, okuyucuyu düşünmeye sevk etme amacı taşımaktadır. 27 Ocak'ta *Hürriyet'te* yer alan bir diğer haber başlığı ise "*Iraklılar 111 listeden seçim yapacak"* şeklindedir:

> "Amerikan operasyonunun ardından istikrara hasret kalan Irak'ın geleceği açısından kritik önemde bulunan seçimler birçok belirsizliğin gölgesinde pazar günü gerçekleşecek. Şiddet sarmalından kurtulamayan ülkedeki seçimlerde, 14,2 milyon Iraklı 275 sandalyeli ulusal meclisin üyelerini belirleyecek. Ulusal meclise girmek için ise 75 parti, 9 ittifak ve 27 bağımsız olmak üzere toplam 111 listeden 7 bin 700 aday yarışacak. Kuzeydeki Kürt bölgesinin parlamentosu da bu seçimlerle belirlenecek. Bölge meclisinin 111 sandalyesi için 463 aday yarışacak. Bunun yanı sıra ülkeyi oluşturan 18 ilin yerel meclislerinin yeni üyeleri de 10 bin 800 aday arasından belirlenecek. Ancak genel seçimler öncesinde seçim merkezlerinin bombalanması, adayların, seçim yetkililerinin tehdit edilmesi ve öldürülmesi, seçim gizliliğine ve bununla birlikte karmaşaya yol açıyor. Seçimlere bir hafta kala bazı Iraklılar, çoğu adayın can güvenliği endişesiyle kimliğini gizli tutması nedeniyle kime oy vereceğini bile bilmiyor." (*Hürriyet,* 27 Ocak 2005).

Haberin anlatımında sayısal verilerden yararlanılarak okuyucuyu net bir şekilde bilgilendirme amacı güdüldüğü ve ayrıca metnin inandırıcılık boyutu yani retorik boyutunun bu yolla kurulduğu söylenebilir. "*bombalanma" , "tehdit edilme", "öldürülme" ve "karmaşa"* kelimelerinin kullanılması da sayısal verilerle birlikte seçim güvenliğinin ne denli az olduğunu gösterme çabaları olarak nitelendirilebilir. Haberin sağında yer alan resimde sandığa oy atan bir el yer alırken, altında ise: "*işgal ve kaos gölgesinde seçim"* ibaresi yer almaktadır. "işgal" ve "kaos" kelimelerinin tercih edilmiş olması hem ABD'ye yönelik olumsuz anlam teşkil ederken hem de Irak'taki muğlak konjonktüre atıfta bulunulduğu görülmektedir. El resminin yanında yer alan fotoğrafta ise Irak seçimlerinde yer alacak olan adayların afişlerinin olduğu bir seçim arabası yer almaktadır. Seçim arabasın arkasında ayakta duran çocukların

ellerindeki bayraklarla objektiflere yansıyan halleri ise oldukça çarpıcı gerçekleri gözler önüne sermektedir. İşgal ve kaos ortamından en çok etkilenenler olan çocukların seçime dair umut beslemeleri Irak'ta her şeye rağmen çocukların "*hayalleri"* olduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

Iraklılar 111 listeden seçim yapacak

İŞGAL VE KAOS GÖLGESİNDE SEÇİM

Amerikan operasyonunun ardından istikrara hasret kalan Irak'in geleceği açısından kritik önemde bulunan seçimler birçok belirsizliğin gölgesinde pazar günü gerçekleşecek. Şiddet sarmalından kurtulamayan ülkedeki seçimlerde, 14,2 milyon Iraklı 275 sandalyeli ulusal meclisin üyelerini belirleyecek. Ulusal meclise girmek için ise 75 parti, 9 ittifak ve 27 bağımsız olmak üzere toplam 111 listeden 7 bin 700 aday yarışacak. Kuzeydeki Kürt bölgesinin parlamentosuda bu seçimlerle belirlenecek. Bölge meclisinin 111 sandalyesi için 463 aday yarışacak. Bunun yanı sıra ülkeyi oluşturan 18 ilin yerel meclislerinin yeni üyeleri de 10 bin 800 aday arasından belirlenecek. Ancak genel seçimler öncesinde seçim merkezlerinin bombalanması, adayların, seçim yetkililerinin tehdit edilmesi ve öldürülmesi, seçim gizliliğine ve bununla birlikte karmaşaya yol açıyor. Seçimlere bir hafta kala bazı Iraklılar, çoğu adayın can güvenliği endişesiyle kimliğini gizli tutması nedeniyle kime oy vereceğini bile bilmiyor. Hatta kararını veren seçmenler de, seçim günü saldırıları engellemek için oy verme merkezlerinin yerinin son dakikaya kadar gizli tutulması nedeniyle, nerelerde

...çimlerde 5 bin 220 merkezde oy kullanılacak. Bu merkezler Irak polisi ve ulusal muhafız askerlerinin yanı sıra Amerikan ve diğer çokuluslu güce bağlı askerlerce korunacak. Seçmenlere iki oy pusulası verilecek. İlk pusula 275 üyeli ulusal meclis, diğeri il meclisleri seçimi için kullanılacak. Kürtlerin kontrolündeki Kuzey Irak'ta ise bölge parlamentosunun seçimi için 3. bir oy pusulası daha verilecek. Seçimlerde, aralarından 128 yabancı örgüt temsilcisinin de yer aldığı 25 bin gözlemci bulunacak. Seçmenler, kurulacak geçici kabinlerde oy pusulalarını işaretleyecek, bireylere değil, partilere oy verecek. Mükerrer oy kullanımını önlemek amacıyla oyunu sandığa atan kişinin parmağına çıkmaz mürekkep dökülecek. Kesin sonuçların bir hafta ya da 10 gün sonra açıklanması bekleniyor. Yurtdışında yaşayan Iraklılar, aralarında

Türkmenler iki listeyle katılıyor

Türkmenler seçimlere, biri Irak Türkmen Cephesi diğeri Türkmen Milliyetçileri Hareketi'nin olmak üzere iki listeyle katılacak. Ulusal meclis için 63 aday gösteren ITC, seçimlerde 30 milletvekilliği çıkarmayı hedefliyor. Yerel seçimlereyse Musul, Erbil, Ker-

Karmaşık yapı

Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra kurulan İngiliz mandasından 1932 de... bağımsızlığını kazanan 24,5 milyonlu Irak, karmaşık bir etnik ve dini yapıya sa... bin. Irak nüfusunun büyük çoğunluğunu oluşturan Araplar, Sünni ve Şii olarak

30 Ocak seçimlerinde merak edilen bir diğer nokta ise devrik lider Saddam Hüseyin'in seçimlerde oy kullanıp kullanamayacağı idi. Fakat yapılan açıklamalara göre, oy kullanma hakkı olmasına karşın, Saddam hücresine oy sandığı konulmadığı

için oy kullanamayacaktı. Ara başlıkta habere *Zaman* gazetesi "*Hücreye sandık konmadı, Saddam oy veremeyecek"* şeklinde yer vermiştir.

> *"*Devrik lider Saddam ve üst düzey yardımcıları seçimlerde oy kullanma haklarının olmasına rağmen teknik nedenlerden dolayı oy kullanamayacak. El Şark el-Evsat gazetesine açıklamada bulunan Irak Seçim Komisyonu Başkanı Abdulhüseyin el-Hindavi, "Yasal olarak Saddam ve yardımcılarının oy kullanma hakları var fakat insanlık ve savaş suçları ile yargılanmaları sebebiyle seçimlerde aday olamazlar." dedi. Saddam Hüseyin ve yardımcılarının oy kullanamayacağını söyleyen Hindavi, bunun nedenini ise komisyonun hapishanelere oy sandıkları yerleştirmek için yeterli zamana sahip olmamasını gösterdi." (*Zaman*, 27 Ocak 2005).

Dış haber servisinden verilen haberin kapalı bir üslupla yazıldığı görülmektedir. Hindavi'nin sözlerinin doğrudan ve dolaylı anlatımından başka, haberde herhangi bir yorumda bulunulmamıştır.

Seçimlerde Sünnilerin oy kullanmayacakları bildirmesi üzerine Irak'ın yüzde altmışını oluşturan Şiiler seçimden galip çıkacak gibi görünmektedir. *Zaman* gazetesi bu haberi *"Sistani'nin oluşturduğu Irak İttifakı zafere yakın"* başlığı ile vermiştir.

> "Sünnilerin önemli ölçüde boykot ettiği seçimlere, nüfusun yüzde 60'ını oluşturan Şiilerin damgasını vurması bekleniyor. Seçimlerde yarışacak 111 liste arasında en iddialısını etkili Şii din adamı Büyük Ayetullah Ali Sistani'nin desteklediği Birleşik Arap İttifakı oluşturuyor. Şii siyasi oluşumunu simgeleyen bu ittifak, seçimde 228 aday gösterdi. Sistani'nin kendisinin yer almadığı adaylar arasında, Irak İslam Devrimi Yüksek Konseyi lideri Abdulaziz el Hakim bulunuyor…(*Zaman*, 27 Ocak 2005).

Haberin içeriğinde; Irak Listesi, Kürt İttifak Listesi, Ulusal Rafideyn Listesi ve Halk Birliği'nin aday sayılarına yer verilirken, kuru bir anlatımla, yorumdan uzak bir haber sunum şekli tercih edildiği görülmektedir. Haber başlığı ile haber içeriğinin uyumlu olduğu görülürken, Şii din adamı Sistani için "*etkili"* ibaresinin kullanılması, seçimlerdeki din etkisinin bir göstergesi olarak nitelendirilmektedir.

Seçim günü Irak'ta gergin bir şekilde geçmişti. Zira Irak'ta birçok baskıya rağmen oy kullanmak isteyen seçmenlere yeterli güvenliği sağlamak için yüksek

askeri önlemler alınmıştır. Seçim öncesi Mesut Barzani Kürt halktan oy istemiştir. *Hürriyet* gazetesi bu haberi "*Oy verin Kerkük Bizim Olsun"* başlığı ile vermiştir. Haberin hemen üstündeki spotta ise *"Barzani'den Kürtlere Seçim Çağrısı"* şeklinde bir ifade yer almaktadır (*Hürriyet,* 30 Ocak 2005). Başlıkta yer alan "*Oy verin Kerkük Bizim Olsun"* ibaresinin direkt olarak Kürtlerin Kerkük'te söz sahibi olmaya çalıştıkları ve kendilerini Kerkük'ün sahibi gibi gördüklerini vurgulamaya yöneliktir. Türkiye'nin Kerkük'le ilgili hassasiyeti düşünüldüğünde bu vurgunun anlamı ortaya çıkmaktadır. Haberin içeriğinde ise şu ifadelere yer verilmektedir:

> "Kerkük konusunda anlaşmaya varıldığını öne süren Iraklı Kürt lider Mesut Barzani, bugün Irak'ta yapılacak seçimlerin bir anlamda genel nüfus sayımı olduğunu belirtti. Barzani, "Kuşkusuz Kerkük gelecekte, doğal ve yasal olarak Kürdistan Bölgesi'ne dönecektir" diyerek Kürtlere sandığa gitmeleri çağrısında bulundu.

Alıntıda kullanılan *"öne süren"* ifadesinin, Barzani'nin sözlerini şüpheli konuma yerleştirmek üzere kullanıldığı görülmektedir. Haberde yer alan fotoğrafta, elinde silah olan bir İngiliz askeri yer almaktadır. Fotoğrafın altında ise kırmızı ve büyük bir punto ile "*Namlunun ucunda seçim"* ifadeleri yer almaktadır. Ayrıca yine fotoğrafın altındaki yazı da oldukça dikkat çekicidir: "*Burası Basra, İngiliz askerleri olası saldırılara karşı kuş uçurtmuyor. Irak, keskin nişancıların gölgesinde oy kullanıyor."* Bu ifadelerin kullanılmasındaki amaç ise seçimlerin güvenliğinin tehlikede olduğu, baskı ve korkular altında bir seçim gerçekleştirildiği ve bu seçimin sonuçlarının sağlık veriler sağlamayacağı düşüncesini okuyucuya vermektir. Zira seçimlerin ardından kurulacak olası bir Kürdistan Bölgesi'nin, Türkiye'nin ulusal çıkarlarını zedeleyeceği ve Kerkük'teki Türkmenlerin haklarının kullanılmasının engelleneceği düşüncesi *Hürriyet'in* haberi yaparken göz önünde bulundurduğu kaygılardır ve bu kaygılar her anlamda haberin üslubuna ve veriliş şekline yansıtılmıştır.

2005 Irak seçimlerinde özgür iradesini kullanan kadınlar, erkeklere oranla daha fazladır. *Hürriyet* gazetesi bu haberi; "*Kadınlar Korkmadı*" manşetiyle vermiştir. Haberin hemen altında yer alan ifadeler ise şöyledir: *El-Kaide bağlantılı Zarkavi'nin ülkeyi kan gölüne döndüreceği tehdidinden korkmayan Iraklı kadınların seçime katılım oranı, yüzde 55'le erkeklerden yüksek oldu."* (*Hürriyet,* 1 Şubat 2005). Haberin ara başlıkları ise oldukça dikkat çekicidir: "*tehditlerden yılmadılar", "engelliler bile oy kullandı"* buradaki *"bile"* kelimesi erkeklerin seçime engelliler kadar dahi katılım göstermemesini eleştirmek amacıyla kullanılmıştır. Haberin solunda yer alan fotoğrafta, oy kullanan Iraklı kadınlara yer verilmiştir. Fotoğrafın üstünde ise: "*Kadınlar demokrasiyi daha çok istiyorlar"* ibaresi yer almaktadır. Haberin içeriğinde bazı kadınların oy kullanmak için çocuklarını evde bıraktığı, bazılarının çocuklarını yanına alarak oy kullanmaya gittiği, bazı kadınlarınsa engelli olmasına rağmen seçimde oy kullanmaya geldiklerinin altı çizilmiştir. Hem başlıklar hem de haber içeriği itibariyle kadınların demokrasi yolunda attığı "cesur" adımların *Hürriyet* gazetesi tarafından desteklendiği görülmektedir.

Kadınlar korkmadı

El Kaide bağlantılı Zarkavi'nin ülkeyi kan gölüne döndüreceği tehdidinden korkmayan Iraklı kadınların seçime katılım oranı, yüzde 55'le erkeklerden yüksek oldu.

Kadınlar demokrasiyi daha çok istiyorlar

Irak kadınları gözüpek çıktı. Bombalar vız geldi. Seçim merkezleri önünde uzun kuyruklar oluşturup ülkelerinin demokratik geleceği için canları pahasına oylarını kullandılar.

Tehditlerden yılmadılar

Bazı Iraklı kadınlar sandığa gidebilmek için çocuğunu evde bırakırken bazıları da yanına aldı. Kadınlar intihar saldırılarından korkmadan en güzel giysileriyle oy kuyruğuna girdi.

Engelliler bile oy kullandı

Yürümekte zorlanan engelli kadınlar bile terör gruplarının boykot çağrısına boyun eğmediler. Ölümü göze alarak tekerlekli sandalyeyle sandık başlarına gidip oy kullandılar. ■ 16'da

Irak'ta Kürt başkan pazarlığı

■ Seçim bitti. Şiilerle Kürtler arasında pazarlıklar başladı. İngiliz The Guardian gazetesine göre; Başbakanlık koltuğuna İyad Allavi ya da bir başka Şii aday oturursa, Kürt lider Celal Talabani devlet başkanı olacak. Sünni Adnan Paçacı ise Meclis Başkanlığı'na getirilecek. ■ 18'de

Gül: ABD Irak'ta net politika yürütmeli

Feith

■ ABD Savunma Bakanlığı Müsteşarı Douglas Feith, dün bir araya geldiği Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'e Irak'taki seçim neticesinin demokrasinin bir sonucu olarak görülmesini istedi. Bunun üzerine Gül, Kerkük'ü hatırlatarak, "ABD, Irak'ta tüm halk kesimlerinin gönlünü alacak, onlara eşit baktığını net şekilde ortaya koyacak politikalar yürütmeli" dedi. ■ Uğur ERGAN ■ 22'de

Hürriyet, 3 Şubatta *"Kerkük hilesine Florida mazereti"* şeklinde attığı manşetle dikkat çekmiştir. Manşetin altında ise "*ABD Savunma Bakanlığı Müsteşarı Feith, 'Kerkük seçimlerinde hile yapıldı' diyen Türkiye'ye şu cevabı verdi: "Bizim Florida seçimlerinde bile oldu, ne yapalım."* ifadeleri yer almaktadır. "*biz de aynı sıkıntıyı yaşadık"* şeklinde bir alt başlık verilen haberin içeriğinde ise Feith'in sözlerine yer verilmiştir: "*Kerkük'le ilgili suçlamalar için bir şey söyleyemem. Ancak çok köklü demokratik gelenekleri olan ülkelerde bile sorunlar olabiliyor. Biz de Florida'daki seçimlerde kendimizi mahcup hissettiğimiz bir durum yaşadık"*. Feith'in sözlerine bakıldığında, Irak seçimlerinde Kürtlerin Kerkük'te aldıkları oylar ABD tarafından da yadırgandığı görülmektedir, bununla birlikte seçimlerin güvenliğinin

yeterince sağlanamamasından dolayı, Kerkük'te yaşanıldığı iddia edilen haksızlığın, demokratik geleneği olan ülkelerde de yaşanabileceğini belirtilerek, bu olayın üstünün örtülmeye çalışıldığı görülmektedir. *Hürriyet* ise seçtiği haber başlığı ile bunun bir "*mazeret*" olduğunun ve Kerkük seçimlerinde hile yapıldığının altını çizerek seçim sonuçlarını gayrı meşrulaştırmaya yönelmiştir.

Seçim günü Irak halkı için çok önemli bir gündü. Iraklılar seçim listesi ile ilk kez karşı karşıya gelecek ve kime oy vereceklerini bilmeden oy kullanmaya gideceklerdi. Tüm bu karmaşanın içerisinde bir de seçimler öncesi çıkan bombalama söylentilerinin olması, halkı tedirgin etmiş durumdaydı. Bir yandan sıkı güvenlik önlemleri alınırken, diğer yandan bomba korkusu içinde oylarını kullanan halk, seçimler için umutlu, güvelik konusunda ise endişeliydi. Bu durum *Zaman* gazetesinde "*Irak halkı diken üstünde seçimlere gidiyor*" başlığı ile verilmiştir. Başlıkta kullanılan *"diken üstünde"* ibaresi Irak seçimlerinde yaşanan güvenlik kaygısının altını çizmektedir.

> "ABD işgalinin ardından kaos girdabına giren Irak'ta halk, cumhurbaşkanı ve yeni anayasayı oluşturacak 275 üyeli ulusal meclisi belirlemek için bugün sandığa gidiyor. Sünnilerin büyük bölümünün boykot ettiği seçimlerden, din adamlarının fetvasıyla sandığa giden Şiilerin zaferle çıkması bekleniyor. Güvenlik nedeniyle adayların isimlerinin bile verilmediği seçimler büyük bir belirsizlik içinde gerçekleşiyor. Alınan bütün güvenlik önlemlerine rağmen dün ülkenin sekiz kentinde seçim merkezlerine saldırı düzenlendi… Güvenlik önlemleri çerçevesinde üç gün boyunca kara sınırları ve uluslararası hava alanı kapatılırken kentler arasında seyahat de yasaklandı. Sivil araçların seçim günü trafiğe çıkması yasak." (*Zaman,* 30 Ocak 2005).

Haberde kullanılan *"kaos girdabı"* ,"*saldırı*" ve "*belirsizlik*" kelimeleri, seçimin güvenliğinin sağlanamadığına dikkat çekmek için kullanılan kelimelerdir. Ayrıca ABD için kullanılan *"işgal"* kelimesi ile yine ABD müdahalesinin meşru olmadığı anlamı okuyucu zihinlerine bir kez daha yerleştirilmeye çalışılmaktadır. Şiilerin sandığa gitme nedeni olarak din adamlarının fetvalarının gösterilmesiyle de

seçimlerde *"din"* faktörünün büyük etken olduğunun altının çizildiği görülmektedir. Bu haberde de hem seçimlerin "belirsizliğine" hem de güvenliğin sağlanamadığına bir kez daha dikkat çekilmiştir.

Irak seçimleri ne yazık ki alınan tüm önlemlere rağmen kanlı geçmiştir. *Hürriyet* gazetesi bu haberi *"Kanlı Seçimler"* başlığı ile okuyucularına duyurmuştur.

> "Irak'ta bugün bıçak sırtında yapılmakta olan genel seçimler için, ABD ve Irak güçleri, olağanüstü güvenlik önlemleri aldı. Direnişçilerin lideri Zarkavi'nin savaş ilan ettiği seçimler için, ülke tüm dünyaya kapandı. Hanekin kasabasında, bir polis merkezine düzenlenen intihar sırasında 8 kişi öldü. Ülke genelinde özellikle seçim merkezleri hedef alındı. Seçim arifesinde can kaybı en az 23" (*Hürriyet,* 30 Ocak 2005).

Haberde kullanılan "*bıçak sırtında yapılmakta olan genel seçimler"," intihar" ve "can kaybı"* kelimeleri, seçimlerin bir kaos ortamında gerçekleştiğini okuyucuya anlatmak için seçilmiştir. *Hürriyet* gazetesi *"kanlı seçimler"* şeklinde bir başlık seçerek ABD'nin Irak'taki güvenlik önlemlerine bir eleştiri getirmiş ve okuyucunun dikkatini buraya yoğunlaştırmak istemiştir. *Hürriyet* gazetesinin dikkatleri seçimden çok Irak'taki güvenlik algısına çektiği söylenebilir. Burada *Hürriyet* ile *Zaman'ın* karşılaştırması yapılacak olursa, seçim günündeki güvenlik probleminin her iki gazetede de aynı şiddette ele alınmadığı görülmektedir. *Zaman'ın* haber başlığında "*Irak halkı diken üstünde seçimlere gidiyor"* ifadelerini kullanmasının yanında *Hürriyet* daha keskin bir ifade ile "*kanlı seçimler"* şeklinde bir başlık seçiminde bulunmuştur. Seçilen kelimeler bakımından *Zaman'ın* daha ılımlı olduğu görülürken *Hürriyet* ise eleştirel yanı daha baskın bir üslupla haberi vermiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

2009-2010 YILLARI ARASI IRAK İKTİDAR KRİZİNİN GAZETE HABERLERİNDEKİ YANSIMALARI

7 Mart 2010'da yapılan Irak genel seçimleri *Hürriyet* ve *Zaman* gazetelerine sınırlı şekilde yansımıştır. Bunun nedeni o tarihlerde Türkiye'de, süregelen Balyoz Darbe Girişimi Davası'nın ülke gündemini oldukça meşgul etmesi olabilir. Bu sebeple 2010 Irak seçimleri ile ilgili Türk gazetelerinde pek fazla haber yer almamıştır.

Tablo 4.1: 2010 Yılı Irak Siyasi Krizine Dair Haberlerin Tematik Dağılımı

Gazete	**ekonomik çıkar**	**ABD'nin eleştirisi**	**ulusal çıkar**	**mezhepsel ayrımcılık**	**etnik ayrımcılık**	**güvenlik**	**Toplam Haber**
Hürriyet	1	1	4	1	1	2	**10**
Zaman	-	2	8	-	-	4	**14**
Toplam	**1**	**3**	**12**	**1**	**1**	**6**	**24**

1. Türkiye ve Türklerin Güvenliği Temalı Haberler

2009'un Haziran ayına gelindiğinde Irak'taki hükümet bunalımı halen çözülememiştir ve eski başbakan Maliki görevine devam etmektedir. Irak'ta bu gelişmeler yaşanırken komşusu Türkiye'de ise Irak'tan PKK konusunda somut

adımlar atılması istenmektedir. *Hürriyet* gazetesi bu haberi: "*K. Irak'a uyarı: PKK'ya karşı somut adım atın"* başlığı ile ve oldukça büyük bir puntoyla, dikkat çekici bir şekilde okuyucuya yansıtmıştır. Haber başlığının emir kipi ile çekimlenmiş olması da gazetenin PKK'ya karşı olan olumsuz ve katı düşüncelerinin okuyucuya yansıtılmak istenilmesinden kaynaklanmaktadır.

> "PKK'nın son saldırılarının ardından terörle mücadelede somut adımlar atmak amacıyla arayışa giren devletin zirvesi, askeri alanın yanı sıra diplomatik ve istihbari alanda da sıcak takip başlattı. Buna göre, Irak Kürt Bölgesel Yönetim Lideri Mesud Barzani dahil ilgili taraflardan PKK'ya yönelik mücadelede somut adımlar istenecek." (*Hürriyet,* 22 Haziran 2010).

Haberdeki sözcük seçimleri Irak'taki PKK probleminin okuyucu açısından somutlaştırılması ve olumsuz bir biçimde sunulmasına yöneliktir. Haberde "*saldırı"* ve "*mücadele"*, "*uyarı*" sözcükleri bu yönde kullanılmıştır. Tam da bu bağlamın yaratılması yoluyla devletin PKK'ya yönelik somut adım arayışının haklılaştırılmaya çalışıldığı ve bu çerçevede Irak konusundaki hassasiyetin vurgulandığı görülmektedir. "*Köşkte terör zirvesi"* şeklinde ara başlıklarla desteklenen haberde Türkiye'nin PKK konusunda ciddi adımlar atacağı hususuna dikkat çekilmek istenmiştir.

Irak'ta yapılan 7 Mart seçimleri ile ilgili Türkiye'nin katılımlı hükümet vurgusu, İran hükümetinde de benzer şekilde karşılık bulmuştur. *Zaman* gazetesi haberi: "*Ankara'dan Tahran'a: Irak'ta geniş katılımlı hükümet şart"* başlığı ile duyurmuştur.

> "Irak'taki 7 Mart genel seçimleri sonucu oluşan tablonun ardından Türkiye'nin yaptığı 'genel katılımlı hükümet' vurgusu, komşu İran'da da kabul gördü. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun son İran ziyaretinde, nükleer programın yanı sıra Irak da ele alındı. *Zaman*'a konuşan diplomat bir kaynak, Ankara ile Tahran'ın Irak'taki birliği sağlamak için görüşlerini paylaştıklarını belirtti. Ankara'nın bütün etnik grupların yeni

> hükümetin kurulması için çalışması yönündeki mesajı, Tahran'da kabul gördü. İran Meclis Başkanı Ali Laricani, Davutoğlu ile görüşmesinde Irak'ın yönetiminde bütün etnik grupların söz sahibi olması gerektiğine inandıklarını söyledi. Türk yetkililer, hükümetin kurulmasının gecikmesinin ülkedeki etnik gerginliği artıracağına inanıyor. Türk siyasiler, üç büyük grubun seçimlerden ders çıkarması gerektiğini düşünüyor: Artık ülkeyi yönetemediklerinin farkına varması gereken Sünniler, Irak'ın yapılandırılması sürecine bağlı kalmalı. Çoğunlukta olsalar da Şiiler, Sünnileri ve Kürtleri dışlayarak ülkeyi yönetemeyeceklerinin farkında olmalı. Kürtler de büyük ihtirasların peşinde koşmamalı. (*Zaman* 22 Nisan 2010).

Yukarıda alıntı yapılan haberin ana teması Türk hükümetinin Irak'ta geniş katılımlı bir hükümetin kurulmasının zorunlu olduğu fikrini savunmasıdır. Bu fikrin geçerliliği, İran hükümetinin de bu yönde düşündüğünün haber metni içerisinde vurgulanması yoluyla pekiştirilmiştir. Bu çerçevede yapılandırılan haberde Türkiye'nin Irak'taki tüm etnik ve mezhepsel unsurlara saygılı davrandığı vurgusu yapılmıştır. Türkiye; ülkede Şiilerin çoğunlukta olması, Sünnilerin azınlıkta olması nedeniyle, Sünni Müslümanların herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmamasını istemektedir. Türkiye tarafından yapılan en ufak mezhepsel ayrımcılık, Irak'taki mezhepsel çatışmalara etki edecek ve bu durumdan sayıca azınlıkta olan Sünni Müslümanlar etkilenecektir. Türkiye'nin diplomatik açıdan dikkatli şekilde adımlar atmasının en büyük sebeplerinden birinin, Türkiye'nin yapacağı ayrımcılıkla paralel olarak ve hatta daha yoğun şekilde, Irak'ta Sünniler üzerinde baskı kurulmasına yol açacağı düşüncesi olduğu düşünülmektedir. Türkiye'nin Türkmenlerin mevcut konjonktürdeki yerini sağlama alma düşüncesi, haberde '*geniş katılımlı hükümet'* ibaresi ile yer almıştır. Şiilerin, Kürtler ve Sünnileri dışlamasının etnik ve mezhepsel gerginliğe yol açacağının altının çizilmesiyle, Irak seçimleri sonrasında ülkedeki dengelerin değişeceği vurgusu yapılmıştır. Ayrıca Kürtler için "*ihtirasların peşinde koşmamalı"* ifadesinin kullanılmasının, Kürtlerin bölgede yeterince söz sahibi olmasının istenmediği, isteklerinin yersiz ve abartılı olduğunun okuyucuya verilmek

istenmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Türk hükümetinin görüşüne alternatif bir görüşün haber metni içinde yer almaması da bu yargıyı doğrulamaktadır.

PKK'nın silah bırakma kararı alması ile birlikte terörle mücadelede yeni bir dönemece girilmiştir. Irak ve Türkiye ilişkilerine de yansıyan bu gelişme *Zaman* gazetesinde şöyle yer bulmuştur : "*Türkiye'nin Terörle Mücadelesine Katkı Vermeye Hazırım"*. Gazetenin haberin başlığını birinci tekil şahıs ağzından vermesi, konuya dikkat çekmeye çalıştığının bir göstergesidir. Haberin içeriğinde Barzani'nin bu konuda "*yaşanan sürece bir katkısının olması halinde buna hazır olduğunu"* belirtmesine rağmen haber başlığındaki "***Terörle Mücadelesine*** *Katkı Vermeye Hazırım"* ifadelerinin verilmesi dikkat çekicidir. Zira her iki ifadenin birebir aynı anlama gelmediği açıktır:

> "Terörle mücadele için Ankara'da sürdürülen çalışmalar, Kuzey Irak'a da taşındı. İçişleri Bakanı Beşir Atalay, sürpriz bir şekilde dün Kuzey Irak'a gidip Erbil yönetimiyle 'terör örgütü PKK ve demokratik açılım sürecini' görüştü. Bölgesel Kürt Yönetimi Başkanı Mesud Barzani ile Bakan Atalay arasında basına kapalı gerçekleşen görüşme yaklaşık 3 saat sürdü ve terör örgütünün Türkiye-Irak sınırındaki faaliyetleri ile bu konuda alınacak tedbirler üzerinde duruldu. Edinilen bilgilere göre Selahaddin kentindeki görüşmede Barzani, PKK'nın eylemsizlik kararının devam etmesi gerektiğini belirtti ve şiddetsiz bir ortamın herkesin yararına olduğunu söyledi. Sorunların şiddetle çözülemeyeceğini ifade ederken, yaşanan sürece bir katkısının olması halinde buna hazır olduğunu vurguladı. Görüşmenin samimi bir ortamda geçtiği öğrenilirken, Atalay ve Barzani öğle yemeğini de birlikte yedi." (*Zaman,* 27 Eylül 2010).

Şiddet ve gerilim içeren haberlerin, haber yaratmadaki tercihlerin ilk sıralarında yer aldığını söylemek mümkündür. Özellikle PKK gibi terör örgütlerinin konu olduğu haberlerde, örgütlerin şiddet içerikli eylemleri, edilgen bir anlatım tarzı ile anlatılarak şiddetin daha fazla artmaması amaçlanmaktayken, kolluk güçlerinin ya da devletin tavırları daha etken cümle yapıları ile verilerek devletin meşruiyeti daha sağlam zeminde verilmek istenmektedir (İnal, 1996: 124). *Zaman'ın* verdiği bu

haberde de benzer bir anlatım tarzının benimsendiği görülmektedir. Örneğin PKK ile mücadele teması altında şekillenen haber içeriğinde kullanılan cümle yapıları incelendiğinde "*İçişleri Bakanı Beşir Atalay,…. görüştü; Barzani,…. söyledi; Atalay ve Barzani…..yedi."* PKK ile mücadeleye destek veren iki isim olan Beşir Atalay ve Mesud Barzani'nin sözlerinin etken cümle yapılarıyla verilerek meşruiyetinin artırılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Irak Kürdistan Bölgesel Başkanı Mesud Barzani daha önce Türkiye'nin Irak'ın içişlerine karışmaması konusunda sert bir tutum takınmışken, şimdi yeni inşa edilecek olan Irak için Türkiye'den yardım beklemektedir. *Hürriyet* gazetesi haberi "*Yeni hükümet için destek istedi"* başlığı ile vermiştir.

> "Daha önce Irak'ın iç işlerine karışmaması için Türkiye'ye yönelik sert açıklamalarda bulunan Irak Kürdistan Bölgesel Başkanı Mesud Barzani, Türkiye'nin Irak'ta yeni hükümetin kurulmasına yardımcı olması için yeğeni Neçirvan Barzani'yi Ankara'ya gönderdi. Barzani, Başbakan Erdoğan ve Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ile ayrı ayrı görüşerek Irak'ta geniş kapsamlı bir hükümetin kurulması için Türkiye'den destek istedi. Irak'taki yerel Kürt Yönetimi bu tutumuyla kendi kırmızı çizgilerini kaldırmış oldu…" (*Hürriyet,* 27 Ekim 2010).

Haberde geçen "*Türkiye'nin Irak'ın iç işlerine karışmaması için sert açıklamalarda bulunan"* ve "*kırmızı çizgilerini kaldırmış oldu*" ifadeleri Irak Kürt Bölgesel yönetiminin Türkiye ile olan ilişkilerinde ikircikli davrandığını kanıtlamak adına kullanılmıştır. "*Türkiye'den destek istedi"* ifadesinin kullanılması ise Irak'ın Türkiye'ye ihtiyaç duyduğunun altının çizilmesi amacıyla kullanılmıştır. Burada *Hürriyet*'in Irak yönetiminin Türkiye'ye karşı olan ilişkilerinde daha önceki tavrı ile şimdiki tavrını karşılaştırması da okuyucuyu tasarlanmış bir anlama götürmektedir.

Irak seçimlerinde "hile yok" açıklamasına rağmen Irak'ın başkenti Bağdat'ta seçimlerin yenilenmeye karar verilmesi Irak Cumhurbaşkanı Yardımcısı Tarık el

Haşimi tarafından "*tehlikeli*" olarak adlandırılmaktadır. *Zaman* gazetesine konuşan el Haşimi, bunun Irakiye Listesi hükümeti kurma çabalarına vurulan bir sekte olarak değerlendirmektedir. *Zaman* gazetesi bu haberi "*Yeniden sayım kararı çok tehlikeli"* şeklinde bir başlıkla vermiştir. *"Türkiye'nin Irak'taki tüm gruplara eşit muamele eden tavrını öven Tarık el Haşimi, İran için ise 'rahatsız edici bir komşu' ifadesini kullandı."* (*Zaman,* 21 Nisan 2010). Her ne kadar İran için "*rahatsız edici komşu"* tabirini kullansa da Haşimi, ABD'nin İran'ı vurmasına da sıcak bakmayacağını ve bu konuda hiçbir Irak vatandaşının ABD'nin Irak'ı üst olarak kullanmasına razı olmayacağını belirtmiştir. İran'la olan ilişkilerini düzeltmek için çok çaba gösterildiğini belirten Haşimi, İran'ın sürekli olarak Irak'ta söz sahibi olmak ve Irak'ın içişlerine karışmak istediğini vurgulamaktadır. *Zaman* Gazetesi "*Türkiye'nin Irak'taki çabaları memnuniyet verici"* şeklinde bir alt başlık atmıştır. Haşimi ile yaptığı röportajda;

> " 'Listemizde Arap ve Sünniler olduğu gibi Arap ve Şiiler de var. Türkmenler, Kürtler, Hristiyanlar ve Yezidiler de var. Herkese aynı mesafedeyiz.' diyen Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Irakiye listesinin etnik ve mezhepsel ayrımlar üzerinden siyaset yapmadığını da belirtti. Haşimi, 'tarafsız ve nezih ortak' olarak tanımladığı Türkiye'nin Irak'ı desteklemekte hiçbir zaman tereddüt göstermediğini belirtti. "Seçimden önce de sonra da Türkiye'nin Irak'ta tüm kesimleri kapsayan bir koalisyon kurulması için çabaları var. Biz bu çabalardan ötürü memnunuz." dedi." (*Zaman,* 21 Nisan 2010).

Burada dikkat edilmesi gereken husus, Türkiye ile İran'ın orantısız şekilde karşılaştırılmış olmasıdır. Zira Türkiye, Irak politikasında Sünniler ve Türkmenleri korumaya yönelik davranışlar sergilemiş, özellikle Kürtler hakkında olumsuz eleştirilerden çekinmemiştir. Seçimden sonra Türkmen ve azınlıkta olan Sünnilerin seçimlerde yeterli başarıyı elde edememesinden sonra bu grupların zarar görmemesi adına "geniş tabanlı hükümet" fikri desteklenmeye başlanmıştır. Başka bir deyişle Türkiye esasında Irak'taki tüm gruplara eşit mesafede yaklaşmamaktadır ve bu

durum daha önce analiz edilen haberlerde açıkça görülmektedir. İran-Irak ilişkileri ise uzun yıllar gergin geçmiş ve 2010'da da iki ülke arası sürtüşmeler devam etmiştir. Halbuki Türkiye ve Irak ilişkilerine bakıldığında, iki ülke arasındaki ilişkilerin denge politikası ile sürdürüldüğü ve İran-Irak ilişkisinin aksine diplomatik olarak köklü bir sorun bulunmadığı görülmektedir. Tüm bunlar ışığında, yapılan haberin de Türkiye yanlısı olacak şekilde verildiği görülmektedir.

2. Etnik ve Mezhepsel Ayrımcılık İçeren Haberler

7 Mart seçimlerinden galip çıkan Allavi, Irak'ta kurulacak olan koalisyonun olabildiğince geniş yelpazeli olacağını belirtmektedir. *Zaman* gazetesi bu haberi : "*Allavi geniş tabanlı hükümet peşinde"* başlığı ile vermiştir. Allavi'nin: "*Başta Maliki'nin Hukuk Devleti olmak üzere herkese kapımız açık."* şeklindeki konuşması ile koalisyon kurma hazırlıklarına başladığı ve bu yönde adımlar attığı görülmektedir.

> "Irak'ta 7 Mart'ta yapılan genel seçimlerin galibi eski Başbakan İyad Allavi, çoğunluk hükümeti yerine, geniş ulusal katılımlı bir hükümet kurmaya çalışacağını söyledi… Galibiyetinin ardından dün Irakiye Koalisyonu'nun merkezinde bir basın toplantısı düzenleyen Allavi, hükümeti kurma konusunda hiçbir parti ya da koalisyondan uzak durmadıklarını söyledi. Allavi, "Başta Maliki'nin Hukuk Devleti olmak üzere herkese kapımız açık." diye konuştu… Seçim sonuçlarını kabul etmeyen Maliki ise Irak Milli İttifakı'nı yanına çekmeye çalışıyor. Ancak İran'a yakın duran İttifak'ın, Maliki ile birleşmesi halinde Amerikalıların çekilmesiyle doğacak siyasi boşluğun Tahran yönetimi tarafından doldurulabileceği yorumları yapılıyor. Laik bir isim olan ve Arap ülkeleriyle arası iyi olan Allavi'nin iktidara gelmesi halindeyse bu korkuların azalacağı da belirtiliyor. (*Zaman,* 28 Mart 2010).

Dış haberler servisinden aktarılan haberin içeriğinde sade bir üslup kullanılmıştır. Çarpıcı ifade ve yorumlara yer verilmeyen haberde Allavi'nin hükümet kurma çabalarına yönelik konuşmalarına yer verilmiştir. Allavi'nin

sözlerine doğrudan alıntı yapılmış olması ve Maliki'nin eylemlerinin dolaylı bir anlatımla ve dahası yorumlarla verilmesi, gazetenin Allavi iktidarına daha sıcak baktığının bir göstergesi olarak düşünülebilir. Allavi'nin Arap ülkeleri ile olan ilişkilerinin iyi olması, ülkedeki Türkmenlerin durumunu da tehlikeye atacak bir siyasi ortamın olmayacağı kanaatinden dolayı *Zaman'ın* Allavi hükümetine sıcak baktığı ve bu durumun haber diline de yansıdığı düşünülmektedir.

Irak'ta yapılan 7 Mart seçimlerinde sandıklar açılmaya başlarken, gayri resmi bilgilere göre Maliki'nin önde gittiği belirtilmektedir. *Hürriyet* gazetesi bu haberi "*Irak'ta Maliki önde gidiyor"* başlığı ile vermiştir.

> "Irak'ta önceki gün yapılan parlamento seçimlerine katılım, şiddet tehdidine rağmen yüzde 62.4 gibi yüksek bir oranda gerçekleşti. Şii Başbakan Nuri el Maliki'nin liderliğindeki Hukuk Devleti İttifakı, yüzde 40 destekle önde gidiyor. Büyük güvenlik önlemleri altında yapılan seçimlerde, ülkede şiddetin ve mezhepçiliğin nispeten bastırılmasında rol oynayan Başbakan Maliki'nin, Şii nüfusun da çoğunlukta olması nedeniyle önde gitmesi sürpriz sayılmıyor…"(*Hürriyet,* 09 Mart 2010).

Haberde geçen "*şiddetin ve mezhepçiliğin nispeten bastırılması"* ifadesi, Irak'taki seçimlerin mezhepsel ayrımcılık ve şiddet temelinden kurtarılmak istendiği ve bu yönde adımlar atan Maliki'nin bu sebepten ötürü desteklendiğini göstermek için yazılmıştır. Haberin yanındaki diğer bir haberde ise koyu kırmızı punto ile "*Kuzey Irak'ta Talabani"* ifadesi yer almaktadır. Ülkenin kuzeyindeki Kürt bölgesinde Talabani başkanlığındaki Kürdistan Yurtseverler Birliği ile Barzani Başkanlığındaki Kürdistan Demokratik Partisi'nin arasında büyük çekişme yaratan seçimlerin galibinin Barzani olmasının beklendiği belirtilmektedir. Haberin içeriğinde Barzani'nin birinci olmasının beklendiği belirtilirken haber başlığında "*Kuzey Irak'ta Talabani"* kelimeleri kullanılması oldukça şaşırtıcıdır. Haber başlığından Talabani'nin seçimleri önde götürdüğü anlaşılırken haberin içeriğinde

tam tersi bir tablo karşımıza çıkmaktadır (*Hürriyet,* 9 Mart 2010). Söz konusu haberde haber başlığı ile içeriğinin uyumsuzluğu, okuyucunun algısını yanlış yere yönlendirilmesi anlamına gelmektedir.

Irak'ta, dünyada en uzun süre hükümeti kuramama rekorunun kırıldığı günlerde mezhepsel ayrılıklar bu durumu körüklemektedir. *Zaman* gazetesi bu haberi "*Tek çare ulusal hükümet"* başlığı ile vermiştir. Başlığın hemen altında koyu kırmızı bir renkle şu ifadeler yer almıştır:

> "dünya hükümet kuramama rekorunu kıran Irak'ta 7 aydır süren müzakereler mezhebe dayalı siyaset anlayışı ve dış müdahaleler sebebiyle sonuçsuz kalıyor. Başbakan Maliki'nin koltuğundan vazgeçmediği ve toplumun her kesimini temsil edebilecek bir hükmet amaçlanmadığı takdirde, Irak hükümetsiz kalma rekorunda uzun süre rakipsiz kalacağa benziyor " şeklinde bir yorum yapılmıştır" (*Zaman*, 15 Ekim 2010).

Yukarıdaki alıntıda, gazetenin mezhepçi siyaset ve dış müdahaleler ile hükümet kuramama arasında nedensellik ilişkisi kurduğu görülmektedir ve gazete bu yolla iktidar sevdası yüzünden Irak'ta bir türlü hükümet kurulamamasını sert bir dille eleştirmektedir. İki büyük Şii oluşum olan Kanun Devleti ile Irak Ulusal İttifakı'nın birleşmesi yine de Maliki'nin koltuğunu devretmesi için yeterli olmamıştır. Bu durumu kabul etmeyen Sadr ve el Hekim, *"14'ler Komitesi"nde* başbakan adayının seçilmesi için çabalamış fakat bu çabaların sonuçsuz kalması sonrasında bu ittifak da dağılmıştır. Türkiye'nin görüşleri ise Sünnilerin ya da Şiilerin egemen olduğu bir hükümet değil, kapsayıcı bir hükümetin kurulması yönündedir. Haberin içeriği şöyledir:

> "…Türkiye en baştan salt Şiilerden oluşan bir hükümete karşı çıktı; El Irakiye'nin dışlanmasına tepki gösterdi. Türk tarafına göre sadece mezhep odaklı bir hükümetin başarılı olma şansı yoktu; El Irakiye'nin dahil olmadığı bir koalisyon kesinlikle çalışmazdı. 2005'te Sünniler

> dışlanınca yaşanan büyük sorunlar ortadaydı. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, gerek Iraklı siyasetçilerle gerek İran tarafıyla görüşmelerinde bunu açıkça dillendirdi. Ankara'nın bu politikası "Hükümette mutlaka Sünniler de yer alsın" diye değil. Türkiye her fırsatta "Kapsayıcı bir hükümet olmalı; hiçbir etnik unsur ve mezhep dışlanmamalı." diyor. Maliki'nin Kanun Devleti ülkenin güneyine hapsolmuş durumda. El Irakiye ise ülkenin her tarafından oy alabilen tek oluşum…"(*Zaman,* 15 Ekim 2010).

Haberin içeriğinden görüldüğü üzere gazete, iktidarın meşruiyetini artırıcı bir üslup benimsemiştir. Ayrıca hükümetin Sünnilerin hükümette yer alması konusundaki net tavrı, gazetenin ideolojisi ile bağdaştığından dolayı haber, Türkiye'nin Irak ile olan dış politikasını destekleyen bir üslupla verilmiştir. Haber içerikleri oluşturulurken ideolojiler oldukça etkilidir. İdeoloji, kısmi çıkarların evrensel çıkarlar olarak algılanması şeklinde tanımlanabilir (Giddens, 1991:21, akt. Dursun, 2016). Bu haberde de kısmi çıkarların evrensel çıkarlar olarak temsil edilmesi söz konusudur. Zira haberde hükümetin dış politikasının genelleştirildiği/evrenselleştirildiği görülmektedir. Ayrıca gazetenin akredite kaynaklara olan bağımlılığı, gazetenin meseleleri yetkili kişilerin açıklamalarını temel alarak haberleştirmesine neden olmaktadır. Bu durumun en baskın şekilde görüldüğü husus ise dış politikadır. Özetlemek gerekirse, *Zaman,* haberlerini yapılandırırken, haber kaynaklarının söylemlerine ve bunların geçerliliğine bağlı kalmaktadır. Gazete, Irak'taki hükümet bunalımının mezhepsel ayrılıklardan kaynaklandığını koyu kırmızı bir punto ile yazarak okuyucunun dikkatini buraya çekmek istemiştir. Ayrıca dış güçlerin müdahalesini Irak üzerinde olumsuz etki yarattığı da yine aynı teknikle okuyucuya verilmiştir.

Irak'ta koltuğunu bırakmak istemeyen ve bu yönde girişimlerde bulunan Maliki, Türkiye'den destek bulmak için Türkiye'ye gelmekte fakat Maliki umduğunu

bulamayacak gibi görünmektedir. *Zaman* gazetesi bu haberi "*Maliki, hükümet için ilk kez geliyor"* başlığı ile vermiştir.

> "Irak, marttaki seçimlerin ardından "dünya hükümeti kuramama" rekorunu her gün geliştirirken, koltuğunu koruyacak hükümet formülleri arayan Başbakan Nuri el Maliki, komşular turu çerçevesinde Türkiye'ye geliyor. Seçimlerin ardından Maliki hariç neredeyse Irak'ın tüm etkin siyasetçilerini ağırlayan Ankara, bu hafta ilk kez Şii başbakanı konuk etmiş olacak. Ziyaret Sünnilerin dışlandığı bir hükümet formülünün öne çıktığı bir döneme rastlıyor. Baştan beri "mutlaka kapsayıcı hükümet" telkininde bulunan Ankara, bir kez daha, "Sünnilerin yer almadığı bir hükümet çalışmaz" mesajı verecek… Irak'ta yeni hükümeti Kürtlerin desteğinin belirleyeceği ve Maliki'nin bu nedenle Kürtlere büyük tavizler verdiği yorumları yapılıyor." (*Zaman,* 19 Ekim 2010).

Haberde Maliki'nin Kürtlere *taviz verdiği* şeklinde bir ibare kullanılması, Kürtlerin Irak'ta kabul görmediği ve ancak siyasal yalnızlıktan dolayı çalınacak bir kapı olarak görüldüğü izlenimi yaratılmak istendiği anlamına gelmektedir. Zira Türkiye de her fırsatta Sünni, Şii ve Kürtlerin eşit söz sahibi olduğu bir hükümet kurulmasının altını çizmekte iken *Zaman* gazetesinin bu üslupla haber yapması, gazetenin İslamcılık ve Türkçülüğü eklemlendiren politikasından ileri gelmektedir. Ayrıca haberde geçen '"*Sünnilerin yer almadığı bir hükümet çalışmaz' mesajı verecek"* ifadesindeki keskin anlamın da gazetenin İslami duruşundan dolayı olduğu düşünülmektedir.

3. Seçimin Güvenliği Temalı Haberler

Irak seçimlerinin ardından yapılan hesaba göre hükümet üçlü bir koalisyondan oluşabilir. Fakat bu koalisyonun ne şekilde kurulacağı ise büyük merak konusu olmuştur. *Zaman* Gazetesinin 7 Mart'taki seçim gününde verdiği haberin başlığı şöyledir: "*Irak sandığa gidiyor, asıl zorluk koalisyon kurmakta"*. Haberin

hemen altında büyük puntolarla ve koyu pembe renkle yazılmış: "*Amerika'nın çekildiği bir dönemde bugün Iraklılar, yoğun güvenlik önlemleri arasında oylarını kullanıyor"* şeklinde bir yorum yapılmıştır. ABD'nin Irak'tan çekilmesinin ardından ilk "*özgür*" seçimlerine gittikleri iddia edilen Irak halkı, Amerikan askerleri nezaretinde oy kullanacaklardır. Bir yandan üç ay içinde bir koalisyon kurulması gerekmekte ve Irak halkı bunun kaygısı içindeyken diğer yandan seçimleri baltalamak isteyen silahlı ve bombalı saldırılara maruz kalmaktadırlar. *Zaman* Gazetesinin okuyucunun dikkatini Irak'taki güvenlik problemlerine çektiği görülmektedir. Gazete, Irak'taki güvenlik zayıflığının ABD'nin Irak'tan çekilmesi ile bağdaştırmış ve Irak'taki güvenlik probleminin ABD'nin Irak'tan elini çekmesinden sonra daha kötü bir hal aldığının altını çizmiştir. "*yoğun güvenlik önlemleri arasında oylarını kullanıyor"* ibaresiyle ABD'nin ülkedeki etkinliğinin azalmasının da Irak'taki güvenlik problemini çözmediğine işaret edilmektedir (*Zaman,* 7 Mart 2010).

2003 seçimlerinde olduğu gibi 7 Mart 2010 seçimlerinde de Irak seçimleri bombalı saldırılarla provoke edilmiştir. *Zaman* gazetesi bu haberi "*Bombalar arasında seçim"* başlığı ile vermiştir.

> "Irak'ta 2003'teki ABD işgalinden sonra dün ikinci kez yapılan genel seçimlere şiddet gölgesi düştü. 38 kişinin öldüğü bombalı saldırılara rağmen Iraklılar sandığa gitti. Resmi olmayan ilk sonuçlar, Başbakan Maliki'nin lideri olduğu Hukuk Devketi Koalisyonu'nun yüzde 40 oranıyla önde gittiğini gösteriyor. ABD başkanı Barack Obama'nın seçim için kutladığı Irak'ı zorlu koalisyon pazarlıkları bekliyor. (*Zaman,* 8 Mart 2010).

Haberde arka plan bilgisi verilerek 2003 seçimlerine gönderme yapıldığı görülmektedir. "*şiddet gölgesi düştü", "bombalı saldırı"* gibi ibarelerin kullanılması yoluyla da, Irak seçimlerinde halen güvenliğin sağlanamadığına işaret edilmektedir.

Verilen arka plan bilgisiyle 2010 seçimlerinin, Irak'ı 2003 seçimlerinden daha ileri götürmediği kanıtlanmak istenmiştir. Bazı haberlerdeki çatışmaların edilgen ve faili gizleyen bir üslupla yazıldığı görülmektedir. Buradaki amaç, kamuoyunu yaşanan sıcak çatışmalardan uzaklaştırmak ve şiddetin körüklenmesini önlemektir (İnal, 1996: 127). Bu haberde "*Bombalar arasında seçim"* ibaresi ile bombayı kimin attığını belli etmeyen edilgen bir üslup benimsendiği görülmektedir. Yine de seçimlerin güvenliğinin tehlikede olduğu okuyucuya sezdirilmekle birlikte, faili gizler bir üslupla yazılması, okuyucunun dikkatinin seçimlere olan ilgiye çekilmeye çalışılması söz konusu olmuştur.

Irak'ta 7 Mart'ta yapılan seçimlere, saldırılar gölge düşürmüştür. *Hürriyet* gazetesi bu haberi "*Irak'ın kaderi 38 ölü"* başlığıyla ile koyu kırmızı bir puntoyla vermiştir. Başlıkta kullanılan "*kader"* sözcüğü oldukça ilginçtir. Çünkü bu sözcükle birlikte Irak'ın işgali göz ardı edilerek 38 kişinin ölmesi adeta Tanrı yazgısı gibi gösterilmiş ve faili gizlemeye yönelik bir üslup belirlenmiştir. van Dijk'a göre *"biz"* kategorisine girenler hata yaptıklarında, edilgen cümle yapıları ve buna benzer tekniklerle fail gizlenmeye çalışılırken, *"onlar"* kategorisine girenlerin yaptığı hatalar ise olabildiğince öne çıkarılmaktadır (van Dijk, 2003). Burada *Hürriyet'in* ABD'nin Irak'ta yaşananlar konusundaki sorumluluğunu gizlemeye uygun bir biçimde konuyu haberleştirdiği görülmektedir:

> "Irak'ta dün yapılan seçimlere, terör damgasını vurdu. Ancak El Kaide'nin tehdidine rağmen Iraklıların çoğu sandığa gitti. Özellikle kadınlar, Dünya Kadınlar Günü arifesinde kaderlerine meydan okudular." *(Hürriyet,* 8 Mart 2010).

Özellikle 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nden bir gün önce sandık başına gidilmiş olması, kadınlar açısından kadere bir başkaldırı olarak nitelendirilmiştir. Ne

var ki bu durumun *"kader"* olarak nitelendirilmesi üstü kapalı bir kabullenişi de içermektedir. Haberde *seçilen* ve *seçen* şeklinde tanıtılan iki kadın resmi dikkat çekmektedir. Üstte olan kadın *seçilen* olarak adlandırılan milletvekili adayı Feyruz Hatem, seçim kampanyasıyla en çok öne çıkan kadın aday olarak tanımlanmaktadır. *Seçen* olarak gösterilen Iraklı çarşaflı kadının ise sandığa oy atarken çekilmiş fotoğrafı haberde yer almaktadır. Gazetenin seçen ve seçilen ayrımına giderken kullandığı kadın fotoğraflarının birbirinden oldukça farklı olması, seçen kadın fotoğrafında çarşaflı bir kadın tercih edilmesinin; hükümet eden ve hükümet edilen kişilerin arasındaki giyim/sosyal statü/dini inanış farkına vurgu yapmak için kullanıldığı düşünülmektedir. Ayrıca bu fotoğrafla, haber başlığındaki "*Kader"* ibaresini pekiştirmek istenildiği söylenebilir. Seçmen ve seçilen kişilerin içerisinde kadınların çok olması ise demokrasinin bir getirisidir. Gazetenin *seçen* ve *seçilen* üzerine yaptığı vurguda Dünya Kadınlar Günü münasebetiyle pozitif ayrımcılık yaparak okuyucunun ilgisini çekmeye çalıştığı anlaşılsa da üslup ve fotoğraf seçimi bakımından yeterli özeni göstermediğinden bu amacına ulaşmada eksik kaldığı görülmektedir (*Hürriyet,* 8 Mart, 2010).

Irak'ın kaderi 38 ÖLÜ

Irak'ta dün yapılan seçimlere, terör damgasını vurdu. Ancak El Kaide'nin tehdidine rağmen Iraklıların çoğu sandığa gitti. Özellikle kadınlar, Dünya Kadınlar Günü arifesinde kaderlerine meydan okudular.

SADDAM Hüseyin sonrası Irak, güvenliği ilk kez kendi askerlerinin sağladığı bir ortamda dün seçime gitti. 2003'te başlayan ABD işgalinden bu yana yapılan ikinci parlamento seçimi, El Kaide tarafından rayından çıkarılmaya çalışıldı. Bağdat ve çevresinde yaşanan onlarca bombalı, roketli ve havan toplu saldırıda en az 38 kişi öldü, 100'ü aşkın kişi yaralandı, iki bina yıkıldı.

AFP'ye konuşan bir İngilizce öğretmeni olan Arabiye el Samarraiye, "Bu bizim kaderimiz. Geleceğimiz belirsiz, ama bugünkü bombaları umursamıyoruz. İşi bırakıp oy vermeye koştuk. İnşallah daha iyi bir hayatımız olacak" dedi.

Allavi'den itiraz

Seçim merkezlerine yönelik saldırılar sonrasında sivil araçların trafiğe çıkışı yasaklandı. Sandıklar oy verme süresi uzatılmadan TSİ 16.00'da kapandı.

ABD Başkanı Barack Obama, tebrik mesajında, "Terörden yılmayan Irak halkına saygım var. Irak'ta birkaç gün kritik olacak" dedi. 6200 milletvekili adayının yarıştığı seçimde, ulusal parlamentoda en çok sandalyeyi iki laik Şii partinin kazanması bekleniyor. Muhalefet lideri ve eski başbakanlardan İyad Allavi, Yüksek Seçim Kurulu'nun performansından memnun olmadığını belirterek soruşturma çağrısında bulundu.

Dati'den destek

Avrupa Parlementosu üyesi eski Fransız Adalet Bakanı Rachida Dati (sağda), Irak seçimlerini bizzat yerinde takip etti. Bağdat'ta, Dicle kıyısında dolaşarak seçim sandıklarını ziyaret eden Dati'yi askerler korudu.

Seçim kampanyasıyla en çok öne çıkan kadın aday Feyruz Hatem (en üstte). Bir diğer aday Zehra El Jaburi ise, "Irak'ta 1 milyondan fazla dul kadın, 5 milyondan fazla yetim var. Kadınların ve çocukların yaşamlarını iyileştirmek için yapılan çalışmalar amacına ulaşmıyor, bunu düzeltmeye tâlibim" dedi.

4. Hükümet Kurma Çalışmaları

2003 seçimlerinden bu yana mecburi de olsa siyasi bakımdan dağınık halde bulunan Türkmenler, seçimlerde söz sahibi olmak için çaba göstermektedir. *Zaman* gazetesi bu haberi "*Türkmen partileri seçimlere farklı koalisyonlardan giriyor"* başlığı ile vermiştir.

> "2003'ten beri dağınık bir siyasi tablo çizen Irak Türkmenleri istemelerine rağmen siyasi ve ideolojik nedenlerden dolayı halen tek çatı altında toplanabilmiş değil. Seçimlere Irak Türkmen Cephesi (ITC) Allavi'nin lider olduğu Iraklılar listesinden, Irak Türkmenleri İslami Birliği ve Türkmen Karar Partisi Kanun Devleti Koalisyonu listesinden, Türkmen Adalet Partisi Irak Ulusal Uzlaşısı listesinden, Türkmen Erbil Listesi Kürdistan İttifakı'ndan, Türkmen Vefa Hareketi ve Türkmeneli Partisi Irak Ulusal İttifakı listesinden giriyor…" (*Zaman,* 7 Mart 2010).

Burada dikkat edilmesi gereken husus ise; arka plan bilgisi verilmiş olmasıdır çünkü gazeteler sıklıkla arka plan bilgisi vermezler. Haberde verilen arka plan bilgisi ise; 2003'ten bu yana Irak'taki seçimlerin tehlikeli bir ortamda yapılıyor olmasıdır. 2010 yılına gelindiğinde, ABD'nin Irak'ı işgalinin üzerinden yaklaşık olarak 7 yıl geçmesi, ABD'nin "Irak'ı özgürleştirme" düşüncesine karşın Irak adına herhangi somut bir adım atılamamış olması ve Irak'taki demokrasi arayışlarının lafta kalması *Zaman'ın* bu arka plan bilgisi ile okuyucuyu uyarmasına neden olmuştur.

Irak'taki seçimlerin üzerinden yedi-sekiz ay geçmesine rağmen hükümetin kurulamaması yerel yönetimleri de sıkıntıya düşürmüştür. *Zaman* gazetesi bu haberi "*Irak'ta hükümet krizi yerel yönetimleri zorda bırakıyor"* başlığı ile vermiştir.

> "7 Mart'ta genel seçimler için sandık başına giden Irak'ta, seçimlerin üzerinden 7 ayı aşkın bir süre geçmesine rağmen hala bir hükümet kurulamadı. Partilerin, yeni bir hükümet kurmanın aldığı zaman bakımından dünya rekoru kırdığı ülkede siyasi tıkanıklık, Irak'ın güvenliğini ve yeniden yapılanmasını tehdit ediyor. Bu durum, merkezden destek ve yönlendirme bekleyen yerel yönetimleri de sıkıntıya sokuyor. Geçtiğimiz hafta İstanbul'a gelen Irak'ın iki önemli bölgesi

> Kerkük ve Diyala'nın valileri Cihan'a bu konuda yaşanan sıkıntıları anlattı." (*Zaman*,12 Ekim 2010).

Haberde, Irak'ın içinde bulunduğu hükümet bunalımının, ülke güvenliğini de tehlikeye soktuğunun altı çizilmiştir. Irak' a yöneltilen eleştiriler, "*hala bir hükümet kurulamadı*", "*Irak'ın güvenliğini ve yeniden yapılanmasını tehdit ediyor*" ve "*yerel yönetimleri de sıkıntıya sokuyor*" ifadeleri ile somutlaştırılmıştır. İstanbul'a gelen Diyala ve Kerkük valileri ile röportaj yapan *Zaman* gazetesi, hükümet bunalımı hakkında önemli bilgiler edinmiştir. Diyala valisi Mehdavi'nin yaptığı açıklamalara göre Irak'taki hükümet bunalımından yararlanan teröristlerin bu otorite boşluğunu iyi değerlendirdiği belirtilmiştir. Mehdavi, Irak'ta yeni hükümet kurulunca bakandan bekçiye kadar her kadronun değiştiğini ve değişeceğini bilen bir bakanın nasıl bir psikoloji ile ülkeye hizmet edeceğinin malum olduğunu belirtmiştir. Hükümet boşluğunun yerel yönetimleri de kötü etkilediğini belirten Mehdavi, henüz 2010 bütçesinin bile onaylanmadığını belirterek yerel yönetimlerin maddi sıkıntı içine düştüğünü belirtmektedir (*Zaman*,12 Ekim 2010).

Maliki'nin Tahran'da İran Cumhurbaşkanı Ahmedinejad ile görüşme haberi *Hürriyet* gazetesinde "*ABD çekildi İran Girdi*" başlığı ile verilmiştir.

> "Mart ayından bu yana hükümet kurulamayan Irak'a Tahran müdahalesi. Guardian, İran'ın, ABD'nin muharip birliklerini çektiği günlerde radikal Şii lider Mukteda es-Sadr'ı, Başbakan Nuri el Maliki'yle koalisyon kurmaya ikna ettiğini yazdı. ABD'nin muharip birliklerini çekmesinden sonra oluşan siyasi boşluğu bir fırsat olarak gören Tahran, seçimlerin üzerinden yedi ay geçmesine rağmen hükümetin kurulamadığı Irak'ta, istediği sonuca ulaştı. Guardian'ın manşetten verdiği habere göre Tahran, Irak'ta Başbakan Nuri el Maliki'nin koltuğunu koruması için İran'da inziva'da yaşayan radikal Şii lider Mukteda el-Sadr'ı ikna etti…" (*Hürriyet,* 19 Ekim 2010).

İran'ın bu tavrının ABD işgalinden farklı olmadığının altını çizmek isteyen gazete, seçtiği haber başlığı ile bu düşüncesini desteklemiştir. Haberde, Maliki ve

Ahmedinejad'ın el sıkıştığı bir fotoğraf karesi göze çarpmaktadır. ESÇ yöntemine göre bir haber metninde alıntılar, fotoğraflar, grafikler, sayısal veriler gibi bir ikna süreci olarak kullanılır (Ertan Keskin; 2004; 392-393). Bu haberde de içeriğin inandırıcılığının artırılması adına Maliki ve Ahmedinejad'ın birlikte fotoğraflarının konulduğu görülmektedir. Ayrıca İran'ın attığı adımların "*müdahale*" olarak haberde yer alması da okuyucuyu, İran ile ABD'nin birbirinden farklı yaklaşımlar içinde olmadığı anlamını düşündürmektedir. Zira ABD'nin Irak'a girmesi gazete haberlerinde, çoğu zaman "*müdahale*" kavramı ile ifade edilmiştir.

Irak'ın siyasi bütünlüğünün korunması gerektiğini her fırsatta vurgulayan Türkiye, kurulacak Irak hükümeti için dört temelli bir teklif hazırlamış ve bunu dönemin başbakanı Erdoğan, Irak'a aktarmıştır. *Zaman* gazetesi bu haberi "*Türkiye'den yeni Irak hükümeti için dört temelli teklif"* başlığı ile duyurmuştur. Başbakan Maliki'nin Suriye ile yaşadığı sorunlara dikkat çeken Erdoğan, bölge vizyonunda "*birlikte kalkınma''*nın anahtar kelime olduğunu belirtmektedir. Irak'taki hükümet bunalımının en çok Türkiye'yi etkileyeceğini belirten Erdoğan, Türkiye'nin Irak ile pek çok ticari anlaşma yaptığını ve Irak'ın yeniden yapılandırılmasının altyapı çalışmalarında iki ülkenin kolektif bir şekilde çalışacağını fakat hükümet bunalımının bu durumu geciktirdiğini belirtmiştir (*Zaman,* 15 Ekim 2010). Gazetenin iddiasına göre Türkiye'nin Irak ile münasebetinin ve Irak'taki hükümet bunalımından rahatsız olmasının en büyük etkeni iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin sekteye uğrayacak olmasıdır. Haber başlığında "*dört temelli teklif"* şeklinde edilgen bir cümle yapısı kullanılmasına rağmen haberin içeriğinde *Zaman'ın* yorumlarının ağırlıkta olduğu görülmektedir. Örneğin "*Irak'ın siyasi birliğini ve toprak bütünlüğünü savunan Türkiye, 'mutlaka kapsayıcı hükümet' diyor." " Şu anda*

dillendirmese de muhtemel yeni seçim senaryosuna Ankara kesinlikle karşı.”. Görüldüğü gibi Ankara’dan kesin bir açıklama olmamasına karşın gazete kendi tahminleri doğrultusunda haber metnini şekillendirmektedir.

WikiLeaks’in Irak’taki sivillere yönelik işkenceleri ortaya çıkaran belgeleri yayımlaması dünyada büyük bir gündem yaratmıştır. *Hürriyet* gazetesi bu haberi, “*Bay Sızıntı, Maliki’yi Yaktı”* başlığı ile vermiştir. Haberde Maliki’nin yer aldığı fotoğrafın üzerinde ise şu ifadeler yer almakta:

> “Irak’ta sivillere katliam ve işkenceye göz yumulduğunu gösteren WikiLeaks belgeleri en çok Irak Başbakanı Maliki’nin canını yakacak. Koltuğunu korumak için Türkiye dahil destek arayan Maliki, sızıntının kendisini zor duruma düşürmek amaçlı olduğu iddiasında.”

Haberin içeriği ise şöyledir:

> “ABD, geçen Cuma WikiLeaks tarafından sızdırılan, Irak’ta sivillere yönelik işkence ve katliamlara göz yumulduğunu gösteren gizli belgeler yüzüyle köşeye sıkışırken, savaştaki en yakın müttefikleri İngiltere ve Irak Başbakanı Nuri el Maliki’yi de zor duruma düşürdü. İngiltere’de koalisyon hükümetinin Başbakan Yardımcısı Nick Clegg iddiaları “şoke edici” diye niteledi ve Washington’dan açıklama istedi. ABD’nin savaş sonrası Irak’ın başına getirdiği Başbakan Maliki ise ülkede 7 aydır hükümet kurulamayan bir ortamda belgelerin kendisini zor duruma düşürmek için çıkarıldığı iddiasında.” (*Hürriyet,* 25 Ekim 2010).

Haberde geçen “*köşeye sıkışmak”, “zor duruma düşürmek”* ifadeleri, ABD ve müttefiklerinin ve ayrıca Başbakan Maliki’nin bu iddialar karşısında çaresiz kaldığını göstermek adına kullanılmıştır. Ayrıca Maliki’nin sözlerinin inandırıcılıktan uzak olduğu kanıtlanmak için de “*belgelerin kendisini zor duruma düşürmek için çıkarıldığı iddiasında*” ibaresi kullanılarak bunların yalnızca bir iddiadan ibaret olduğunun altı çizilmek istenmiştir. Haberin başlığından spotuna kadar her ayrıntısında Maliki’nin düştüğü zor durum gösterilmiş ve koltuğunun sağlam olmadığının altı çizilmiştir. “*Maliki’yi Yaktı*” ve “*Allavi koz kazandı”* gibi başlıklar

seçen gazetenin, Maliki'ye dair hicivlerini bu ibarelerle somutlaştırdığı görülmektedir.

Seçimlere bir gün kala tüm dünyanın gözü Irak'a çevrilmişken *Hürriyet* gazetesi: "*Kıyak vekillik yarışı"* şeklinde bir başlık atarak Irak seçimlerini tamamen farklı bir bakış açısı ile lanse etmiştir. Haberin spotunda ise:

> "Yarın genel seçimlere sahne olacak Irak'ta milletvekili adayları Ortadoğu'nun en kıyak maaşı için yarışıyor. Bir Iraklı vekil ayda 14 bin 400 lira maaş alıyor. Üstelik yeniden seçilmese bile ölene kadar maaşının yüzde 80'ini almaya devam ediyor." *(Hürriyet,* 6 Mart 2010).

Seçimlerden sonra Irak'ın seçim matematiği nedeniyle üçlü bir koalisyon oluşacak ve tüm dünya bu koalisyonda hangi unsurların olacağı konusunda meraklanırken *Hürriyet* gazetesi Iraklı milletvekillerinin maaşına odaklanmıştır. Irak'ta yaşanabilecek olası bir hükümet krizinin sonuçlarının tahmin edilmesi gereken seçim öncesinde gazetenin bu tarz haberler yapması, gazetenin seçim sürecine yeterince odaklanmadığının bir göstergesidir. Ayrıca haberin ara başlığında ise "*şarkıcılı şairli seçim kampanyası"* şeklinde yer alan ifadenin altında da Haşimi, Maliki ve Türkmenler için yazılan şiirlerden birer kesit verilmiştir. Haber boyunca yalnızca bu ayrıntılardan bahseden gazete dikkatleri sosyal kaygıdan ziyade seçimlerin mali külfetine çekmeyi amaçlamıştır (*Hürriyet,* 6 Mart 2010).

7 Mart'ta yapılan genel seçim sonuçları 27 Mart'ta kesinleşmiştir. Başbakan Maliki ile başa baş bir seçim yürüten Allavi, seçimlerden galip ayrılan isim olmuştur. *Zaman* gazetesi bu haberi : "*Irak seçimlerinin galibi Allavi"* başlığı ile vermiştir. Haberin içeriğinde "*Amerika askerlerinin çekilmeye hazırlandığı Irak'taki kritik seçimi eski Şii başbakan Iyad Allavi kazandı. Allavi'ye hükümet kurma yolunu açan sonuçları Başbakan Nuri el Maliki ise kabul etmedi. Radikal Şii lider Sadr'ın*

güçlenerek çıktığı sonuçların ardından ülkeyi çetin koalisyon pazarlıkları bekliyor." ibareleri yer almaktadır. Haberde ABD askerlerinin çekilmesinin altının çizildiği görülmektedir. Ayrıca Sadr'ın seçimlerden güçlenerek çıkmasının Irak'ı güçlü pazarlıkların eşiğine getirdiği vurgulanmıştır (*Zaman*, 27 Mart 2010).

Seçimleri İlyad Allavi'nin kazanmasında destekleri ile etkili olan Irak Türkmen Cephesi, parlamentoya beş milletvekili göndermiştir. Bu milletvekilleriyle hükümet pazarlıklarında güçlü bir bakanlık isteyeceklerdir. *Hürriyet* gazetesi bu haberi, "*Türkmenler 5 vekille iktidar pazarlığında"* başlığı ile vermiştir. Allavi'nin liderliğini yaptığı el Irakiye Listesi'nde yer alan Irak Türkmen Cephesi, son seçim sonuçlarına göre parlamentoda daha güçlü bir hale gelmiştir. Haberin yanında, Allavi için kırmızı punto ile " *Saddam'ın düşmanıydı 'Bıyıksız Saddam' oldu"* şeklinde bir ibare yazılarak okuyucunun dikkati habere çekilmeye çalışılmıştır.

> "Iraklılar Irakiye Bloku'nun lideri Allavi'yi "Bıyıksız Saddam" diyerek sevse de yeni başbakan, Baas Partisi'nin kuruluş yıllarında birlikte çalıştığı Saddam Hüseyin'in emrini verdiği Londra'daki suikasttan yaralanarak kurtulmuştu. Canını kast eden Saddam'a düşman olan Allavi'nin CIA ve MI6 ile yakın ilişkileri oldu. 1994'te Saddam'a karşı askeri darbe girişimi de yapan Allavi, Saddam'ın devrilmesinden sonra ABD'nin girişimleriyle başbakan oldu." (*Hürriyet,* 28 Mart 2010).

Buradan hareketle gazetenin okuyucunun ilgisini çekmek adına okuyucuyu yanlış yönlendirdiği görülmektedir.

Maliki'nin Türkiye'ye gelmesinin ardından; önce İstanbul'da dönemin cumhurbaşkanı Gül ile daha sonra dönemin Dışişleri Bakanı Davutoğlu nezaretinde dönemin başbakanı Erdoğan ile görüştüğü belirtilmektedir. *Zaman* gazetesi bu haberi "*Ankara'dan Maliki'ye 'ulusal hükümet' telkini"* başlığı ile okuyucuya aktarılmıştır:

> "Irak'ta sekiz aydan beri hükümet bir türlü kurulamazken koltuğunu koruyacak formüller arayan Başbakan Nuri el Maliki, dün

> Türkiye'ye ziyarette bulundu. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından kabul edilen Maliki, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile de bir araya geldi. Türk tarafı Maliki'ye tüm grupların dahil olduğu ulusal hükümetin Irak'ın istikrarı için en uygun seçenek olduğu mesajını verdi. Irak'taki son öne çıkan hükümet formülünde Sünniler dışarıda kaldığından Ankara, "Sünni partilerin dışlandığı bir koalisyon kapsayıcı olmaz. Herkes sürece dahil edilmeli." çağrısında bulundu." (*Zaman,* 22 Ekim 2010).

Başlıkta geçen "telkin" kelimesi ile gazetenin, Türkiye ile Irak arasında bir hiyerarşi olduğu ve Türkiye'nin Irak'a telkin-tavsiye verme statüsüne sahip olduğu izlenimi yaratmak istediği söylenebilir. Ayrıca haberde geçen "*koltuğunu koruyacak formüller arayan Başbakan Nuri el Maliki"* ifadesi ile de bu durumun desteklendiği görülmektedir. Burada Maliki iktidarını koruyabilmek adına Türkiye'nin desteğine ihtiyaç duyan biri olarak işaretlenmektedir.

Irak'ta Sünni Köyüne saldırı yapılmış ve 25 ölüm meydana gelmiştir. *Zaman* Gazetesi bu haberi : "*Irak'ta Sünni Köyüne saldırı: 25 ölü"* başlığıyla vermiştir. Haberin başlığından saldırıyı kimin yaptığı anlaşılmamaktadır. Haberin içeriğinde ise şu ibareler kullanılmıştır:

> "Irak'ın başkenti Bağdat'taki bir Sünni köyünde silahlı saldırganların üç evi basması sonucunda 25 kişinin öldüğü açıklandı… Irak askeri üniformalı kişilerin saldırdığı evlerde elleri arkadan kelepçeli 7 kişi de sağ bulundu. Öldürülenlerin El-Kaide'ye verdiği desteği çeken Sünni gruplardan birine mensup olabilecekleri açıklandı." (*Zaman,* 4 Nisan 2010).

Haberde daha önce el-Kaide'ye destek veren bazı Sünni grupların, hükümete destek vermeye başlayınca örgütün gücünün zayıfladığı belirtilmektedir. Bazı Sünni grupların zamanında El-Kaideye destek vermiş olması sebebiyle öldürüldüklerinin iddia edilmesi, Sünniler için büyük bir prestij kaybına sebep olacaktır. Bu sebeple *Zaman,* haber başlığında saldırıyı kimlerin yaptığına değinmemiş, bu durumu gizlemeye çalışmış ve haberin içeriğini de oldukça kısa tutmuştur. Daha önce de

belirtildiği gibi van Dijk modeline göre "biz" olarak kabul edilenlerin yapmış olduğu olumsuz şeyler, haber başlığında ve içeriğinde gizlenmektedir (van Dijk, 2003). Burada da Sünniler için aynı tutumun sergilendiği görülmektedir. Haberde dikkat çeken nokta ise Irak seçimlerinde yüksek bir oy alan Sadr'ın başbakanlık seçimleri için referanduma gitmesi haberin küçük bir başlıkla verilmiş olmasıdır. Okuyucunun algısı "*Sünni Köyü*"ne saldırı yapılmasına çekilmiş fakat diğer yanda Irak'ın geleceğini yakından ilgilendiren referandum haberi ikinci plana atılmıştır. Maliki 89 Allavi 91 oy almış ve Sadr'ın oyu kritik hale gelmiştir. Bu kararı halka danışarak almak isteyen Sadr, resmi katılma şartı olmayan bir referandumla halkın nabzını tutmak istemiştir (*Zaman*, 4 Nisan 2010).

Irak'ta seçimlerin üzerinden yaklaşık olarak 6 ay geçmesine karşın hükümet bunalımı çözüme ulaşamamıştır. *Zaman* gazetesi bu haberi "*Irak'ta Geniş Katılımlı Koalisyon Suya Düştü"* başlığı ile vermiştir.

> "Genel seçimlerin ardından yaklaşık 6 aydan beri hiçbir grubun hükümeti kuramadığı Irak'ta geniş katılımlı hükümet umutları büyük ölçüde suya düştü. Seçimi 91 sandalye ile kazanarak birinci sırada bitiren eski başbakan İyad Allavi, liderliğindeki Irakiye listesinin Başbakan Nuri el Maliki başkanlığındaki Kanun Devleti listesi ile yapılan koalisyon müzakerelerinden çekildiği açıklandı… Irakiye listesinin sözcüsü Maysun el Demluci, Maliki'den özür dilemesini beklediklerini söyledi." (*Zaman*, 17 Ağustos 2010)

Zaman gazetesi bu haberde Irak'ın geniş katılımlı koalisyonunun *"suya düştüğü"* şeklinde bir başlıkla, daha önce yaptığı haberleri ile paralellik sergilemiştir. Daha önce Irak'ta kurulacak olan geniş tabanlı hükümetin Türkiye tarafından ne denli desteklendiğinin üzerinde duran gazete, altı ay sonra hükümet kurulamayınca geçmişteki "geniş tabanlı hükümet" beklentisinin gerçekleşmediğinin altını çizmiştir.

Irak'ta seçimlerin üzerinden yedi ay geçmiş fakat halen dahi hükümet kurulamamıştır. Amerika'nın son muharip gücünü Irak'tan çekmesi ile birlikte hedefin artık geniş kapsamlı bir hükümet kurmak olduğu belirtilmektedir. *Zaman* gazetesi bu haberi: " *ABD'nin çekildiği Irak'ta hedef, kapsamlı hükümet"* başlığı ile vermiştir. Haberin altında koyu harflerle : "*ABD'nin Irak'taki son muharip gücünü dün çekmesiyle birlikte yedi yıllık istila son bulmuş oldu"* şeklinde bir ifade bulunmaktadır (*Zaman* 1 Eylül 2010). Haberde kullanılan *"yedi yıllık istila"* ibaresiyle, gazetenin ABD'nin olumsuz ediminin altını çizmeye çalıştığı görülmektedir.

Görüldüğü üzere her iki gazetede de 2010 seçimlerine dair sınırlı sayıda haber yapılmış ve genel olarak Irak'ta kurulacak hükümetin geniş tabanlı bir hükümet olmasının ve etnik unsurları dışlamaksızın ve tüm etnik ve mezhepsel unsurların temsil edildiği bir koalisyon kurulması gerekliliği üzerinde durulmuştur.

SONUÇ

Irak'ın iç dinamikleri, ülkenin siyasi konjonktürünün biçimlendirilmesinde başat unsurlardan biridir. Bu iç dinamikler 2003, 2005 ve 2009-2010 seçimlerine de yansımıştır. Irak'taki dini, etnik ve ekonomik yapı, işgalin de bir sonucu olarak hızla dönüşmeye başlamıştır. Bu süreç, özellikle de ABD işgalinin ardından Irak'ın siyasi yapısının dini ve etnik çizgilerle yeniden yapılandırılmasına, siyasi grup ve ittifakların bu minvalde şekillenmesine sebep olmuştur. İşgal sonrasında hükümetin bir türlü kurulamaması, azınlıkların temsili sorunu, Kürtlerin oy taşımacılığı yaptığı iddiaları, Sünnilerin seçimlere karşı tepkili olması ve seçimlerin güvenliğinin sağlanamaması gibi birçok faktör, seçimlerden beklenilen başarının sağlanamamasına neden olmuştur. ABD ve müttefiklerinin ülkeyi terk etmelerinin ardından da Irak seçimlerinde kayda değer bir gelişme sağlanamamıştır.

Diğer Ortadoğu ülkeleri ele alındığında Lübnan hariç olmak üzere, dini ve etnik unsurların aynı coğrafyada yaşamalarına rağmen Irak'taki gibi ülke yönetimine dâhil olmadıkları görülmektedir. Dâhil olsalar dahi bu denli başat bir aktör konumunda değillerdir. Bunun sebebi aslında ülkedeki etnik ve mezhepsel çatışmaların Irak'ın kuruluşundan da önceye dayanmasıdır. Irak'ın kurulmasının ardından dini ve etnik farklılıklar, merkezi otorite baskısı altında "Iraklı" kimliği çerçevesinde dönüştürülmek istenmiştir. Fakat söz konusu unsurlar, tek bir kimlik altında birleşmek bir yana siyasi yollarla ve hatta silahlı gruplar kurarak farklılıklarını daha da artırma yoluna gitmişlerdir. Her ne kadar bu tezde Irak seçimlerine ilişkin pek çok tema ele alınsa da esasen bu temaların başlangıç noktası

ülkedeki etnik ve mezhepsel sorunlardır. Bu bağlamda, ekonomi, güvenlik gibi temalar da ülkedeki siyasi yapının ve işgalin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

ABD işgalinin dönüştürücü etkisi, Irak'ı Şii, Sünni ve Kürt gibi siyasi farklılaşmalara itmiştir. Bu siyasi farklılaşmalar ülkenin 2003'ten 2010'a kadar her seçiminde açıkça görülmektedir. Milliyetçilik veya merkeziyetçilik adına hareket ettiğini söyleyen Iraklıların bile esasen mezhepsel, aşiretsel ya da etnik eğilimleri çerçevesinde oy verdikleri görülmektedir. Hem 2005 hem 2009-10 seçimlerinde ülkedeki "ittifaklar" etnik ve mezhepsel oluşumlar olmadıklarını iddia etseler de pratikte durum oldukça farklıdır. Keza, bu partilere/ittifaklara oy veren halk da bu kimliklere dayanarak bir seçimde bulunmuşlardır. Bu durumun oluşmasında en büyük etkenin ülkenin sosyal ve tarihi dokusu olduğu görülmektedir. Irak siyasi yapısı elbette dış etkenlerden nasibini almıştır fakat hiçbir dış faktör Irak'ın iç dinamikler kadar etkili olmamıştır.

Irak, 2003 yılından itibaren ABD işgali altına girmiş, "özgürleştirme operasyonu" adı altında sosyolojik, ekonomik ve siyasi açıdan yalnızlaştırılmış, kendi kaderini kendisi belirleyemez hale gelmiştir. 2003-2010 yılları arasında tam bir kaos ortamının hüküm sürdüğü ülkede, ABD ve yandaşlarının himayesinde demokratik olacağı iddia edilen genel ve yerel seçimler yapılmış fakat hemen hiçbirinde istenilen sonuç elde edilememiş, ülke ABD'nin olumsuz etkisinden kurtulamamış ve aksine ABD ve müttefiklerinin iktidar mücadelelerine ev sahipliği yapmıştır.

Genel olarak Irak'ta yaşanan tüm süreç ve özellikle de 2003'ten 2010'a kadar yapılan seçimler Irak'ın komşusu olan Türkiye'nin yakın takibinde olmuştur. Seçimlerin her aşaması Türk medyası tarafından takip edilmiş ve konu medyada yer bulmuştur. Bu çalışmanın konusu da Türk yazılı basınında 2003, 2005 ve 2009-2010 Irak seçimlerinin sunulma biçimi olmuştur. Ancak tüm yazılı basın kuruluşlarının Irak seçimlerini haberleştirme biçimlerini ele alan bir çalışma ortaya koymak zaman, maddi imkânlar ve tezin yapılabilirliği açısından oldukça zor olduğundan haber incelemesinde, Türkiye'de tirajı yüksek ve ideolojik yönelimleri farklı olan iki gazete olan *Hürriyet* ve *Zaman* gazeteleri tercih edilmiştir. Çalışmada *Zaman* ve *Hürriyet'in* 2003-2010 yılları arasındaki Irak seçimlerini ele alma biçimleri, van Dijk'ın analizi çerçevesinde incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda görülmüştür ki; iktidar mücadeleleri, karlılık kaygısı, gazetelerin ideolojileri, uluslararası konjonktür, Türkiye'nin çıkarları ve bunlar gibi pek çok etken, gazetelerin haber temalarını, sentakslarını ve haberi verme şekillerini oldukça etkilemektedir. *Zaman* gazetesinin İslami ve milliyetçi çizgisi ve *Hürriyet* gazetesinin Batı'ya dönük ve aynı zamanda milliyetçi yapısı haber metinlerinde, başlık ve içeriklerinde, arka plan bilgilerinde açık ve örtük şekilde kendisini hissettirmiştir.

Zaman'ın ideolojik olarak milliyetçi ve muhafazakâr duruşu haber dilinde kendini göstermektedir[5]. Gazetenin pek çok haberinde olumsuz Batı imgeleminin tezahürlerini görmek mümkündür. Bunun yanında, bazı haberlerde ise mevcut konjonktür nedeniyle Batı'nın özellikle de ABD'nin eylemlerinin edilgen cümle

[5] *Zaman* gazetesinin haberleri 2003-2010 yılları itibariyle incelenmiştir, günümüzde kayyum gözetiminde yayın yapan gazetenin kendine ait bir ideolojisi bulunmamaktadır. Bu sebeple tezde incelenen haberler, o dönemin şartları göz önünde bulundurularak yorumlanmalıdır. *Zaman* gazetesi 15 Temmuz 2016'da darbe girişimi sonucu olarak 27 Temmuz 2016 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 668 Sayılı KHK ile gazete kapatılmıştır.

yapılarıyla gizlenmeye çalışıldığı görülmüştür. Bunun yanında, Müslümanlıkla Türklüğü eklemlendiren gazetenin, pek çok haberde etnik ayrımcılığa gittiği ve özellikle Kürt halkına dair olumsuz imgelemi harekete geçirdiği görülmektedir.

Hürriyet gazetesinin ise, ana akım medyanın bir temsilcisi olması itibariyle, Batı'ya karşı olumsuz üsluplardan olabildiğince uzak durduğu gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, milliyetçi eğilimi sıklıkla görülen gazete, Türk milliyetçiliği hususunda Batı ile zıt söylemlerde bulunmaktan çekinmemiş, ABD ve müttefikleri hakkında eleştirel yargılarda bulunmuştur. Gazetenin özellikle Kürt halkı üzerinde olumsuz yorumlarda bulunduğu haberler çoğunluktadır. Öyle ki Türkiye devletinin herhangi etnik ya da mezhepsel çatışmaya yer vermemek ve özellikle de Irak'taki Türkmenleri korumak adına Irak'ta geniş tabanlı ve kapsayıcı bir hükümet kurulmasından yana olduğu durumlarda *Hürriyet* gazetesi etnik ayrımcılık yapmaktan çekinmemiş ve bu tavrını haber dilinde sert bir şekilde ortaya koymuştur. *Zaman* gazetesinden farklı olarak *Hürriyet* gazetesi, kârlılık kaygısını ön plana çıkaran, daha geniş kitlelere hitap etmek adına derinlikten ödün veren sığ haberlere de yer vermiştir. Bazı haberlerde asıl haber süjesi olan konu geri plana itilerek magazinsel bir üslupla gündemden kopuk konuların altının çizildiği görülmüştür. Ayrıca haberlerde genellikle "şiddet" içeren konuların vurgulanması, hâkim haber değeri anlayışının sorgulanmaksızın kabul edildiğini göstermektedir. Haberlerde sıkça yer verilen "şiddet" olgusu, yalnızca *Hürriyet'te* değil aynı zamanda *Zaman* gazetesinde de tercih edilen bir konu olmuştur.

2003 yılında *Hürriyet'in* seçime dair ilk haberleri Nisan ayından itibaren yayımlanmaya başlamıştır. ABD'ye ilişkin haber ve yorumlarında çoğunlukla eleştirel üsluptan kaçınan gazetenin zaman zaman ABD'yi üstü kapalı şekilde

eleştirdiği de görülmektedir. Gazetenin ABD'ye yönelik eleştirilerinin sınırlı ve çoğu zaman üstü kapalı olmasını nedeninin, Türkiye'nin uluslararası alandaki çıkarlarını korumaya dönük politik tavrı olduğu söylenebilir. Bu bağlamda Türkiye ve Irak'ın karşılıklı çıkar ilişkilerine dikkat çeken gazete, pek çok haberinde ABD'yi olumlamıştır. Aynı zamanda ekonomik ve askeri çıkarlar arasında da bir paralellik kurmaya çalıştığı ve bu durumları problem olmaktan çıkararak normalleştirdiği görülmektedir. Gazetenin Amerikan iktidarının eylemlerine karşı da zaman zaman kayıtsız kaldığı görülmektedir. Irak toprak bütünlüğü konusunda *Hürriyet'in Zaman* kadar duyarlı davranmadığı görülmektedir. Ayrıca gazetenin, ekonomik çıkarları siyasi çıkarların üstünde tuttuğu haberlere de rastlanmıştır.

Mayıs ayına gelindiğinde ABD hakkında eleştiri yapmaya başlayan *Hürriyet,* milliyetçi duyarlılığından kaynaklı olarak da Kürt halkı hakkında ayrımcılığa varan bir üslup benimsemiştir. Burada dikkat edilmesi gereken husus ise normalde ABD hakkında kolaylıkla eleştiri yapmayan gazetenin, söz konusu Türkmenler olduğunda ABD ile çelişerek ülke hakkında olumsuz yorum yapmaktan kaçınmadığıdır.

2003 seçimleri *Zaman*'da Nisan ayından itibaren yer bulmuştur. Politikası gereği olumsuz Batı imgeleminden sıklıkla yararlanan gazetenin, ABD hakkında eleştirel söylemler yapmaktan kaçınmadığı görülmektedir. Bu noktada, *Hürriyet'*e göre ABD'yi daha fazla eleştiren gazete, hem Türkiye ve ABD'nin görüş farklılıklarının altını çizmekte hem de yer yer ABD iktidarını sorgulayan haberler yapmaktadır. *Hürriyet'*in ABD iktidarının eylemlerine kayıtsız kalmasının yanında *Zaman'*ın eleştirel tutumu iki gazeteyi birbirinden ayıran bir diğer önemli husustur. Gazete her fırsatta Irak'taki zulmün altını çizmiş ve olumsuz ABD imgeleminden yararlanmıştır. ABD'ye yönelik eleştirel tavrı hem kullandığı haber diliyle hem de

bunu destekler nitelikteki fotoğraflarla somutlaşmaktadır. İslami duruşunun yanında milliyetçi bir yanı da olan gazetenin de *Hürriyet'le* benzer bir şekilde etnik ayrımcık yaptığı haberler bulunmaktadır. Yine *Hürriyet*'le benzer bir şekilde *Zaman* da Türkiye'nin ekonomik çıkarlarına vurgu yapan haberler yapmıştır. Ekonomik çıkarlar, *Hürriyet*'te olduğu gibi *Zaman*'da da Irak'ın ulusal güvenliğinin gerisine atılmıştır.

2005 yılındaki seçimler, *Hürriyet'te* Ocak ayından itibaren yayınlanmaya başlamıştır. Gazetenin pek çok haberinde Türkmenleri olumlamak ve Kürtleri olumsuzlamak suretiyle etnik ayrımcılık yaptığı gözlenmektedir. Ocak ayının sonlarına doğru, seçimlerin ve dolayısıyla Türkmenlerin güvenliğinden dolayı, gazetenin ABD'ye yönelik olumsuz eleştiriler yaptığı görülmektedir. Aynı zamanda gazete, Türkiye'nin ekonomik çıkarlarına vurgu yapan haberler de yapmıştır. Kürtlere yönelik olumsuz eleştirileri 2003'te olduğu gibi devam eden gazete, PKK sorununa da sıklıkla dikkat çekmiştir. Seçimlerin hileli olduğuna dair haberlerin yapılmasının ise yine Türkmenlerin ülkedeki durumundan duyulan endişeden kaynaklandığı görülmektedir.

2005 seçimleri *Zaman*'da Ocak ayından itibaren yer almaya başlamıştır. 2003'te olduğu gibi, 2005 yılında da gazete, ABD'ye yönelik eleştirilerine devam etmiştir. 2005 yılında seçimlerin güvenliğinin olmadığı hususunda fazlaca haber yapılmış ve dikkatler güvenlik algısına çekilmiştir. *Hürriyet* gibi *Zaman* da etnik ayrımcılığa varan haber üslubunu 2005'te de korumuş, PKK sorununun da sıklıkla altı çizilmiştir. İlginç olan ise bazı haberlerinde etnik ayrımcılığın mezhepsel ayrımcılığın da önüne geçmiş olmasıdır. Fakat yine de *Zaman* ile *Hürriyet*'in haberlerini birbirinden ayran en büyük özelliklerden birisi *Zaman*'ın mezhepsel

ayrımcılık yapmasının yanında *Hürriyet'*in yalnızca etnik ayrımcılık yapmakla sınırlı kalmasıdır. Yine 2005 seçimlerinde de seçimlerin güvenliği, vurgu yapılan konulardan birisi olmuştur. ABD, seçimlerin güvenliğini sağlayamamakla suçlanmıştır. Ayrıca Irak 2005 seçimlerinde din faktörünün de etkili olduğunu kanıtlamaya yönelik haberler de yapılmıştır.

Hürriyet gazetesi 2010 seçimlerine Mart ayından itibaren yer vermeye başlamıştır. Batı yanlısı üslubunu koruyan gazete, PKK'ya yönelik olumsuz eleştirilerini devam ettirmiştir. Sınırlı ölçüde de olsa ABD'ye yönelik olumsuz eleştirilerde bulunmasının yanı sıra, haber niteliği taşımayan ya da konjonktürel durumu yansıtmayan, magazinel üsluplu haberlerin de yapıldığı görülmektedir. 2010 seçimleri *Zaman'*da Mart ayından itibaren yayınlanmaya başlamıştır. Bu seçimde de 2003 ve 2010'da olduğu gibi seçimlerin güvenliğine vurgu yapılmıştır. Gazete, ABD'ye yönelik olumsuz eleştirilerine bu seçimde de devam etmiştir. Türkmenlerin ve Sünnilerin diğer etnik ve mezhepsel unsurlara göre daha üstün tutulma durumu 2010'da da devam etmektedir. Kürtlere olan olumsuz yorumlar 2010 haberlerinde de yer almıştır. 2005'te olduğu gibi 2010 seçimlerinde de PKK sorununun altı çizilmiştir. Bu bakımdan gazetenin *Hürriyet'*le paralel fikirlere sahip olduğu görülmektedir. 2010 seçimlerinde dikkat çeken bir olgu da yaşanan hükümet bunalımıdır. Bu bunalım her iki gazetede de yer almakla birlikte, *Zaman,* seçimlerde Sünnilerin de söz hakkı olduğunu altını çizmesi bakımından *Hürriyet'*ten ayrılmaktadır. Zira *Hürriyet,* sadece Türkmenlerin durumu ile ilgilenmektedir. *Zaman'*ın haberlerinde Türkiye ve Irak ilişkilerinde, Türkiye'yi üstün tutan bir üslup benimsendiği görülmektedir.

Özetlenecek olursa, her iki gazetede de ele alınan haberler neticesinde görülmüştür ki; genel anlamda *Zaman* gazetesi, haberlerinde Batı karşıtı bir duruş sergilerken aynı zamanda yer yer etnik ve özellikle mezhepsel ayrımcılığı körükleyen bir üslup benimsemiştir, *Hürriyet* gazetesi ise çoğunlukla milliyetçi yanı ağır basan haberler üretirken Batı yanlısı tutumunu korumaya çalışmış, etnik ayrımcılık hususunda uç noktalarda gezinmiş ve ABD'nin Irak üzerindeki haksız hegemonyasına *Zaman* gazetesine nazaran daha az eleştirel bir üslupla yaklaşmıştır. Her iki gazetenin de PKK sorunu, etnik ayrımcılık, Türkiye'nin çıkarları ve seçimin güvenliği konusunda fikir birliğinde olduğu görülmektedir. 2003-2010 arasında *Zaman'*ın üslubunda fazla değişiklik görülmezken *Hürriyet'*in ABD'nin eylemlerini genelde meşru görmesine rağmen Türkmen meselesi ile ABD'nin çeliştiği noktalarda ABD'ye karşı olumsuz eleştiriler yapmaktan kaçınma noktasında bir farklılık gösterdiği görülmektedir.

30 Nisan 2014 Irak Yüksek Seçim Komisyonu, yapılan milletvekili genel seçimlerinin sonuçlarına bakıldığında Irak Başbakanı Nuri el-Maliki'nin Kanun Devleti, 93 sandalye kazanarak seçimin birincisi olmuştur. Sünni blokların ise ittifak yapmadan girdikleri son seçimde güç kaybına uğradıkları görülmüştür. 2014 Irak seçimleri ile ilgili *Hürriyet* ve *Zaman* gazeteleri sınırlı sayıda haber yapmışlardır. Gazetelerin ideolojileri ve haber yapma tutumlarında bir farklılık gözetlenmemiştir.

2009 sonrası dönem, Türkiye-Irak (IBKY) ilişkileri için İşbirliği Dönemi olarak adlandırılsa da 2016 yılına gelindiğinde iki ülke arasındaki ilişkilerin sınırlı düzeyde olduğu görülmektedir. 2014 genel seçimlerinde KYB'nin önüne geçen Goran Hareketi'nin Türkiye'ye karşı olumsuz tutumu, 10 Haziran 2014'te Irak Şam İslâm Devleti'nin (IŞİD) Musul'u ele geçirmesi, 24 Kasım 2015 tarihinde Rus

uçağının, sınır ihlali gerekçesiyle Türk Hava Kuvvetlerince düşürülmesiyle Irak-Türkiye arasındaki ilişkilerin gerilmesi ve son olarak IBYK ile imzalanan boru anlaşmasının askıya alınmasının ardından PKK militanları'nın 17 Şubat 2016'da Kürt ve Irak petrolünü Ceyhan limanına taşıyan boru hattını bombalaması Türkiye-Irak ilişkilerinin içinden çıkılmaz bir hal almasına neden olmuştur. İki ülke arasındaki ekonomik, sosyal ve politik ilişkilerin seyrini Ankara'nın PKK sorununu çözmek adına atacağı adımların belirleyeceği aşikardır.

KAYNAKLAR

Akbaş, Z. (2011). ABD'nin Ortadoğu Politikalarının Sürdürülebilirliği ve Ortadoğu'da Güç Mücadelesi. **History Studies Uluslararası Tarih Dergisi ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı,**s.3-4.

Anık M. (2012). **Kimlik ve Çok kültürcülük Sosyolojisi,** Açılım kitap, İstanbul.

Aras Damla ve Aydın, Mustafa (2004). "Ortadoğu'da Ekonomik İlişkilerin Siyasi Çerçevesi; Türkiye'nin İran, Irak ve Suriye ile Bağlantıları." **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 2, 103-128.

Arı, T. (2007). "Türk-Amerikan İlişkileri: Sistemdeki Değişim Sorunu Mu?." **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi,** Sayı 4, s.26-30.

Arı, Tayyar, (2003). **Irak, İran ve ABD Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya,** Alfa Basım, İstanbul,

Arslan, A. (2009), **Medya – Politik İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme,** Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi, ISSN: 1303-5134, www.insanbilimleri.com.

Atiker, M. (2006). Ortadoğu, Petrol ve ABD.KTO Etüd-Araştırma.

Aydın M.; Özcan N. A. ; Kaptanoğlu N. (2007), **Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak'ın Geleceği ve Türkiye,**: TEPAV yay., Ankara.

Aytulu, Gökçe (2005). **1 Mart Tezkeresi Öncesinde Türk Basınında Irak Sorunu,** Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.

Barut Evren (2013). **"Irak Kürt Bölgesel Yönetiminde Dış Politika ve Güvenlik Ekseninde Türkiye Algısı"** Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Uluslararası Güvenlik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi Ankara.

Bauman, Z. (2009). **Sosyolojik Düşünmek** (çev: Abdullah Yılmaz), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Bellin, Eva. (2005). "The Iraqi Intervention and Democracy in Comparative Perspective" **Political Science Quarterly** 119 (4): 595-608.

Bilgin, Mert. (2007). "Küresel Bölgesel ve Yerel Eksende Irak Petrollerinin Ekonomik, Siyasi ve Stratejik Anlamı", **Akademik Ortadoğu**, 19-53.

Bölükbaşı, D. (2008). **1 Mart Vakası Irak Tezkeresi ve Sonrası.** İstanbul: Doğan Kitap.

Bruinessen M. V.(2011). **Ağa, Şeyh, Devlet,** 7. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

Bulut, Selda ve Yaylagül, Levent (2004). "Türkiye'deki Yazılı Basında Yargıtay ve Mafya İlişkisineYönelik Haberler", **Gazi İletişim Dergisi,** S. 19, ss. 119-142.

BÜSAM. (2009). **ABD'nin Irak'tan Çekilme Süreci Ve Bölge Dinamikleri Açısından Değerlendirilmesi.** Analiz ve prodüksiyon çalışması, İstanbul Online: (http://docplayer.biz.tr/8307104-Abd-nin-irak-tan-cekilme-sureci-ve-bolge-dinamikleri-acisindan-degerlendirilmesi.html)

Caniklioğlu, M. (2007). "Ulusal ve Uluslararası Hukuk Işığında Türkiye'nin 2003 Tezkere Serüvenine İlişkin Görüşler-Düşünceler." **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,** Cilt 9, s.37.

Devran, Y. (2010). **Haber Söylem İdeoloji.** İstanbul: Başlık Yayın Grubu. Online: (http://www.academia.edu/17618745/Haber_Söylem_İdeoloji)

Doğanay Zekai ve Atun Fikret (1994). **Orta Doğunun Jeopolitik ve Jeo Stratejik Açıdan Değerlendirilmesi Körfez Harbi ve Alınan Dersler.**

Duman, Bilgay (2013). "Irak Nereye Gidiyor?", **ORSAM,** 11 Ocak 2013.

Durna Tezcan ve Kubilay, Çağla (2010). "Basının Şiddeti: Siyasal Gösterilerde "Polise Taş Atan Çocuklar" Örneği", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,** Cilt 65, Sayı: 3.

Dursun, Ç. (2004), **Haber Hakikat Ve İktidar İlişkisi,** Ankara, Elips Yayınları, Ankara.

Dursun, Çiler "**İdeoloji Yaklaşımları Çerçevesinde Dil, Söylem ve Siyaset**" http://www.teorivepolitika.net/index.php/kitaplar/item/81-ideoloji-yaklasimlari-cercevesinde-dil-soylem-ve-siyaset, erişim: 13.02.16.

Erkmen, Serhat (2010). **"Irak'ta İşgal Sonrası Siyasal Yaşam Ve 2010 Parlamento Seçimleri",** Ortadoğu Etütleri, Cilt 2, Sayı 3, Temmuz 2010, ss.107-145.

Erkmen, Serhat ve Hasan, Mazin (2003). "Irak'ta Direniş," Stratejik Analiz, Cilt 4, Sayı 41, Eylül 2003, s. 22-34.

Fowler, R. (1991), **Language In the News: Discourse and Ideology in the Press,** London: Routledge.

Giddens, A (1991), **Four Theses on Ideology**, in İdeology and Power in the Age of Lenin in Ruins, (ed) Arthur and Marilouise Kroker, New World Perspective: Montreal. akt. Dursun, 2016 .

Gölcü Abdulkadir, (2009), **Haber Söyleminde Medya- Siyaset İlişkisi: 29 Mart 2009 Yerel Seçimleri,** İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, ISNN: 1302-146X, sayı: 29, Güz Dönemi, ss. 81-101, Ankara.

Hall, S. , Critcher, J. , Clarke, J. , Jefferson, T. ve Roberts, B. (1978), **Policing the Crisis: Mugging, the State and Law and Order,** GB: Methuen.

Hasan Mazin ve Şükür, Soran (2004). "Kerkük Kerkük", **Stratejik Analiz,** C.4, S.47(Mart, 2004), s. 21.

Henderson S.(1991). **Instant Empire: Saddam Hussain‟s Ambition for Iraq**, Mercury House, San Fransisco.

http://www.itkad.com/Icerik.aspx?l=1&id=179, erişim: 14.09.2014

İnal, A. (1995) " Yazılı basın haberlerinde yapısal yanlılık sorunu" **Toplum ve Bilim.**

İnal, A. (1996), **Haberi Okumak,** Temuçin yayınları: İstanbul.

Kahraman, A. (2008). **"Irak'ın Geçmişi, Geleceği, Bugünü ve Geleceği Üzerine Muhtemel Senaryolar"** Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Kamel, Abu Jaber. (1970). **Arap Baas Sosyalist Partisi**, (Çev. Ahmet Ersoy), Ankara, Altınok Matbaası.

Karaman H.; Çağrıcı M., Dönmez İ.; Kafi, G., S.(2007). **Kuran Yolu Türkçe Meal ve Tefsir**, I. Cilt, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Kayar, Mustafa, (2003). **Türk-Amerikan İlişkilerinde Irak Sorunu**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları.

Kaymaz İ. Ş. (2005). "Arap – Kürt Karşıtlığı Temelinde Irak'ın Parçalanmasına Giden Yol ve Türkiye", **Güvenlik Stratejileri Dergisi,** C. 1, S. 1.

Keskin, Ertan, Z., Türkiye'de Haber İncelemelerinde van Dijk Yöntemi, Dursun, Ç. (Der. 2004), Haber Hakikat Ve İktidar İlişkisi, Ankara, Elips Yayınları, Ankara.

Koyun, Serhan, ***"Savaş Karşıtlarının Haber Fotoğraflarında Sunumu: Irak Savaşı Örnek Olayı".*** Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Gazetecilik ABD, Ankara, 2006.

Kress, G. (1993). "Against arbitrariness: The social production of the sign as a foundational issue in critical discourse analysis" **Discourse and Society.** 4:2 169-191

Kreyenbroek P. G.; Allison C.(2003). **Kürt Kimliği ve Kültürü**, Ümit Aydoğmuş Çev., Avesta, İstanbul.

Kubilay. Ç. (2010), **İslamcı Söylemde Kamusal Alan ve Türban Tartışmaları,** Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul.

Oktar, L. (2005). **“Dil Kullanımı ve Toplumsal Kimlikler”,** Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 2, s. 73-83

Onat H. (1997). **“Şiiliğin Doğuşu Meselesi”,** Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/781/10021.pdf, (06.02.2013)

Öz M.(2011). **Başlangıçtan Günümüze Şiilik ve Kolları,** Ensar Neşriyat, İstanbul.

Özkan Tuncay (2003). **Bush ve Saddam’ın Gölgesinde Entrikalar Savaşı,** İstanbul: Alfa Yayınları

Özkır, Y. (2013), “Hürriyet Gazetesi’nin Kimliği” **Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, No. 3, Nisan, ss. 45-70.

Pirinççi, F. ve Ayhan, V. (2008), **Tarih Yeniden Yazılırken Saddam Hüseyin,** Ankara, birinci baskı.

Sarıçam İ.; Erşahin S.(2011). **İslam Medeniyeti Tarihi,** 4.Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara.

Sarıkaya M. S.(2011). **İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler**, İstanbul.

Solak Ömer, (2011), “Küçük Ağa Romanının Eleştirel Söylem Analizi” **Akademik Bakış Dergisi** Sayı: 26 Eylül – Ekim Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – Kırgızistan.

Stansfield G.(2007), **Iraq,** Hot Spots in Global Politics, Polity Pres, Cambridge, U.K.

Şeker M.(2003), Haber Söylemi İçinde Yapılandırılmış Örtülü Nesnellik İhlalleri, Selçuk İletişim

Şeker, M. (2011), **Fetihlerle Anadolu’nun Türkleşmesi ve İslamlaşması**, 7. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Şentürk D.(2003). **Saddam’ın Baası,** Alfa Yayım, İstanbul.

Şimşir, Bilal (2004). **Türk - Irak İlişkilerinde Türkmenler**, Bilgi Yayınevi / Bilal N. Şimşir'in Kitapları Dizisi.

Taşkıran, Cemalettin, “Türkiye ve ABD’nin Irak ve Ortadoğu Politikaları”, http://bizturkmeniz.com. Erişim: 07.05.16.

Thompson, J.B., (1984). **Studies in the Theory of Ideology.** Cambridge: Polity Press. akt. Dursun, 2016 .

Topuz, H. (2003), **Türk Basın Tarihi,** İstanbul, Remzi Kitabevi.

Torun, Esma (2005). "Türk-ABD İlişkilerinin Dünü Bugünü ve Yarını." **Genelkurmay ATASE ve Genelkurmay Denetleme Başkanlığı Yayınları, Stratejik Araştırmalar Dergisi,** Temmuz 2005, 5, 229-60.

Uçarol, Rıfat (2008). **Siyasi Tarih (1789-2001)** (7. Baskı), İstanbul, Der Yayınları, Uluç, 2009: 29 .

Ülkü, Güler (2004), "**Söylem çözümlemesinde Yöntem Sorunu ve van Dijk Yöntemi**", Dursun, Çiler (Der.), Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi, Ankara, Elips Yayınları.

van Dijk, T. (2003). **Critical discourse analysis.** D.Schiffrin., D. Tannen, & E., H. Hamilton (Ed.), In The Handbook of Discourse Analysis. (352-372). Oxford: Blakwell Publishing.

van Dijk, T. A. (1997) **Discourse as Structure and Process**, London: Sage Publications.

van Dijk, T. A. (2005) **"Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları"** içinde: Medya, İktidar, İdeoloji, 315-376. Mehmet Küçük (çer. ve der.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

van Dijk, Teun A. (1988). "Semantics of a Press Panic: The Tamil Invasion," **European Journal of Communication,** 3: 167-187.

Yılmaz M, (2008). "Bir Eşitsizlik Biçimi Olarak Uluslararası Haber Dengesizliği ve Türk Dış Politika Basını'nda Irak Savaşı", Marmara Üniversitesi Doktora Tezi.

Zehra, Ebu M. (2003). **Mezhepler Tarihi,** Sıbğatullah Kaya Çev., Yeni Şafak Yayınları, İstanbul.

ÖZET

Irak coğrafi konumu, jeo-stratejik önemi ve sahip olduğu doğal kaynaklar nedeniyle ABD ve müttefiklerinin hedefi haline gelmiştir. Türkiye açısından ise sınır komşusu olması sürdürülen siyasi, ekonomik ve ticari ilişkilerin yanı sıra bölgede yaşayan Türkmenlerin durumu nedeniyle Irak önemli bir ülke konumundadır. Bu çerçevede Irak'ın yeniden yapılandırılması sürecinde gerçekleştirilen seçimler Türkiye'yi yakından ilgilendirmiş ve dolayısıyla Irak seçimleri Türk gazetelerinde geniş biçimde yer almıştır. Bu çalışmada ise tirajı yüksek ve ideolojik yönelimleri farklı olan iki gazete: *Zaman* ve *Hürriyet'in* 2003 ABD işgali sonrasında Irak'ta yapılan seçimleri ve bu bağlamda ülkede yaşanan siyasi, sosyal ve ekonomik dönüşümleri haberleştirme biçimleri incelenmiş; bu incelemede van Dijk'ın eleştirel söylem analizinden yararlanılmıştır. Çalışmada gazetelerin farklı ideolojik yönelimleri nedeniyle bazı noktalarda farklaşmalarına rağmen önemli ölçüde benzerlik gösterdikleri bulgulanmıştır. İki gazetenin fikir biriliği sağladığı konular; Türk milliyetçiliği, etnik ayrımcılık, PKK sorunu, seçimlerin güvenliği ile Türkmenlerin haklarıdır. ABD'nin Irak'taki varlığı ve uygulamalarına yönelik olarak *Zaman* daha eleştirel haberler yaparken *Hürriyet,* yalnızca Türkmenlerin çıkarlarını zedelendiği noktada ABD'yi eleştirmektedir. Mezhepsel ayrımcılık konusunda ise *Zaman'*ın sert eleştiriler yaptığı görülürken *Hürriyet'*in sınırlı bir şekilde Sünnilerin temsili noktasında Şiilere eleştiri yönelttiği görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Irak, seçimler, etnik ve mezhepsel ayrımcılık, *Hürriyet, Zaman,* eleştirel söylem çözümlemesi.

ABSTRACT

Iraq became the target of the US and its allies because of its geographical location, geo-strategic importance and owned natural resources. It is also an important country for Turkey as well as political, economic and trade relations due to the situation of Turkmens who live in Iraq. With these reasons, elections for restructing Iraq concerned Turkey closely and also it took a wide place on newspapers in Turkey. In this study two newspapers' style of making news, which have high circulation and are different from each other by their ideological orientation, are compared about 2003 US occupation and Iraq's political, social and economic transformation. In this analysing, van Dijke's critical discourse analysis is benefited. As a result of the analysing, it is found that even if they have different kind of ideological orientation, both has similarities considerably. Issues that provide the concurrence of two newspapers are Turkish nationalism, ethnic discrimination, the PKK issue, the security of elections and the rights of Turkmens. While *Zaman* is making critical news about presence and applications of the US in Iraq, *Hürriyet* is making news which criticized US only when interests of the Turkmen are damaged. About denominational discrimination it is seen that while *Zaman* does very harsh criticism, *Hürriyet* makes limited criticism for the Shiites from the side of Sunnis.

Keywords: Iraq, elections, ethnic and sectarian discrimination, *Hürriyet*, *Zaman*, critical discourse analysis.